

**TÜRKİYE’NİN AVRUPA BİRLİĞİ GIDA MEVZUATINDAKİ
GELİŞMELERE UYUMU**

Esmâ SAFTÜRK ARZİK

Yüksek Lisans

**Gıda Mühendisliği Anabilim Dalı
Danışman: Prof. Dr. ŞEFİK KURULTAY**

2021

T.C.

TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRKİYE’NİN AVRUPA BİRLİĞİ GIDA MEVZUATINDAKİ
GELİŞMELERE UYUMU**

Esmâ SAFTÜRK ARZİK

GIDA MÜHENDİSLİĞİ ANABİLİM DALI

DANIŞMAN: Prof. Dr. Şefik KURULTAY

TEKİRDAĞ-2021

Her hakkı saklıdır.

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

TÜRKİYE’NİN AVRUPA BİRLİĞİ GIDA MEVZUATINDAKİ GELİŞMELERE UYUMU

Esmâ SAFTÜRK ARZİK

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi

Fen Bilimleri Enstitüsü

Gıda Mühendisliği Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Şefik KURULTAY

Gıda güvenliği politikasının temel amacı, gıda endüstrisinde insan sağlığının yüksek düzeyde korunmasını sağlamaktır. Avrupa Birliği, gıda güvenliği ile ilgili Beyaz Kitap'ta belirtilen ilkeleri temel kabul etmekte ve gıda zincirinin tüm sektörlerini kapsayan tarladan sofraya entegre bir yaklaşım uygulamaktadır. Bugüne kadar, yeni AB gıda mevzuatı büyük ölçüde şekillendirilmiş ve üye devletlerle uyumlu hale getirilmiştir. Türkiye AB uyum sürecinde gıda politikalarını yeniden düzenlemiş ve gıda mevzuatı konusunda hızlı değişimler göstermiştir. Bu çalışmada, AB'nin ve Türkiye'nin gıda mevzuatı değişimleri, mevcut durumları ve AB ile Türkiye arasında uyum kapsamında gerçekleşen ilerlemeler hakkında bilgi sunulmaktadır. Çalışmada gıda güvenliğiyle ilgili mevzuatlar ve literatür yer almaktadır.

Anahtar kelimeler: Gıda, mevzuat, Avrupa Birliği, uygulamalar

ABSTRACT

MSc. Thesis

TURKEY'S ALIGNMENT WITH DEVELOPMENTS IN THE EUROPEAN UNION FOOD LEGISLATION

Esmâ SAFTÜRK ARZİK

Tekirdağ Namık Kemal University

Graduate School of Natural and Applied Sciences

Department of Food Engineering

Supervisor: Prof. Dr. Şefik KURULTAY

The main purpose of the food safety policy is to ensure a high level of protection of human health in the food industry. The European Union accepts the principles stated in the White Paper on food safety as the basis and implements an integrated approach from field to table covering all sectors of the food chain. To date, new EU food legislation has been largely shaped and harmonized with member states. Turkey has rearranged its food policies in the EU harmonization process and has shown rapid changes in food legislation. In this study, information about the EU's and Turkey's food legislation changes, current situations and the progress achieved in the scope of harmonization between the EU and Turkey is presented. Regulations and literature on food safety are included in the study.

Key words: Food, legislation, European Union, applications.

2021, 120 pages

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
ÇİZELGE DİZİNİ	vi
ŞEKİL DİZİNİ	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	viii
TEŞEKKÜR	xii
1.GİRİŞ	1
2.AVRUPA BİRLİĞİ GIDA MEVZUATINDAKİ GELİŞMELER	2
2.1.Genel Gıda Yasası Öncesi Gelişmeler	3
2.1.1.Avrupa Gıda Güvenliği Otoritesi (EFSA).....	8
2.2.Gıda Hijyeni Mevzuatı.....	10
2.2.1.Gıda ve Yem Güvenliği Uyarı Sistemi	12
2.2.2.Etiketleme ve Beslenme	12
2.2.3.Biyolojik Güvenlik.....	13
2.2.4.Kimyasal Güvenlik.....	14
2.2.5.Gıda İyileştirme.....	16
2.2.6.Yeni Gıda	17
2.3.Besin Zincirinin Uygunluk Kontrolü	20
2.4.Gelecekteki Gıda Güvenliği Bütçesi ve Politikası.....	20
2.4.1.Gelecekteki AB Bütçesinde Gıda Güvenliği.....	20
2.4.2.Gelecekteki Beslenme Politikası.....	22
2.5.Resmi Kontroller ve Yaptırım	24
2.5.1.Resmi Kontroller Yönetmeliği (AB) 2017/625.....	25
2.6. Daha Güvenli Gıda İçin Daha İyi Eğitim (BTSF)	27
2.7. Avrupa Birliği Referans Laboratuvarları	28
2.8. Çiftlikten Çatala Stratejisi.....	28
2.9.Finansman, Tedarik ve Hibeler.....	30
2.10. Komiteler	33
3.TÜRKİYE’DE GIDA MEVZUATINDAKİ GELİŞMELER	34
3.1.Türk Gıda Mevzuatı Gelişimi	34

3.2.Türk Gıda Mevzuatı Mevcut Durum	36
3.3.Türkiye'nin Kurumsal Yapısı	38
3.4.Gıda Hizmetleri.....	41
3.4.1.Resmi Kontroller	41
3.4.2.Kalıntı izleme	45
3.4.3.Kayıt Onay	46
3.4.5.Kodeks.....	48
3.4.6.Komisyonlar	51
3.5.İthalat-İhracat İşlemleri.....	53
3.6.Laboratuvarlar	54
4.AVRUPA BİRLİĞİ UYUM SÜRECİNDE YAŞANANLAR	56
4.1. Avrupa Birliği Mevzuatına Türkiye'nin Uyum Programı	56
4.2.Katılım Ortaklığı Belgeleri (KOB)	59
4.2.1.Türkiye Katılım Ortaklığı Belgesi (8 Mart 2001)	60
4.2.2. Türkiye Katılım Ortaklığı Belgesi (19 Mayıs 2003).....	60
4.2.3. Türkiye Katılım Ortaklığı Belgesi (23 Ocak 2006)	61
4.2.4. Türkiye Katılım Ortaklığı Belgesi (18 Şubat 2008).....	63
4.3. Ulusal Program	64
4.3.1. Ulusal Program 2001 Yılı	64
4.3.2. Ulusal Program 2003 Yılı	65
4.3.3. Ulusal Program 2008 Yılı	65
4.4.Türkiye – AB Tam Üyelik Müzakereleri.....	67
4.4.1.Katılım Müzakereleri Çerçeve Belgesi	67
4.4.2. 11.Fasıl Tarım ve Kırsal Kalkınma	68
4.4.3. 12. Fasıl Gıda Güvenilirliği, Veterinerlik ve Sağlık	69
4.5. Ulusal Eylem Planı	70
4.6. İlerleme Raporları	71
4.6.1. Türkiye Düzenli İlerleme Raporu 2018	72
4.6.1.1. Bölüm 11: Tarım ve kırsal kalkınma	72
4.6.1.2. Bölüm 12: Gıda güvenliği, veterinerlik ve bitki sağlığı politikası	72
4.6.2. Türkiye Düzenli İlerleme Raporu 2019	73
4.6.2.1. Bölüm 11: Tarım ve kırsal kalkınma	73
4.6.2.2. Bölüm 12: Gıda güvenliği, veterinerlik ve bitki sağlığı politikası	74
4.6.3. Türkiye Düzenli İlerleme Raporu 2020	75
4.6.3.1. Başlık 11: Tarım ve kırsal kalkınma	75

4.6.3.2. Bölüm 12: Gıda güvenliği, veterinerlik ve bitki sağlığı politikası	76
5. PROJELER.....	76
5.1. MEDA Programı.....	78
5.2. IPA I.....	78
5.2.1. 2013 Tarım ve Kırsal Kalkınma, Gıda ve Yem Güvenilirliği ve Balıkçılık Sektör Fişi.....	79
5.2.2. SEI- ESEI Projeleri	82
5.3. IPA II	82
5.3.1. Endikatif Strateji Belgesi	84
5.3.2. 2014 Yılı Projeleri.....	87
5.3.3. 2015 Yılı Projeleri.....	88
5.3.4. 2016 Yılı Projeleri.....	90
5.4. IPA III Dönemi	91
6.SONUÇ	93
KAYNAKLAR.....	96
EKLER	110
EK-1	110
EK-2.....	112
ÖZGEÇMİŞ	Error! Bookmark not defined.

ÇİZELGE DİZİNİ

Çizelge 2.1.178/2002 (EC) sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Tüzüğü'nün içeriği.....	7
Çizelge 3.1. Tarım ve Orman Bakanlığı gıda işletmeleri yurtiçi denetim sonuçları.....	43
Çizelge 3.2. Kayıt ve Onay Kapsamındaki İşletme Sayıları.....	48
Çizelge 3.3. Kamu ve özel laboratuvar denetimleri.....	56
Çizelge 4.1. Fasıl 11 ve 12 ilişkin süreç.....	68
Çizelge 5.1. TR-AB Mali İşbirliği kapsamında Bakanlığımızın gerçekleştirdiği ve devam etmekte olan projelerin sayısı ve bütçeleri.....	77
Çizelge 5.2. IPA destekli sektör yardımı bünyesinde 2013 programında geliştirilen tedbirler	80
Çizelge 5.3. IPA II (2014-2020) fonlarının ülkelere dağılımı ve tarıma ayrılan fonlar.....	84

ŞEKİL DİZİNİ

Şekil 2.1. AB Gıda Güvenliği Mevzuatı temel yasaları.....	8
Şekil 2.2. Yeni gıda kayıt sürecinin ana hatları.....	19
Şekil 2.3. Çiftlikten çatala dönüşüm.....	30
Şekil 3.1. Gıda, Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı ve Yem Konularında Yasal Düzenlemeler	37
Şekil 3.2. Gıda Denetimlerine Ait İdari Yapı.....	39

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ABGS	: Avrupa Birliği Genel Sekreterliği
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı
AK	: Alt Komisyon
ARDSI	: Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu
AT	: Avrupa Topluluğu
BSE	: Sığırların Süngerimsi Beyin Hastalığı
BTSF	: Daha Güvenli Gıda için Daha İyi Eğitim
CAP	: Ortak Tarım Politikası
CFF	: Ortak Mali Çerçeve
CFP	: Ortak Balıkçılık Politikası
CMO	: Ortak Pazar Organizasyonu
DG SANTE	: Sağlık ve Gıda Güvenliği Genel Müdürlüğu
DHA	: Dokosa Heksaenoik Asit
DIS	: Merkezi Olmayan Uygulama Sistemi
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
EC	: Avrupa Topluluğu
EDIS	: Genişletilmiş Merkezi Olmayan Uygulama Sistemi

EEA	: Avrupa Ekonomik Alanı
EFSA	: Avrupa Gıda Güvenliği Otoritesi
ESB	: Endikatif Strateji Belgeleri
EURL	: Avrupa Birliği Referans Laboratuvarları
FADN	:Çiftlik Muhasebe Veri Ağı
FAS	:Çiftlik Danışma Sistemi
FAO	: Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
FVO	: Gıda ve Veteriner Ofisi
GB	: Gümrük Birliği
GDO	: Genetiği Değistirilmiş Organizmalar
GHP	: İyi Hijyen Uygulamaları
GGBS	: Gıda Güvenliği Bilgi Sistemi
GKGM	: Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü
GKL	: İl Kontrol Laboratuvarları
GKM	: Gıda Kontrol Müdürlüğü
GMO	: Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar
GMP	: İyi imalat Uygulamaları
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GTHB	: Gıda Tarım Ve Hayvancılık Bakanlığı
HACCP	: Kritik Kontrol Noktalarında Tehlike Analizi
IACS	: Türkiye yatay konularla ilgili olarak idare ve kontrol sistemi

IMF	: Uluslararası Para Fonu
IPA	: Katılım Öncesi Yardım Aracı
IPARD	: Katılım Öncesi Yardım Aracı Kırsal Kalkınma Bileşeni
ISO	: Uluslararası Standardizasyon Örgütü
IUU	: Yasadışı, Düzenlenmemiş ve Bildirilmemiş balıkçılık
KAK	: Kodeks Alimentarius Komisyonu
KOB	: Katılım Ortaklığı Belgesi
KOBİ	: Küçük ve Orta Bütçeli İşletmeler
K.H.K	: Kanun hükmünde kararname
LEADER	: Kırsal Ekonomi ve Kalkınma Eylemleri Arasındaki Bağlantı
LIPS	: Arazi Parsel Tanımlama Sistemi
LSD	: Yumrulu Deri Hastalığının
MÇB	: Müzakere Çerçeve Belgesi
MEDA	: Avrupa Akdeniz İşbirliği Programı
MRL	: Maksimum Kalıntı Limiti
NAO	: Ulusal Yetkilendirme Görevlisi
NFR	: Yeni Gıda Tüzüğü
NIPAC	: Ulusal Katılım Öncesi Yardım Aracı Koordinatörlüğü
NRL	: Ulusal Referans Laboratuvarlarına
NRN	: Ulusal Kırsal Ağ
OCR	: Resmi Kontroller Yönetmeliği

OKK	: Ortaklık Konseyi kararı
OTP	: Ortak Tarım Politikası
OIE	: Dünya Hayvan Sağlığı Örgütü
RASFF	: Gıda ve Yem için Hızlı Uyarı Sistemi
REFIT	: Düzenleyici Uygunluk ve Performans Programı
SAPARD	: Tarım ve Kırsal Kalkınma için Özel Katılım Programı
SEI	: Avrupa Birliği'ne Entegrasyon Sürecini Destekleme Faaliyetleri Projesi
SPS	: Tarımsal Destek Sistemi, Sağlık ve Bitki Sağlığı Tedbirleri
STK	:Sivil Toplum Kuruluşu
SWD	: Sosyal Yardım Departmanı
TAIB	: Geçiş Dönemi Desteği ve Kurumsal Yapılanma
TBT	:Ticarette Teknik Engeller Anlaşması
TGK	:Türk Gıda Kodeksi
TKDK	:Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu
TSE	: Türk Standartları Enstitüsü
TSE	: Bulaşıcı Süngerimsi Beyin Hastalıkları
UGKK	: Ulusal Gıda Kodeksi Komisyonu
UGRL	: Ulusal Gıda Referans laboratuvarı
UP	: Ulusal Program
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü

TEŞEKKÜR

Yüksek lisansa başladığım zamandan tez çalışmamın tamamlanmasına kadar olan süreçlerde yardımını esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. Şefik KURULTAY' a, tez çalışmalarımın yürütülmesinde yardımcı olan Sarıyer İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü'nde çalışan iş arkadaşlarıma ve gerekli tüm kolaylığı sağlayan kurum müdürüm Mehmet Yavuz ACAR'a, öğrenim hayatım boyunca bana maddi ve manevi desteği esirgemeyen annem Arzu SAFTÜRK' e ve babam Abdulkadir SAFTÜRK' e, kardeşlerime ve anlayışı için eşim Onur Sinan ARZİK ve oğlum Kenan Mert ARZİK' a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ağustos, 2021

Esma SAFTÜRK ARZİK

Gıda Mühendisi

1.GİRİŞ

Toplumunu oluşturan insanlar büyümelerini, fizyolojik ve zihinsel gelişimlerini sağlamak ve yaşamlarını sürdürmek için gıdaya ihtiyaç duyarlar. Beslenme, ülkenin halk sağlığının, ekonomisinin ve kalkınmasının korunmasında temel işlevlerden biridir. Yenilebilir ve içilebilir hammaddeler de "gıda" olarak tanımlanmaktadır. Günümüz toplumunun en önemli gereksinimi sağlıklı gıda tedarikidir. Dünyadaki nüfusun hızla artması, teknolojinin gelişmesinden kaynaklanan çevresel kirlilik, ekonomik zayıflık ve eğitimsizlik beslenme sorunlarını şiddetlendirmekte ve güvenli gıda elde etmeyi zorlaştırmaktadır [1].

Gıda, global fakirliği azaltmanın ve beslenmeyi teşvik etmenin merkezinde yer almaktadır. Ancak eksik gıda sistemleri obezite ve açlığa katkı sağlamakta ve çevreye zarar vermektedir. Artan globalleşme karşılığı ve ilerleyen teknolojiler gibi köklü global değişiklikler, ilerleme için yeni zorluklar ve fırsatlar yaratmaktadır. Çevresel sınırlar göz önüne alınarak (iklim, su, biyolojik çeşitlilik, çevresel kirleticiler) kurulan gıda sistemleri, açlık ve yetersiz beslenmeye son vermek için hayati önem taşımaktadır. Malların, yatırımların, insanların ve bilginin hareketi yoluyla ulusal gıda sistemlerinin küresel entegrasyonu, ilerlemenin anahtarı olacaktır [2].

Gıda güvenliği, herkesin sağlıklı bir şekilde yaşayabilmesi ve faaliyetlerine devam edebilmesi için daima yeterli ve dengeli gıdaya erişim muafiyeti olarak tanımlanabilmektedir. Gıda güvenliği, bütün insanların güvenli, yeterli ve besleyici gıdaya ekonomik olarak erişimi olduğu vakit var olacaktır [3]. Son yıllarda gıda güvenliğindeki kayda değer ilerlemelere rağmen, gıdadan kaynaklı hastalıklar küresel olarak kabul edilemez düzeydedir. Her yıl dünya çapında yaklaşık 600 milyon insanın onda biri sağlıksız gıda tükettikten sonra hastalanmakta ve bu gruptan 420.000 kişi ölmektedir. Sadece bu sayı gıda güvenliğinin hayatımız için ne kadar önemli olduğunu daha iyi anlamamızı gösterecektir. Güvenilir gıda, yalnızca sağlık ve gıda güvenliğini iyileştirmek için değil, aynı zamanda herhangi bir ülkenin geçim kaynağı, ekonomik gelişimi, ticareti ve uluslararası konumu için de giderek daha önemli hale gelmektedir [4]. Son dönemlerde sağlıklı besinler konusunda ciddi tartışmaların yaşandığı iddia edilmektedir [5]. Gıda endüstrisinin rekabetçi sektör olduğu açıktır [6, 7]. Gıda hukukunun insanlığa hizmet etmiş ve çok eski bir tarihe sahip bir hukuk dalı olduğu söylenmektedir. Eski

zamanlardan bu yana şehirler, gıda ürünleri kalitesinin üzerinde durulması gerektiğini ve halkın gıda ihtiyacının sağlanması konusunu dikkate almaktadırlar [8].

Avrupa Birliği'nin gıda politikası, tüketicinin sağlığını korumaya ve geliştirmeye hizmet eden yüksek gıda güvenliği standartları etrafında inşa edilmesi gerekmektedir. Gıda üretim ve tüketimi ekonomik, sosyal, çevresel sonuçlar ve birçok durum için merkezi bir öneme sahiptir. Gıda politikalarının geliştirilmesinde sağlığın korunması her zaman dikkate alınması gerekmektedir. Ayrıca ekosistemler başta olmak üzere çevrenin durumu ve kalitesi, besin zincirinin farklı aşamalarını etkileyebilmektedir [9].

Gıda krizleri aynı zamanda tüketici bilincinin gelişmesine de yol açmıştır. Bu doğrultuda, tüketici sağlığını korumak ve tüketici memnuniyetini artırmak için gıda güvenliği ve gıda kalitesine yönelik kılavuzlar geliştirilmiş ve üreticilerin gündemine standartlar ve kriterler yerleştirilmiştir. Avrupa Birliği (AB) ile müzakere sürecinde Türkiye, ulusal mevzuatını gıda kanunlarına uyumlu hale getirmekte ve uygulamaya yönelik altyapısını güçlendirmektedir [10].

Bu çalışma, kurulduğundan bu yana değişim gösteren AB gıda mevzuatı gelişmeleri, Türkiye'de uygulanan gıda politikaları ve AB gıda mevzuatına uyum şartlarına ilişkin literatürdeki eksikliği gidermek amacıyla derlenmiştir. Buna bağlı olarak, birinci bölümde Avrupa Birliği'ndeki gıda mevzuatının değişimine, ikinci bölümde Türkiye'nin AB uyumu kapsamında yaptığı çalışmalar ve kurumsal idarenin mevcut durumuna, üçüncü bölümde Avrupa Birliği'nin uyum kapsamında ülkemizle yaptığı anlaşmalar ve değerlendirmelerine değinilecektir. Son bölümde ise AB mali yardımı kapsamında uygulanan ve uygulanmakta olan projelere değinilecektir.

2.AVRUPA BİRLİĞİ GIDA MEVZUATINDAKİ GELİŞMELER

Eski zamanlardan beri insanlar gıda kalitesi ve gıda güvenliğine önem veriyorlardı. Bireysel tarım toplumundan ticaretin ve serbest rekabetin arttığı günümüz bilgi toplumuna değinen ülkeler, akademik kuruluşlar, sivil ticari birlikler ve tüketici birlikleri, kaliteli ve güvenilir gıdanın ticaretinin yapılabilmesini sağlamak, gıdanın sürdürülebilirliğinin sağlanması ayrıca tüketicinin, güvenilir üretici ve tüccarı haksız rekabete karşı korumak için bir takım standartlar yasal düzenlemeler geliştirmişlerdir [11].

2.1.Genel Gıda Yasası Öncesi Gelişmeler

II. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan kıtlığın da etkisiyle barış isteyen Fransa, Batı Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg 'un olduğu 6 ülke tarafından 25 Mart 1957'de imzalanan ve 1 Ocak 1958 yılında yürürlüğe giren Roma Anlaşması'na dayanılarak 1960 yılında oluşturulmaya başlanan OTP(Ortak Tarım Politikası) [12]'nin amaçlarından biri olarak AB'nin gıda mevzuatı iç pazarın oluşumu etrafında şekillenmiştir. Bununla birlikte, koşullar zamanla değiştikçe, toplumun ihtiyaçlarına cevap vermek zorlaştı. Küreselleşmenin etkisiyle tarım sektörü de değişimlerden etkilendi. Dolayısıyla tarım ürünleri ticareti de bu durumdan etkilenmektedir. Bu değişim sürecinde gıda ve tarım ürünleri ticareti güvenlik ve kalite sorunları ile karşı karşıya kalmış, bu da artan tüketici kaygısına paralel olarak bu alana verilen önemin artmasına neden olmuştur. Çünkü doğrudan veya dolaylı olabilen olası sorunlar, tüketicinin çıkarları açısından (sağlık, ekonomi vb.) bazı sorunlara yol açmaktadır [13]. Bu nedenle AB, Topluluk içinde, özellikle AB içinde ortaya çıkan ve bu konuyu ön plana çıkaran gıda güvenliği krizlerinde yeni bir yaklaşım benimsemiştir [14].

BSE, ölümcül sinir dejenerasyonuna neden olan bir hayvan hastalığıdır ve ilk olarak 1986'da tanımlanmıştır. Hastalık, Haziran 2005'te ABD dahil 26 farklı ülkedeki sığırlarda teşhis edildi. BSE'den sorumlu olduğuna inanılan ajan, bazı dokularda, özellikle BSE ile enfekte olmuş hayvanların beyin ve merkezi sinir sisteminde bulunan bozulmuş bir proteindir [15]. Halk arasında deli dana hastalığı olarak bilinen süngerimsi beyin hastalığının (BSE) sığırlardan Avrupa'ya yayılması; Belçika başlangıçlı dioksin krizi; Asya ülkelerinde tavuk vebası; domuz vebası gibi diğer salgın hastalıklar; genetiği değiştirilmiş gıda, ilaç ve böcek ilacı kalıntılarının üretimi tüketici sağlığını tehlikeye attı ve dünya çapında gıda pazarlarının dengesini bozdu. Acı verici deneyimlerden sonra, AB'de, AB ve DTÖ ülkeleri ile ticari ilişkileri olan üçüncü ülkelerde "gıda güvenliği" alanındaki hayvan hastalıklarının kontrolü ve ortadan kaldırılmasına yönelik araştırmalar başlamıştır. AB, "tarladan sofraya gıda güvenliği" söylemi bağlamında hayvan sağlığı, bitki koruma, hayvan refahı ve gıda güvenliğini bütünleştiren bir yaklaşım seçmiştir [16]. 1990'ların BSE krizi ve diğer gıda endişeleri, Avrupa'da pek çok ciddi eksikliği ortaya çıkarmıştır [17]. Bu doğrultuda başta Yeşil Kitap olmak üzere bazı düzenlemelere gidilmiştir [13,18].

Yeşil Kitap, öncelikle bir gıda güvenliği kaynağı değildir, ancak ortak tarım politikasını basitleştirme çabalarının bir parçası olarak geliştirilmiştir ve alaka düzeyi nedeniyle gıda mevzuatı genel çerçevesi geliştirilmiştir. Ancak, AB en iyi gıda mevzuatının nasıl

oluşturulacağı konusunda tartışmalar başlattığı için bu konuyla ilgili ana metinlerden biridir [19].

Yeşil Kitabın amaçları;

1. Tüketiciler, üreticiler ve tüccarlar için mevzuatın ihtiyaç ve beklentileri ne ölçüde karşıladığını incelemek.
2. Bağımsızlığı ve tarafsızlığı güçlendirecek önlemlerin nasıl olduğunu düşünmek, resmi kontrol ve teftiş sistemlerinin denkliliği ve etkinliği güvenli ve sağlıklı bir gıda tedariki sağlamak için temel hedeflerini karşılamak ve tüketicilerin diğer çıkarlarının korunması.
3. Gıda mevzuatımız hakkında kamuya açık bir tartışma başlatmak ve böylece,
4. Komisyonun gelecek için uygun önlemleri önermesini sağlamak için gerektiğinde Topluluk gıda yasasının geliştirilmesi [14,18,20,21].

Yeşil Doküman ile kapsamlı olan gıda mevzuatının tutarlılık ve şeffaflık yönünden eksik olduğu, topluluk içinde hala uyumlaştırılmamış bölümlerin ticarete engel olacak şekilde farklılık göstererek güçlülere neden olduğu ve topluluk mevzuatının ulusal düzeyde uygulanması ile yürürlüğe konulmasında farklılıklar olduğu ortaya çıkmıştır. Bu nedenle gıda mevzuatının daha rasyonel hale getirilmesi ve basitleştirilmesi gerektiği belirlenmiştir [14, 21].

Yeşil Belgeden sonra, Avrupa gıda hukukunda temel reformların gerekeceği ortaya çıkmıştır. 12 Ocak 2000'de Avrupa Komisyonu, Avrupa'nın gelecekteki gelişimi için vizyonunu açıklamış ve Gıda Güvenliği ile ilgili Beyaz Kitap'ı yayınlamıştır [17]. Bu belgenin ana neticelerinden biri "Avrupa Gıda Otoritesi" nin kurulmasıydı [22, 23]. Bu nedenle açıktır ki, bu Otoritenin birincil odak noktası kamu yararıdır [9]. Sonuç olarak; Ülke, gıda zincirinin tüm aşamalarında bilgi toplamak ve bilimsel tavsiyelerde bulunmak, riskleri analiz etmek, acil durum alarm sistemlerini işletmek, tüketiciler ve bilimsel kuruluşlarla ilişkiler kurmak ve gıda kontrolüne katılımlarını sağlaması prensiptir. Gıda güvenliğine yönelik "tarladan çatala" yaklaşımını benimsenmesi, gıda katkı maddeleri ve yeni gıdalar için kontrol sistemleri geliştirilmesi, gıda zincirinde izlenebilirliği sağlanması, etkili yasalar hazırlanması ve 80'den fazla gerekli eylemin uygulanmasına yer verilmiştir [24,25].

AB yeni gıda güvenliği yaklaşımı ile;

- entegre ve kapsamlı bir yaklaşım,
- tutarlı,
- sorumluluk,
- geriye dönük izleme,
- dinamik ve etkin bir yaklaşım,
- risk analizi,
- şeffaflık ve
- ihtiyatlılık ilkeleri kabul edilmiştir [22,26].

Beyaz Kitap'taki yol gösterici ilke, gıda güvenliği politikasının kapsamlı ve entegre yaklaşımına dayalıdır. Bu ilke çiftlikten sofraya tüm gıda sektörlerinde; Üye Devletler arasında; AB içinde ve dışında; uluslararası ve AB karar alma süreçlerinin para ve politika oluşturma döngüsünün tüm aşamalarını içermektedir. Gıda güvenliğinin temelleri Beyaz Kitapta yer alan (bilimsel tavsiye, veri toplama ve analiz, düzenleyici ve kontrol yönlerinin yanı sıra tüketici bilgileri) entegre yaklaşıma ulaşmak için kusursuz bir bütün oluşturmaktadır [9,27].

Bağımsız bir otoritenin kurulmasına ek olarak Beyaz Kitap, "tarladan çatala" yaklaşımıyla üretilen gıdanın tüm yönlerini kapsayan bir yasama yapısı için çeşitli önlemler ortaya koymuştur. Yeni gelişmeler, mevzuatın güncellenmesi gerektiğini göstermiştir ve Komisyon, gıda güvenliği standartlarını iyileştirmek için kapsamlı önlemler almıştır [28].

178/2002/EC Sayılı Regülasyon

28 Ocak 2002 tarihinde Beyaz Doküman'ın yayımlanmasından iki yıl sonra, 178/2002/EC sayılı Gıda Kanununun Gıda Güvenliğine İlişkin Konulardaki Usulleri Belirleyen, Avrupa Gıda Güvenliği Otoritesini (EFSA) Kuran ve Genel Prensiplerini Ortaya Koyan Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Tüzüğü kabul edilmiştir [18,21,31].

Bu düzenleme, hem Birlik düzeyinde hem de ulusal düzeyde gıda ve yem mevzuatının geliştirilmesi için kapsamlı ve tutarlı bir çerçeve oluşturur. Gıda ve yem üretimi ve dağıtımının

tüm aşamalarını kapsayan genel ilkeleri, gereklilikleri ve prosedürleri ortaya koymaktadır [18,21,32].

Yönetmelik, genel olarak gıda ve yem güvenliğinin genel ilkelerini ve ayrıca yerel ve ulusal düzeyde gıda ve yem güvenliğini etkileyebilecek doğrudan veya dolaylı konuları belirler ve gıda ve yem üretimi, işlenmesi ve dağıtımının tüm aşamaları için geçerlidir. Ancak, ev kullanımı için birincil üretim veya kişisel tüketim için evde hazırlanan, işlenen veya depolanan yiyecekler yönetmelik kapsamında değildir [24,28].

Söz konusu düzenleme gıda mevzuatı [13] olarak bilinmekte olup temel amacı: İnsan sağlığını ve tüketici menfaatlerini üst düzeyde korumaktır. Bu gerçekleştirilirken iç pazarın etkili biçimde işlenmesi ve gıda arzında geleneksel ürünler dahil olmak üzere çeşitliliği [29] dikkate alınarak gıda güvenliğine ilişkin konularda karar verme sürecine temelden desteklemek üzere, etkili bilimsel dayanak sağlayacak araçları, ortak ilke ve sorumlulukları, etken örgütsel planlama ve işlemleri ortaya koymaktadır [24,30]. Ayrıca yönetmelik, güvenli gıda ve yemin serbest dolaşımını sağlamak için ilk kez genel gıda tanımlarını getirmiştir. Ek olarak, tüketiciyi dolandırıcı veya yanıltıcı iş uygulamalarından korurken, insanlar için gıda kalitesini garanti eder. Bu mevzuat ayrıca hayvan sağlığı ve refahını, bitki sağlığı ve çevreyi korumayı hedeflemektedir [31].

178/2002 / EC sayılı Tüzüğün ana başarılarından biri, halk sağlığının korunmasında ve gıda güvenliğinin sağlanmasında önemli bir rol oynayacak olan bağımsız bir Avrupa Gıda Otoritesinin kurulmasıdır. Bunun nedenlerinden biri, geçmiş deneyimler, risk değerlendirme ve risk yönetiminin işlevsel olarak ayrılması, gıda zincirindeki risklerin bağımsız bir kuruluş tarafından yürütülmesi ihtiyacı ve bilimsel önerilerdir [24].

178 / 2002 / EC genel gıda yasasının şemsiyesi altında;

1) Gıda işletmeleri için:

a) Her türlü yem ve gıdalar için genel hijyen kuralları 852 / 2004 / EC.

b) Hayvansal gıdalar için özel hijyen kuralları 853 / 2004 / EC.

2) Yetkili Mercii için:

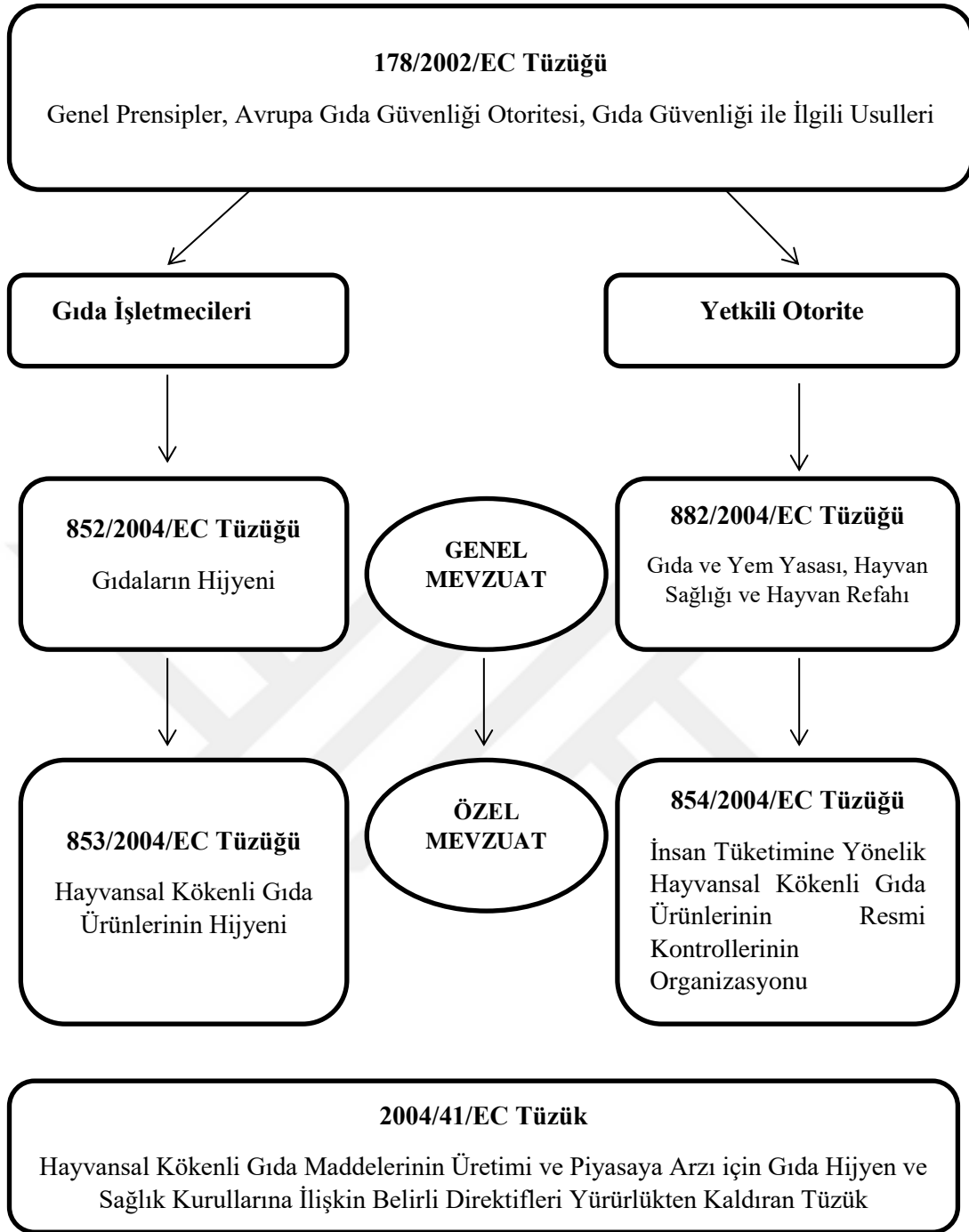
a) Gıda ve yem yası, hayvan refahı ve hayvan sağlığı hukmlerine uygunluğun onaylanması için gerçekleştirilecek resmi kurallara ilişkin regülasyon 882 / 2004 / EC.

b) İnsan tüketimine yönelik hayvansal kökenli gıda maddelerinin resmi kontrollerinin düzenlemesine yönelik özel kuralları belirleyen regülasyon 854 / 2004 / EC.

3) İnsan tüketimine yönelik hayvansal kökenli gıda ürünlerinin üretimini ve piyasaya arzı için gıda hijyen ve sağlık kurallarına ilişkin bazı eski direktifleri yürürlükten kaldıran regülasyon 2004 / 41 / EC [33].

Çizelge 2.1.178/2002 (EC) sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Tüzüğü'nün içeriği [22]

Kapsam ve Tanımlar	
Genel Gıda Yasası	Gıda yasının genel prensipleri şeffaflık prensibi Gıda ticaretinin genel zorunlulukları Gıda yasının genel gereklilikleri
Avrupa Gıda Güvenliği Otoritesi	Kurumun misyonu Organizasyon yapısı Faaliyetleri Bağımsızlık, şeffaflık, gizlilik ve iletişim Finansal ve genel hükümler
Hızlı alarm sistemi, kriz yönetimi ve acil durumlar	Hızlı alarm sistemi Acil durumlar Kriz yönetimi
Prosedürler ve nihai hükümler	Komite ve hakemlik/tahkim prosedürleri Nihai hükümler

Şekil 2.1. AB Gıda Güvenliği Mevzuatı temel yasaları

2.1.1. Avrupa Gıda Güvenliği Otoritesi (EFSA)

1990'ların sonlarında meydana gelen bir dizi gıda krizinin ardından gıda zinciriyle ilgili riskler hakkında bilimsel tavsiye ve iletişim kaynağı olarak 2002 yılında kurulmuştur. Ajans yasal olarak AB tarafından Genel Gıda Kanunu - Yönetmelik 178/2002 uyarınca kurulmuştur

[34]. EFSA'nın görevi, bildirim içeriğini analiz etmek ve Üye Devletlere yardımcı olacak bilimsel ve teknik bilgiyi oluşturmaktır [17].

EFSA'nın faaliyetleri çeşitli komiteler, paneller ve müdürlükler tarafından geliştirilmektedir. Bilimsel komiteler ve paneller risk değerlendirme uzmanlarından oluşur [35].

Otorite'nin ana bileşenleri şunlardır:

- Yönetim Kurulu (Usul kurallarını, çalışma programını, taslak ve nihai bütçeyi ve genel faaliyet raporunu kabul eder. Otorite'nin kendine verilen görevleri kurucu Tüzük'te belirlenen şartlarda gerçekleştirmesini temin eder).
- Yürütme Amiri ve personeli (Yürütme amiri, esasen, Otorite'nin günlük idaresinden ve bütçe uygulamasından sorumludur. Komisyon'a danışarak çalışma programı için öneri hazırlar ve bunu uygular, Avrupa Parlamentosu ile teması korur, Otorite'nin faaliyetlerine ilişkin genel raporu her yılın en geç 15 Haziran'ından önce Avrupa kurumlarına iletir.)
- İstişare Forum (Yürütme amirine, özellikle çalışma programı oluşturma ve bilimsel görüş taleplerine öncelik verme konularında tavsiyelerde bulunur.)
- Bilimsel Komite ve Bilimsel Paneller
- Yetki alanlarında Otorite'nin bilimsel görüşlerini oluşturmaktan sorumludurlar. Bilimsel Komite, bilimsel panellerin genel koordinasyonundan sorumlu olup; onların yetki alanına girmeyen konularda halka açık tartışmalar düzenleyebilir ve çalışma grupları oluşturabilir [10].

EFSA içinde, yem ve gıda güvenliği krizlerine hazırlık üç ana temele dayanmaktadır: acil taleplere yanıt verme prosedürleri, acil durum eğitim tatbikatları ve EFSA'nın acil durum müdahaleleridir [36].

Görev alanı şunları kapsar;

- yem ve gıda güvenliği
- beslenme
- bitki koruma
- hayvan sağlığı ve refahı
- bitki sağlığı [37].

Bu kurumun yükümlülükleri:

- a. Risklerin bilimsel yoldan önlenmesi,
- b. Bilimsel verilerin toplanıp analiz edilmesi,
- c. Mevcut uygulamaların güvenliğinin değerlendirilmesi,
- d. Ortaya çıkan risklerin tanımlanması,
- e. Kamuoyu ile direkt iletişim kurulmasıdır [38,39].

2.2.Gıda Hijyeni Mevzuatı

882/2004/EC sayılı yönetmelikte; belirli kontrol görevlerinin devri (madde 5) ile devredilemeyecek görevler (madde 54) belirlenmiştir. Bu görevler devredilse dahi, yetkili otoritenin sorumluluğu devam etmektedir.

Belirli kontrol görevlerinin devrinde (EC 882/2004 madde 5) aşağıda maddeler halinde verilen şartlar sağlanmalıdır.

Devredilecek görevin tam tanımı,

- Tecrübe
- Altyapı
- Yetişmiş eleman
- Tarafsızlık ve çıkardan uzak olmak
- Avrupa Standartlarına uygunluk (EN 45004) ve
- Laboratuvarlar için EN ISO/IEC 17025, EN 45002 ve EN 45003 şartlarıdır.

Devredilemeyecek Yetkiler (EC 882/2004 Madde 54)

- Gıda işletmecisinin durumu düzeltilmesini sağlayacak herhangi bir uygulama ve yaptırım,
- Yasal yaptırım ve cezai uygulamalar,
- Sağlığı ilgilendiren uygulama ve tedbirler,
- Gıda Kanununa uyumun sağlanması amacıyla alınan tedbirler,
- Gıdanın mübadelesi, ithalatı ya da ihracatının sınırlandırılması ya da yasaklanması,

- Gıdanın ihracatçı ülkeye geri gönderilmesi, alınması ya da imhası,
- Gıdanın farklı amaçlar için kullanılmasına izin verilmesi,
- İşyeri faaliyetinin askıya alınması ya da işyerinin belirli bir dönem için tamamen ya da kısmen kapatılması,
- İşyerlerine düzenlenen onaylarının (izin ve tescil işlemlerinin) askıya alınması ya da iptali,
- Üçüncü ülkelerden sevkiyatlar ile ilgili tedbirler
- Yetkili kurum tarafından uygun bulunan diğer tedbirler [40].

AB üye devletlerinde resmi gıda kontrolleri ve denetimleri resmi kurumlar tarafından yapılmaktadır. 25 üye ülke incelendiğinde; bu kurumlardan tek başına kamu %56, yerel yönetim ile kamu birlikte %96 ve tek başına yerel yönetim %4 olarak yer almaktadır [31, 40]. Denetimlerden sorumlu birim dikkate alınarak yapılan değerlendirmede ise gıda otoritesi %63, bakanlıklar %26, bakanlık ve gıda otoritesi birlikte %10 olarak yer almaktadır. AB ülkelerinde, belirli kontrol görevleri bir veya daha fazla kontrol kuruluşuna devredilebilir. Yetki devrederken, resmi kontrolleri yürütmekle görevli organlar, yetkinliklerini ve bağımsızlıklarını garanti eden kesin olarak tanımlanmış ve uluslararası kabul görmüş koşullara (EN 45004 akreditasyonu) uymalıdır. Belirli bir kontrol görevini bir denetim makamına devretmek isteyen bir Üye Devlet, diğer Üye Devletleri ve onların Komisyonunu bilgilendirmeli ve Komisyon'un onayını almalıdır [40].

Yetkili otoritenin resmi kontroller ile ilgili görevlerinin il/ilçe teşkilatına devri için;

- Özellikle ve akredite olmalı,
- Yetkili otorite, resmi kontroller sırasında alınan numunelerin analizini yapabilecek olan laboratuvarları (ENISO/IEC17025'e uygun) belirlemeli,
- Yetkili otorite ile denetim birimi arasında etkin koordinasyon olmalı,
- Yürütülecek görevler ve koşullar tanımlanmış olmalı,
- Devredilen görevleri yürütebilecek uzmanlık, donanım ve altyapıya sahip olmalı,

- Uygun nitelikte, yeterli sayıda ve tecrübeli personele sahip olmalıdır.

2.2.1.Gıda ve Yem Güvenliği Uyarı Sistemi

RASFF, ciddi gıda veya yem risklerine karşı alınan önlemlere ilişkin bilgileri paylaşmak için gıda ve yem kontrol yetkilileri tarafından geliştirilen etkili bir araçtır [41]. Hızlı uyarı sistemi ile ürün piyasaya çıktığı anda tüm üye ülkeler ve ilgili yetkililer uyarılmakta ve ayrıca riskli ürün sınırda durdurularak ürünün pazara girişinden önce pazara girmesi engellenmektedir. Bu şekilde, toplumdaki tüm tüketiciler, sorunlu ürünün oluşturabileceği herhangi bir tehlikeden korunur [35]. Bilgi alışverişinin şablonlar kullanılarak açık ve yapılandırılmış bir şekilde gerçekleştiği sistem, 1979 yılında geliştirilmiştir. Komisyon, Avrupa Gıda Güvenliği Otoritesi (EFSA), Avrupa Ekonomik Alanı (EEA) ülkeleri ve Üye Devletlerde belirlenmiş temas noktalarından oluşur. Tüm RASFF üyeleri, acil durum bildirim olasılığına karşı haftanın 7 günü 24 saat çalışmaktadır [41].

“Uyarı bildirim”, “bilgi bildirim” ve “haber bildirim” olmak üzere üç tür bildirim vardır. “Uyarı bildirim”; risk oluşturan gıdanın veya yemin piyasada olduğu ve acil eylemin gerekli olduğu durumlarda, sorunu fark eden ve gerekli önlemi alan (geri çekme/geri çağırma vb.) Üye Devlet tarafından gönderilir. Amaç, ağın tüm üyelerini, sorunlu ürünün kendi pazarlarında da mevcut olup olmadığı konusunda bilgilendirmektir, böylece gerekli gereksinimleri karşılayabilirler. Tüketiciler, uyarı alan ürünün geri çağrılacağından veya geri çağırma aşamasında olduğundan emin olabilirler. Üye devletlerin; medya aracılığıyla ayrıntılı bilgi sağlamak da dahil olmak üzere, bu faaliyetleri yürütmek için kendi mekanizmaları vardır. “Bilgi bildirimleri” ; Bu, ürünün riskli kabul edildiği, ancak ürün pazarlarına ulaşmadığı için ağın diğer üyelerinden acil işlem yapılmasını gerektirmeyen gıda ve yem için geçerlidir. “Haber Bildirimi” ise; “Uyarı” veya “Bilgi” bildirim olarak verilmeyen ancak kontrol otoritelerinin ilgisini çekebilecek gıda ve yem güvenliği bilgileri, “Haberler” başlığı altında ağ üyelerine sunulur [28, 10].

2.2.2.Etiketleme ve Beslenme

Topluluk mevzuatı gıdaların etiketlenmesi ile ilgili; Üye Devletlerin gıdaların etiketlenmesi, sunumu ve reklâmı ile ilgili kanunlarının yakınlaştırılması hakkında “2000/13/AT sayılı ve 20 Mart 2000 tarihli Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi” nde ilgili tüketiciye sunulacak gıda maddelerinin etiketlenmesine ilişkin genel hükümler ile özel

ürünler için yasal hükümlerin etiketleme hükümlerinden oluşur. Bu kılavuz, son tüketicilere veya restoranlar, hastaneler, kantinler ve benzeri toplu tüketim yerlerine dağıtılması amaçlanan paketlenmiş gıdalar için geçerlidir. Topluluk dışına ihraç edilen ürünler için geçerli değildir.

Gıda maddelerinin etiketlenmesi, sunumu ve tanıtımı:

- Tüketicileri, gıda maddesinin özellikleri ve etkileri konusunda yanıltmamalıdır;
- İnsani bir hastalığın önlenmesi, tedavisi veya çaresi olarak bir gıda maddesine özellikler yüklememelidir. (özel topluluk hükümleriyle koşullarıyla teminat altına alınan doğal mineral sular ve özel diyetler için üretilen gıda maddeleri dışında) [42].

2.2.3.Biyolojik Güvenlik

Bakteriler, virüsler veya prionlar gibi biyolojik tehlikeler; gıdalarda, özellikle hayvansal ürünlerde bulunur. Kümes hayvanı etinde Salmonella, süt ve et ürünlerinde Listeriamonocytogenes, canlı yumuşakçalarda biyotoksinler ve sığırlarda BSE; ciddi bir halk sağlığı riski oluşturmaktadır.

Komisyon tarafından 1990'lardaki gıda krizinin ardından yeni tedbirler alınmıştır. Sağlam bilimsel görüşlere dayanan bu tedbirler;

- Gıda hijyeni; gıda zincirinin tüm aşamalarını kapsayan ve tüm gıda ve yem operatörlerine şeffaf bir hijyen politikası uygulayan koordineli ve bütünsel bir yaklaşım oluşturulması;
- Gıda ve yem zincirindeki zoonotik ajanları izleyerek patojen kaynakları ve trendleri hakkındaki bilgilerin geliştirilmesi; halk sağlığına yönelik riskleri azaltmaya ve kontrol etmeye yönelik önlemleri desteklemek için salmonella ve diğer gıda kaynaklı zoonotik hastalıklar için kontrol programları oluşturulması;
- Hem gıda üretimi hem de piyasadaki ürünler için geçerli olabilecek mikrobiyolojik kriterler oluşturularak her tür gıdanın güvenliğinin ve kalitesini değerlendirilmesi;
- TSE'lerin (BSE, Scrapie gibi) etkin kontrolü. Diğer hayvanların veya tüketicilerin bulaşmasını önlemek için önlemler geliştirilmesi. Üye Devletlerdeki TSE önlemlerinin ve üçüncü ülkeler için geçerli olan TSE ithalat yönetmeliklerinin uyumlaştırılması;

- Belirli hayvansal yan ürünlerin gıda veya teknik ürünlere dönüştürülmesine ve hayvan atığının kullanılması veya bertarafına yönelik güvenli alternatif yöntemlerin belirlenmesi olarak özetlenebilir [10].

Biyolojik tehlikeler arasında bakteriler, virüsler, parazitler, prionlar, biyotoksinler bulunur. Bu tehlikelerden bazıları, Salmonella, Listeriamonocytogenes, canlı yumuşakçalardaki biyotoksinler veya BSE gibi ciddi halk sağlığı riskleriyle ilişkilidir. Bu nedenle tüketicilerin gıda yoluyla bunlara maruz kalmasından kaçınılmalıdır.

Avrupa Komisyonu, Avrupa'da gıda güvenliğini artırmak için kapsamlı bir yasal çerçeve oluşturmuştur. Avrupalı tüketiciler arasında güven inşa edilirken zamanla gıda krizlerinden kaçınılacaktır. Avrupa Gıda Güvenliği Otoritesinin (EFSA) bilimsel tavsiyelerine dayanmaktadır.

Biyolojik güvenlik yasal çerçeve içeriği;

- Gıda zincirinin tüm aşamalarında yer alan gıda operatörlerinin şeffaf hijyen politikası uygulaması ve etkin, riske dayalı ve bağımsız olarak koordine ve gıda hijyenine yönelik bütünsel bir yaklaşımla kontrolü sağlanması,
- Gıda ve hayvan yemi zinciri boyunca zoonotik ajanları izleyerek patojenlerin kaynakları ve eğilimleri hakkında daha fazla bilgi edinilmesi,
- *Salmonella* ve diğer gıda kaynaklı zoonotik hastalıkları kontrol etmeye yönelik kontrol programları kurulması, halk sağlığı riskini azaltmak ve bu riskleri yönetmek için önlemler alınması,
- Piyasadaki ürünlerin yanı sıra gıda üretimi sahasında da geçerli olan mikrobiyolojik kriterlerin belirlenerek her tür gıda maddesinin güvenliği ve kalitesinin değerlendirilmesi,
- Bulaşıcı Spongiform Ensefalopatilerin (TSE, BSE, scrapie , vb.) gibi hastalıkların hayvanlara bulaşmasını ve tüketicilerin maruz kalmasını önlemek için Üye Devletlerle uyumlaştırılmış etkili kontrol önlemleri alınması, Üye Devletler ve diğer ülkeler için ithalat kurallarının uyumlaştırılması ve ithal edilen gıdaların aynı standartta olması gerekir [43].

2.2.4.Kimyasal Güvenlik

Gıda güvenliğinde insan sağlığını ve çevreyi tehlikeye atan birçok kimyasal bileşik, üretim zincirinin birçok noktasında ürünlere geçebilir. Kimyasalların hepsi aynı kategoriye ait değildir. Çünkü bir kısmı çevrede doğal olarak meydana gelirken, bir kısmı da insanın çeşitli

amaçlarla yaratılması ve doğal ortamın terk edilmesi ile karşımıza çıkmaktadır [44]. Girgin'e [45] göre ilk üretim sırasında kullanılan pestisitler, yemek yenildiği zaman kullanılan kaşık ve çatal gibi yeterince yıkanamayan aletler nedeniyle deterjan kalıntıları, gıda paketlenmesinde kullanılan renkli plastikler, zehirli tuzaklar, kemirgenleri yakalamak için kullanılan doğal toksinler gibi mikotoksinler; kurşun, civa, kadmiyum, dioksin gibi çevresel metaller, bitkilerdeki glikoalkaloidler gibi veteriner ilaçları ve pestisitler, doğal kimyasallar ve gıda katkı maddeleri GKM kalıntıları ile insan vücudunda olmayan dışarıdan kontamine kimyasallar maddeler canlı metabolizmasında kimyasal tehlikelere neden olabilmektedirler [46]. Ayrıca çevrede kirletici sayılan bir takım kimyasallar da vardır. Bu kirleticiler, yanlışlıkla gıda üretiminde ve dağıtımında kullanılan hammaddelerde bulunur ve çoğu zaman önlenemez. Topluluk gıda mevzuatı, kasıtlı olarak kullanılan maddelerin riskleri ve faydaları arasında doğru dengeyi kurmayı ve Avrupa Topluluğunu kuran Antlaşmanın 152. Maddesi tarafından gerekli görülen yüksek düzeyde tüketici koruması uyarınca kirletici maddeleri azaltmayı amaçlamaktadır.

Yüksek düzeyde bir tüketici sağlığı koruması elde etmek için, sağlam bilimsel değerlendirmeye dayalı ve kontrolün fizibilitesi gibi diğer faktörleri dikkate alan bir risk analizi prosedürü, Topluluk mevzuatının temelini oluşturur. Gıdalardaki kimyasallarla ilgili mevzuat aşağıdaki alanlara ayrılmıştır:

Gıda katkı maddeleri ile ilgili mevzuat, belirli gıdalarda yalnızca açıkça onaylanmış katkı maddelerinin genel olarak sınırlı miktarlarda kullanılabileceği ilkesine dayanmaktadır. Gıda katkı maddeleri, Komisyon tarafından onaylanmadan önce güvenlik açısından kontrol edilir.

Aroma vericilerle ilgili mevcut mevzuat, Kimyasal olarak tanımlanmış tatlandırıcıların güvenliğini değerlendirmek için kapsamlı bir program devam etmektedir ve istenmeyen bileşiklerin varlığı sınırlıdır. Gelecekteki oluşturulacak pozitif liste ile, yalnızca olumlu değerlendirme sonucu olan maddelerin gıdalarda kullanılmasına izin verilecektir.

Kirleticilerle ilgili mevzuat, Bilimsel tavsiyelere ve iyi iş uygulamalarını takip ederek kirletici konsantrasyonunu olabildiğince düşük tutma ilkesine dayanmaktadır. Halkın sağlığı için bazı kirleticilerin (örneğin mikotoksinler, dioksinler, ağır metaller, nitratlar, kloropropanoller) maksimum seviyeler belirlenmiştir.

Gıda üreten hayvanlarda kullanılan veteriner ilaçları ve bitki koruma ürünleri (pestisitler) kalıntılarına ilişkin mevzuat, ilgili ürünler onaylanmadan önce bilimsel değerlendirmeye tabi tutulmalıdır. Gerekirse maksimum kalıntı sınırı (MRL) belirlenebilir ve bazı durumlarda maddelerin kullanımı yasaklanır.

Gıdayla temas eden malzemelerle ilgili mevzuat, bu malzemelerin bileşenlerini insan sağlığını tehlikeye atabilecek veya gıdanın bileşimini, tadını veya dokusunu değiştirebilecek miktarlarda gıdaya aktarmamasını öngörmektedir [47].

2.2.5.Gıda İyileştirme

“Gıda iyileştirme ajanları” olarak katkı maddeleri, gıda enzimleri ve gıda tatlandırıcıları bilinmektedir [48].

Gıda katkı maddeleri;

Sadece gıda olarak tüketilmeyen veya yardımcı malzeme veya gıda olarak kullanılmayan, besin değeri olan veya olmayan, belirlenen teknolojiye göre uygulanan, gıdanın üretimi, işlenmesi, hazırlanması, paketlenmesi, taşınması ve depolanması esnasında gıda ürününün tadı; imalat veya işlem sırasında bitmiş üründe bulunan kalıntılar veya türevler, koku, görünüm, yapı ve diğer özelliklerdeki istenmeyen değişiklikleri korumak, düzeltmek veya önlemek için kullanılabilen maddelerdir [49].Gıda katkı maddeleri, gıdanın besin değerini koruyarak, gıdanın daha uzun raf ömrüne sahip olması sağlar, ayrıca gıdayı korurken lezzetini ve rengini de çekici hale getirebilir [50,51]. AB'nin belirlediği ve Birlik ülkeleri tarafından kullanılmasına izin verilen katkı maddelerinin numaraları önünde Avrupa Birliği'ni temsil eden "E" harfi bulunmaktadır ve bu kodlar AB'nin bir alt komitesi olan "Scientific Committee on Food" tarafından belirlenmektedir [52].

Gıda enzimleri;

Genetik kontrol altında canlı hücreler tarafından sentezlenen organik katalizörlere “enzim” denmektedir. Yunanca ‘da kataliz terimi, kimyasal reaksiyonları hızlandırdığı reaksiyonları kolaylaştırdığı ve etkili olduğu anlamında kullanılmaktadır. Enzimler, biyolojik olaylarda katalizör olan maddelerdir ve genel olarak belirli maddeler arasındaki belirli reaksiyonları katalize ederler [53, 54].

Gıda üretiminde gıda enzimlerinin bir takım avantajları vardır:

- Geleneksel kimyasal teknolojiye alternatif olarak kullanılabilirler ve birçok işlemde sentetik kimyasalların yerini alırlar. Bu tür uygulamalar, daha düşük enerji tüketimi ve daha düşük biyobozunurluk yoluyla üretim süreçlerinin çevresel uyumluluğunu artırabilir.
- Sentetik kimyasallardan daha belirgin bir etkiye sahiptirler, bu nedenle enzim kullanan prosesler daha az yan reaksiyona ve atık yan ürünlere sahip olup, daha yüksek kalitede saflaştırılmış ürünlerle sonuçlanır [48].

Gıda tatlandırıcıları;

Dünyada kabul gören "tatlandırıcı" terimi, tatlılık veren her türlü madde için kullanılmaktadır. Tatlandırıcılar, kimyasal yapılarına göre iki ana gruba ayrılmaktadır. Bu tatlandırıcılar; kalorili olmayan alternatif tatlandırıcılar ve kalorili olan karbonhidrat türü tatlandırıcılardır [55].

AB mevzuatı birkaç çeşit tatlandırıcı tanımlamaktadır:

- tatlandırıcı maddeler
- tatlandırıcı müstahzarlar
- termal işlem aromaları
- duman aromaları
- lezzet öncüleri
- diğer tatlandırıcılardır.

2.2.6.Yeni Gıda

Toplulukta 15 Mayıs 1997'den önce büyük ölçüde kullanılmayan yeni gıda, insan tüketimine yönelik gıda ve gıda bileşenleri olarak tanımlanmaktadır [56]. 1997'de NFR'nin asıl amacı tüm yeni gıda ürünlerinin güvenliğini sağlamak olmasına karşın, piyasaya yeni sürülen tüm gıda ürünleri için bir pazarlama öncesi yetkilendirme prosedürü geliştirilmesi amaçlanmamış olup sadece büyük oranda değiştirilen ya da bütünüyle yeni ürünler için belirlenen kurallar oluşturulmuştur [57,58].

Pratikte yeni gıdalar; yenilikçi gıdalar (fiztosteroller, DHA açısından zengin yağ, pıhtılaşmış patates proteini, bakteriyel dekstran, trehaloz, yumurta sarısından izole edilmiş fosfolipitler, D-tagatoz), üçüncü ülkelerden alışımlı gıdalar (söz gelimi noni meyve suyu) ve

üretilen yiyecekler ve gıda üstünde muhtemel bir etkiye sahip yeni üretim teknikleriyle oluşturulmuş gıdalar (söz gelimi, yüksek basınçlı meyve suyu) olarak üç kategoriye ayrılmaktadır [57].

1 Ocak 2018 itibariyle , 31 Aralık 2017 tarihine kadar yürürlükte olan 258/97 Sayılı Tüzüğü (EC) ve 1852/2001 Sayılı Yönetmeliği (EC) iptal edilerek yerine Yeni Gıdalar hakkındaki yeni Yönetmelik (AB) 2015/2283 (yeni Yönetmelik) geçerli olmuştur. Yeni düzenleme, Avrupa tüketicileri için yüksek düzeyde gıda güvenliğini korurken, gıda işletmelerinin AB pazarına kolayca ve yeni yiyecekler getirebilmesi için koşullarını iyileştirmiştir.

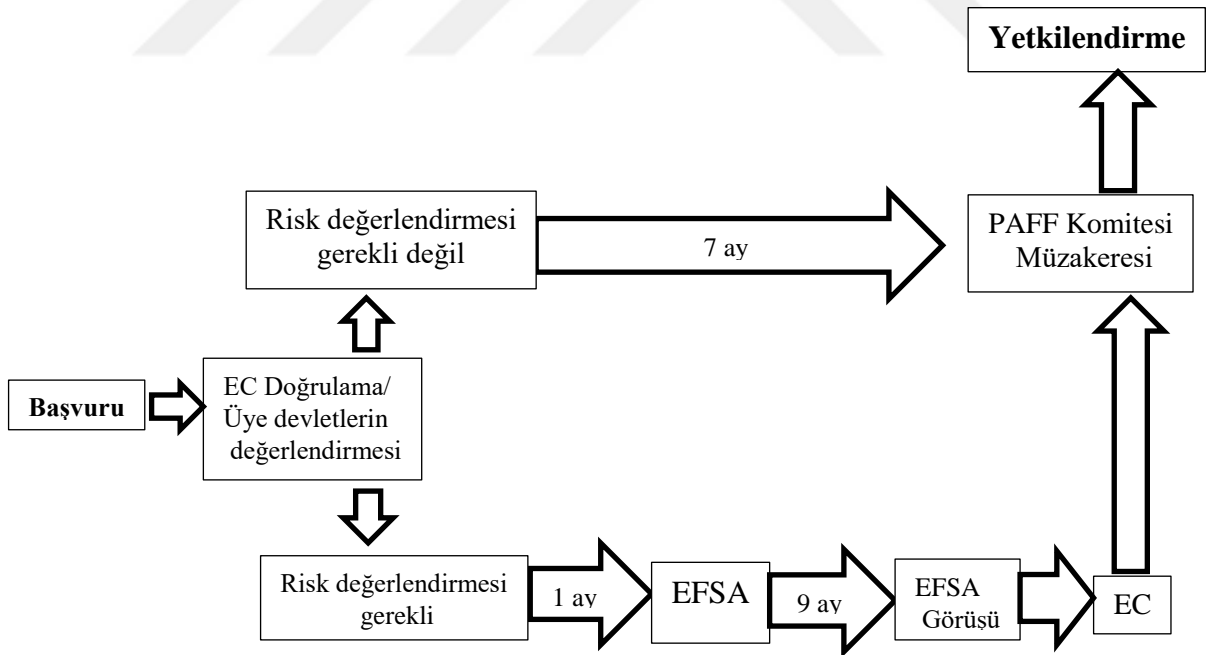
Yeni yönetmeliğin ana özellikleri ve geliştirilmiş kısımları şunlardır:

Genişletilmiş Yeni Gıdalar kategorileri: Yeni yiyecek tanımı; 1997'den önce üretilmeyen veya kullanılmayan üretim süreçleri ve uygulamalarından kaynaklanan gıdalar ve en son teknolojiler (örn. kasıtlı olarak değiştirilmiş veya yeni moleküler yapı, nanomateryaller) ile üretilen bitkiler, hayvanlar, mikroorganizmalar, hücre kültürleri, mineraller vb., belirli gıda kategorileri (böcekler, vitaminler, mineraller, gıda takviyeleri, vb.) yeni gıdalar olarak kabul edilebilecektir.

1. Yeni Gıdaların jenerik yetkilendirmeleri: Yönetmeliğe göre, eski Roman gıda rejimi altında kısıtlanmış gıdalar için yeni başvuru sahibine özgü onayların aksine, tüm onaylar (yeni ve eski) jeneriktir. Bu, herhangi bir gıda işletmecisinin, onaylanan kullanım koşulları, etiketleme gereksinimleri ve tanımlamaları karşılanması şartıyla, yeni bir onaylı gıdayı Avrupa Birlik pazarına yerleştirebileceği anlamına gelir.
2. Yetkili yeni gıdaların birlik listesinin oluşturulması: Ruhsatlandırılmış onaylı gıdaların yer aldığı listedir. Listeye yeni eklenecek gıdalar Komisyon Uygulama Yönetmeliği kapsamında Birlik listesine eklenmektedir ve bu gıdalar AB pazarına girebilir.
3. Avrupa Komisyonu tarafından bir çevrimiçi başvuru gönderim sistemi aracılığıyla düzenlenen basitleştirilmiş ve merkezi bir onay süreci.
4. Avrupa Gıda Güvenliği Otoritesi (EFSA) yeni gıdalar için merkezi bir güvenlik değerlendirmesi yürütecektir. Avrupa Komisyonu, EFSA'ya başvurular konusunda danışarak ve onay kararlarını EFSA'nın değerlendirmesinin sonucuna dayandırır.

5. Güvenlik değerlendirmesi ve yetkilendirme süreci için son tarihler belirlenerek, verimlilik ve şeffaflık artmakta ve böylece onay için harcanan süre azalmaktadır.
6. AB dışı ülkelerden geleneksel gıdaların pazarlanmasını kolaylaştırmak ve hızlandırmak için, yeni yönetmelik ile AB'ye giren gıdalar için basitleştirilmiş bir değerlendirme yöntemi getirmektedir. Söz konusu geleneksel gıdanın güvenliği, üçüncü ülkedeki tüketim geçmişine göre belirlenebiliyorsa ve AB ülkeleri veya EFSA'dan herhangi bir güvenlik endişesi de yoksa geleneksel gıdaların Avrupa'daki Birlik pazarına yerleştirilmesine izin verilecektir.
7. Saklanan verilere dayalı olarak, beş yıllık bireysel yetki vererek, yeniliğin teşvik edilmesi. Yeni düzenleme, veri korumaya ilişkin hükümler içermektedir. Bu sayede başvuru sahibi yeni bir gıdanın pazarlanması için bireysel yetki alabilir. Bu, yeni bilimsel bilgilere ve tescilli verilere dayanmaktadır ve 5 yıl ile sınırlıdır [56].

Yeni gıda EC tarafından onaylandıktan sonra, AB Yeni Gıdalar Listesi'nde (Yönetmelik (AB) 2017/2470) listelenir.

Şekil 2.2. Yeni gıda kayıt sürecinin ana hatları [59]

2.3.Besin Zincirinin Uygunluk Kontrolü

Ekim 2010'da Komisyon, aşırı yükleri, çakışmaları, boşlukları, tutarsızlıkları ve eski önlemleri belirlemek için belirli bir düzenleyici alandaki tüm yasaları gözden geçirmeyi amaçlayan "Uygunluk Kontrolü" nü başlatmıştır [60]. Bu uygunluk kontrolünün amacı, GFL Yönetmeliği tarafından getirilen yasal çerçevenin, SWD 2013 sonuçlarını dikkate alarak amacına uygun olmasını sağlamaktır. Değerlendirmede, GFL Tüzüğü'nün hâlâ insani hedeflerine ulaşip ulaşmadığını, sağlığı, tüketici çıkarlarını ve iç pazarı ve ayrıca mevcut siyasi eğilimleri Birlik ve uluslararası düzeydeki gelişmeleri yansıtıp yansıtmadığı analiz edilmektedir. Uyum ve Performans Programının (REFIT) bir girişimi olarak değerlendirme, tutarsızlıkları, çakışmaları veya boşlukları olduğu kadar maliyetleri ve düzenleyici yükleri de basitleştirme ve azaltma potansiyeline sahiptir. Gıda zinciri alanındaki diğer uygulamada AB ikincil gıda mevzuatı uygulamalarıdır [60].

2.4.Gelecekteki Gıda Güvenliği Bütçesi ve Politikası

2.4.1.Gelecekteki AB Bütçesinde Gıda Güvenliği

Avrupa Birliği'nin bütçesi, kuruluşundan bu yana, Birliğin temel politika ve önceliklerini ortaya koyan ve ekonomi, demokrasi ve rekabet gücü açısından önemli bir güç olarak kalmasını sağlayan bir araç olmuştur. Birlik bütçesi, yalnızca Üye Devletler tarafından finanse edilemeyen bir ölçekte projeleri finanse ederek ölçek ekonomisi (üretimi artırarak maliyeti düşürmek) ve kaldıraç etkisi yaratmaktadır. Mevcut ve gelecekteki zorlukların üstesinden gelerek Birliğin küresel bir oyuncu olarak hayatta kalmasına katkıda bulunur [61].

Avrupa Komisyonu'nda, 2021-2027 için önerilen çok yıllık mali çerçeveyi temel alarak, Haziran 2018'de, iç pazar idaresini güçlendirmesi, tüketicinin korunmasını iyileştirmek ve özellikle Kobiler olmak üzere rekabet gücünü artırmaya yardımcı olacak Tek Pazar Programı için bir yasa teklifi kabul edildi.

Gıda politikası için tek pazar programının finansmanı, insan, hayvan ve bitki sağlığının korunmasına odaklanmaktadır [62].

Teknolojik değişim ve dijitalleşmenin toplumlar, endüstriler, üretim süreçleri, eğitim ve tüm önemli faaliyetler üzerindeki dönüştürücü etkilerinin değerlendirilmesi; endüstriyel dijitalleştirme, süper bilgisayarlar, yapay zekâ ve siber güvenlik gibi geleceğe yönelik stratejik

projelerin desteklenmesi ve dijital medyaya yapılan yatırımlar ana konular haline geldi. Bununla alakalı, Birliğin yeni önceliklerinden biri olan Dijital Ortak Pazarın tamamlanması, kaçınılmaz olarak bu yeni programın başarısıyla bağlantılıdır. Yeni dönemde Ar-Ge, inovasyon ve dijitalleşmeye yapılan yatırım neredeyse üçte iki oranında artacak ve bu artış Avrupa Yapısal ve Yatırım Fonları'nca desteklenen inovasyon, araştırma ve dijitalleştirme projeleriyle tamamlanacaktır [63].

Tek Pazar Programı dahilinde gıda güvenliği alanındaki belirli hedefler;

Gıda alanındaki özel hedefler şunlardır:

AB'de yüksek düzeyde sağlık için; bitki zararlıları üzerinde çalışmalar yaparak ve hayvan hastalıklarının gözetimi, izlenmesi ve ortadan kaldırılması ile hem hayvanları hem de bitkileri etkileyen acil durum önlemlerini gerçekleştirerek hastalıkları önlemek ve yok etmek;

- Gıda israfını azaltarak ve tüketicileri AB genelinde yüksek kalite standartlarının sağlanması konusunda bilgilendirerek sürdürülebilir üretimi ve tüketimi desteklemek,
- Doğru uygulamayı ve bu alandaki AB kurallarına uyumu sağlamak için gıda zinciri boyunca resmi kontrollerin etkililiğini, verimliliğini ve güvenilirliğini düzeltmek,
- Hayvan sağlığını iyileştirmeye yönelik tedbirler için desteklemektir [64].

Tek Pazar Programı kapsamındaki gıda güvenliği faaliyetlerinin öncelikleri ve yararlanıcıları;

- Tek Pazar Programı kapsamında finanse edilen gıda güvenliği faaliyetleri, onaylanmış AB katma değeri olan öncelikli alanlara odaklanacaktır.
- Finansman; etkili önlemlerden, kesin bir kriz yönetimi sistemine kadar uzanmaktadır.
- Öncelikli hedef, veterinerlik tıbbı ve bitki sağlığı için yüksek AB standartlarını sürdürmek ve iyileştirmek olmaya devam edecektir.

Diğerlerinin yanı sıra aşağıdaki tedbirler de finanse edilebilir;

- **Veterinerlik ve bitki sağlığı için acil durum önlemleri:** Üye Devletler, üçüncü ülkeler ve uluslararası kuruluşlar tarafından hastalıkları ve zararlıları önlemek, kontrol etmek ve ortadan kaldırmak için yapılan faaliyetlerin yanı sıra, salgınlar veya gıda krizleri durumunda acil durumlarla başa çıkmak için olağanüstü önlemler (Örn.Kuş gribi, Afrika domuz ateşi) alınmalıdır.

- Hayvan refahını iyileştirmeye yönelik faaliyetleri desteklemek için Üye Devletlerle yakın işbirliği içinde çalışmalıdır.
- AB ve Avrupa Birliği Referans Merkezlerinde yüksek kaliteli teşhis ve standartlaştırılmış testler sağlamak ve en iyi uygulamaları değiş tokuş etmek ve temel kuralları iletmek için Avrupa Birliği Referans Laboratuvarlarına finansman sağlanmalıdır.
- Hayvan hastalıkları ve zararlı böceklerle ilgili kontrol planlarını ve bilgi ve verilerin toplanmasının koordine edilmesi; kapsamlı koruma ihtiyaçlarını karşılamak için sektörel önlemler ve Komisyon düzeyinde yönetilen erken uyarı ve bildirim araçları dahil olmak üzere iç pazarlar stratejik olarak desteklenmelidir.
- Gıda israfını önlemek, gıda sahtekarlığıyla mücadele etmek ve bilgi ve farkındalık dahil sürdürülebilir üretim ve tüketim faaliyetlerini teşvik etmek; tüketici bilincini artırmak ve tüm gıdalardaki gıda israfını azaltmak için kamu-özel işbirliği yoluyla gıda sisteminin besin zinciri boyunca direncini artırarak sürdürülebilirliğinin artmasını sağlamalıdır.
- Yetkili makamların resmi kontrollerinden sorumlu çalışanları, hayvan ve bitki hastalıklarının kontrolü ve/veya önlenmesi ile ilgili kişilerin hayvan refahını sürdürmek için gıda ve yem, hayvan ve bitki sağlığı mevzuatı hakkında güvenilir bilgi elde etmek ve geliştirilmesi için AB'de ve üçüncü ülkelerden ilgili alanlarda çalışanlar tarafından uyumlu şekilde eğitilmelidir.
- İnsan, hayvan ve bitki sağlığını güvenli olmayan ürünlerden ve AB'nin dış sınırlarına giren maddelerden korumak için önlemler alınmalı, AB'nin gıda tedarikinin güvenliği sağlanmalı ve tüm ürünlere (kökenlerine bakılmaksızın) aynı gıda güvenliği standartları uygulanmalıdır [64].

2.4.2. Gelecekteki Beslenme Politikası

Avrupa gıdaları güvenliği, besin değeri ve yüksek kalitesiyle tanınır. Sürdürülebilirlik için küresel standart haline gelmeleri gerekiyor. Sürdürülebilir bir sisteme geçiş başladığında, dünyanın artan ve giderek kentleşen nüfusu için daha fazla gıda üretilmesi gerekmektedir. Mevcut üretim modelinde hala biyolojik çeşitlilik kaybına, iklim değişikliğine ve doğal

kaynakların aşırı tüketimine yol açmaktadır. Üretilen gıdanın büyük bir kısmı israf edilmektedir [65]. Amaç, nakliye, depolama, paketlenme ve gıda atıkları konusunda harekete geçerek gıda işleme ve perakendeciliğin çevresel etkisini azaltmaktır [66,67].

Ticari faaliyetler de dahil olmak üzere ekonomik, hem küresel hem de AB’de tehlikesiz, nitelikli ve uygun maliyetli besin sağlanabilir. Ekonomik eğilimler ve belirsizlikler şunlarla alakalıdır:

- Gıda ve yem ticaretinin küreselleşmesi;
- Serbest ticaret anlaşmalarının kapsadığı ülke sayısının artması;
- Daha yüksek katma değerli ürünler ihraç eden ve aktif olarak etkileşimde bulunan gelişmekte olan ekonomilerin standartlarını belirlemede;
- Dünyadaki ekonomik gelişmeler;
- Gıda fiyatlarındaki değişimler;
- Kriz, sağlık harcamaları ve emekli aylıkları nedeniyle kamu maliyesi üzerinde artan baskı [68].

2030’da ve ileriki senelerde yiyecek sistemleri bizim şimdiki bildiklerimizden oldukça değişik olabilir. Bir örnekleme olarak aşağıdaki hususlar mevzubahis olabilecektir:

- Yarı kentsel tarıma kayılabilir ve böylelikle aşırı bir sebze veya kümes hayvanı üretimi oluşturulabilir.
- Kapalı karasal havuzlarda su ürünleri yetiştiriciliği yapılarak çamur kurtları gibi yeni besin kaynakları oluşturulabilir.
- Bitki ve besin maddelerinden oluşan kentsel yağlar sistematik olarak geri dönüştürülebilir.
- Gelecekteki protein ihtiyaçları, alg gibi besin zincirinin sonundaki yeni türler tarafından karşılanabilir.
- Et yerine soya veya acı bakla kullanılabilir.

Bununla birlikte, su talebinin 2030’da bugün olduğundan %50 yüksek olması beklenmektedir. Dünyanın sınırlı kaynakları göz önüne alındığında, tarım için ihtiyaç duyulan

tüm kaynakları, özellikle suyu daha verimli ve sürdürülebilir şekilde kullanmamızı sağlayacak teknolojilere ihtiyacımız olduğu açıktır [69].

İnsan nüfusunun devam eden artışıyla, sadece gıdanın değil, yeryüzündeki tüm sınırlı kaynakların ortadan kalkacağı tahmin edilmektedir. Bilinçsizce ve dikkatsizce tüketilen yeryüzünün kaynaklarının artık sürdürülebilir olacak biçimde kullanımlarının gerekliliği anlaşılmıştır ve yeni teknolojilerin gelişmesi bu kullanımı mümkün hale getirebilecektir [69].

2.5.Resmi Kontroller ve Yaptırım

Firmaların tarımsal gıda zinciri mevzuatında belirtilen şartlara uygunluğunu doğrulamak için, AB ülkelerinin yetkili makamları tarafından resmi kontroller yapılmaktadır [70].

Tarımsal gıda zinciri, üretimden başlayarak oluşturulan gıdaya mevzuatının uygulanmasıdır. Yani "tarladan sofraya"; yem üretimi, hammadde üretimi, gıda işleme, depolama, nakliye ve perakende dahil olmak üzere gıda üretim zincirinde yer alan tüm sektörler, baştan sona gıda güvenliğine uygun hareket etmelidirler. Bu şekilde zincirin başından sonuna kadar gıda güvenliği ve kalitesi düzeyinin garanti altına alınması manasına gelmektedir [71]. Ayrıca üçüncü ülkelerden (yani AB dışı ülkeler) AB'ye giren hayvanlar ve mallar üzerindeki ithalat kontrollerini de içerir [70].

AB ülkeleri, gıda zinciri mevzuatını uygulamaktan sorumludur. Yetkililer, operatörlerin faaliyetlerinin ve AB pazarında ticareti yapılan malların (AB tarafından üretilen ya da AB dışı ülkelerden ithal edilen) ilgili düzenlemelere ve şartlara uygunluğunu kontrol etmek için kendi bölgelerinde resmi kontrol sistemleri kurarlar. Tüm ticari operatörler, AB gıda zincirinin gerekliliklerine günlük olarak uyulmasını ve boyutlarına bakılmaksızın, çeşitli faaliyetlerin gıda zincirinin güvenliğini tehlikeye atma riskine bağlı olarak resmi kontrollere tabi olmasını sağlamalıdır.

Ulusal düzeydeki kontrol sistemlerinin etkili olmasından AB sorumludur. Bu sorumluluğu, Sağlık ve Gıda Güvenliği Genel Müdürlüğü'nün (DG SANTE), Sağlık ve Gıda Denetimleri ve Analiz Müdürlüğü (önceden "Gıda ve Veterinerlik Ofisi" - FVO) aracılığıyla gerçekleştirmektedir. AB düzenlemelerine uygunluğu değerlendirmek için AB'ye ihracat yapan AB ve AB dışı ülkelerde teftişler gerçekleştirir [70].

2.5.1. Resmi Kontroller Yönetmeliği (AB) 2017/625

AB 2017/625 sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Tüzüğü; (AT) 882/2004 sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Tüzüğü'nde ve ilgili Birlik sektörel mevzuatında bahsedilen resmi kontrollere ilişkin hükümleri de dikkate alarak, tarım-gıda zinciri boyunca resmi kontrollerin organizasyonu ve resmi kontrollerin yanı sıra diğer resmi faaliyetlerin organizasyonu için uyumlu bir Birlik çerçevesi oluşturmaktadır. AB 2017/625 Sayılı Tüzük, iktisadi işletmecilerin gıda ve yem kanununa, hayvan sağlığı veya hayvan refahı standartları ile ilgili mevzuata uyumsuzluklarını düzeltmesini sağlayan özel bir prosedür ortaya koymaktadır. Yetkili kurumlar, 2017/625 sayılı AB Tüzüğü, özellikle 138. maddeyi uygulamaya devam edebilmelidir [72].

İçeriğin açıklaması: Resmi Kontroller (OCR) Yönetmeliği, AB 2017/625 resmi kontroller ve diğer resmi faaliyetler için Birlik tarım-gıda zinciri mevzuatının doğru uygulanması doğrultusunda çerçeveyi tanımlar. Üçüncü ülkelerden Birliğe giren hayvanlar ve mallar üzerinde resmi kontrolleri içermektedir. AB 2017/625 sayılı Yönetmeliği, operatörün belirli sevkiyatlardan sorumlu olmasını gerektirir. Sevkiyatlar Birliğe girmeden önce kontroller için yetkili operatörlere önceden bildirilmesi gerekmektedir.

Amaç ve mantık: Gıda güvenliği, hayvan sağlığı, bitki koruma konusunda zararlılarından veya hastalıklarından kaynaklanan hasarlardan bölgeyi korur [73].

Yetkili Makamların Yaptırımları;

Yönetmelik, Yetkili Makamlar tarafından alınan önlemlerin, operatörün uygunsuzluğu gidermesine kadar geçen sürede mevcut gereksinimleri muhafaza etmektedir. Yetkili Makamlar, alınacak önlemlere karar verirken, uyumsuzluğun türünü ve operatörün önceki düzenlemelere uyumunu dikkate almalıdır. Bununla beraber, mevcut yaptırımların ayrıntılı olmayan listesi, yeni Tüzüğün daha geniş kapsamını yansıtacak şekilde genişletilmiştir. Örneğin, önlem listesi artık şunları içerecektir:

- Hayvan hareketlerinin kısıtlanması veya yasaklanması;
- Halk sağlığı, hayvan sağlığı ve refahını korumak için en uygun önlem olması koşuluyla hayvanların katledilmesi ya da öldürülmesi;
- Operatörün web sitesini kapamak.

Yaptırım Tedbirleri;

Komasyon, Üye Devletlerin tarımsal gıda zincirindeki risk kontrol sistemi ciddi şekilde bozulursa ve belirlenen süre içinde bu soruna bir çözüm bulunmazsa bir dizi önlem alma yetkisine sahiptir. Bu önlemler, kesintiden etkilenen hayvanların veya malların satışının yasaklanmasını, naklini ve ciddi aksamaların meydana geldiği sınır denetim noktasında resmi kontrollerin askıya alınmasını içerir.

Cezalar;

Hileli davranışları önlemek ve şirketler arasında adil rekabeti teşvik etmek için, Yönetmelik, Üye Devletler tarafından uygulanan cezai suçlar için daha katı kurallar koymaktadır. Bu cezalar, operatörün ekonomik faydasını veya operatörün cirosunun bir yüzdesini yansıtmalıdır.

Yönetmelik, uygunsuzlukların ihbarını kolaylaştırmak, teşvik etmek ve raporlandırmak için yeni kurallar getirmektedir. Üye Devletlerin azami şekilde aşağıda belirtilmiş olan hususlara sahip olmaları gerekmektedir:

- ihlal raporları alma prosedürleri ve bunların takibi;
- ihbarcının misillemeye, ayrımcılığa ve diğer her çeşit haksız muameleye karşı uygun biçimde korunması;
- ihbarcının Birlik ve ulusal yasalara uygun olarak veri koruması.

İthal ürünler üzerinde resmi kontroller;

Önemli bir gıda ve yem ithalatçısı olan Avrupa Birliği, tüketicilerin güvenilir gıdaya ulaşmaları için gıda ve yem hijyenine ilişkin katı kuralları oluşturmuştur. Böylece, AB' den gelen ürünler ile ithal edilen ürünlerin aynı yüksek standartta sahip olmaları amaçlanmaktadır. Bu amaçla ithalat kontrolleri büyük öneme sahiptir ve sektöre göre kurallar değişmektedir. Ürünlerin sınır kontrol kuruluşlarına gönderilmesi ve kontrollerin tek tip yapılması zorunludur. Bu ürünler, hayvan veya bitki sağlığı ile ilgili olarak oluşturabileceği risk nedeniyle canlı hayvanlar, hayvansal menşeli ürünler, bitkiler ve bitkisel ürünlerdir.

Gıda zincirindeki diğer ürünlerin büyük çoğunluğu, belirli sınır departmanları tarafından analiz edilmez ve AB'ye katılmadan önce herhangi bir zorunlu kontrolden geçmek zorunda değildir. Örneğin, belirli organik ürünler, katkı maddeleri ve gıda ve besinlerin

doğasını etkileyebilecek diğer maddeler veya gıdayla temas etmesi amaçlanan malzemeler dahil olmak üzere hayvansal kökenli olmayan yem ve gıdalardır [70].

2.6. Daha Güvenli Gıda İçin Daha İyi Eğitim (BTSE)

Daha Güvenli Gıda için Daha İyi Eğitim (BTSE), gıda ve yem yasası, hayvan sağlığı ve refahı, bitki sağlığı kuralları ve bitki koruma ürünlerine ilişkin kuralları kapsayan bir Komisyon eğitim girişimidir.

Gerçekleştirilen bu girişim, (AB) 2017/625 Yönetmeliğinin 130. Maddesinde belirtilen resmi kontroller ve diğer resmi faaliyetlerin, gıda ve yem kanunu, hayvan sağlığı ve refahı, bitki sağlığı ve bitki koruma ürünleriyle ilgili kuralların uygulanmasını sağlamak için yasal bir temel sağlamaktadır.

Komisyon Üye Devletlerdeki yetkili makamların personeli, üçüncü ülkelerdeki belirlenen alanların kontrollerinden sorumlu personel ve uygun olduğu durumlarda Üye Devletlerin diğer makamlarının personeline eğitim faaliyetlerini geliştirmesi için yetki vermektedir.

BTSE'nin ana hedefleri;

Girişimin ana hedefleri "Daha Güvenli Gıda için Daha İyi Eğitim" olmasıdır. AB eğitim stratejisinin organizasyonu ve geliştirilmesi amacıyla:

- Yüksek seviyede tüketici koruması ve hayvan sağlığı, hayvan refahı ve bitki sağlığı sağlamak ve sürdürmek;
- AB ülkelerindeki resmi kontrolleri iyileştirmek, uyumlu hale getirmek ve AB'nin büyüme önceliğine katkı sağlayan gıda işletmeleri için eşit şartlar yaratmak;
- AB pazarında AB dışı ülkelere ithal edilen gıdaların güvenliğini sağlamak ve nihayetinde AB tüketicileri için riskleri azaltmak ve AB işletmecilerine AB dışı ülkelerdeki güvenli mallara erişimin daha kolay olmasını sağlamak;
- AB işletmelerinin AB dışındaki muadilleriyle paralel rekabet konumunu güvence altına almak için AB ve AB dışı ortaklar arasında kontrol prosedürlerinin uyumlaştırılmasını sağlamak;

- Diğer uluslararası ticaret ortaklarının yetkili makamlarıyla beraber AB'nin düzenleyici modeline güven oluşturmak böylece yeni gıda pazarı fırsatları ve AB operatörleri için artan rekabet gücünün önünü açmak;
- AB dışı ülkelerle ve özellikle gelişmekte olan ülkelerle adil ticaretin sağlanması hedeflenmektedir [74].

2.7. Avrupa Birliği Referans Laboratuvarları

Analizlerin yapılması ve resmi kontrollerin sonuçlandırılmasında önemli bir araçtır [29]. Bu bağlamda laboratuvarlar, analiz yöntemlerinin ayrıntılarını sunmak, karşılaştırmalı testlerin organizasyonu; sorumluluk alanında yeni analitik yöntemlerin edinilmesi için gerekli bilimsel ve uygulamalı faaliyetlerin koordinasyonu; eğitim kurslarının organizasyonu ve Komisyon'a teknik destek sağlamakla görevlidirler [71]. Gıda güvenliği ile alakalı mevzuatı gerçekleştirmek için, her üye ülkenin gıda ürünlerinin kontrol ve denetimini yapabilecek, müsait laboratuvar kapasitesine haiz olması beklenmektedir. Topluluk referans laboratuvarlarının seçimi, Topluluk içinde aynı kalitede analiz düzeyine katkıda bulunur [29].

2017/625 sayılı Yönetmelik, 29 Nisan 2018'den sonra Avrupa Birliği Referans Laboratuvarlarının ve Avrupa Birliği Referans Merkezlerinin atanması ve görevlendirilmesi ile ilgili mevzuattır [75]. Bu mevzuatla AB'de yüksek kaliteli, tek tip testler sağlanmış ve risk yönetimi ve değerlendirmesine ait Komisyon çalışmalarının desteklenmesi hedeflenmiştir [76].

2.8. Çiftlikten Çatala Stratejisi

Yakın geçmişte tüketicinin talepleri doğrultusunda bütün ülkelerde, bilhassa da Avrupa Birliği ülkelerinde besinlerin denetimi ve güvenliği için önemli çalışmalar yapılmaktadır. Avrupa Birliği uyum sürecinde mühim konulardan biri olan bu mevzuda çiftlikten sofraya her aşamada besin kontrol etkinliğinin artırılması, üretici ve tüketici haklarını koruyarak besin güvenliğinin sağlanması, işletmelerin ve piyasaların denetimi için etkin çalışmalar yapılmalıdır [77].

Tarladan Sofraya stratejisi aynı zamanda döngüsel bir iktisat elde etmeye de katkı sağlayacaktır. Bu strateji, taşıma, depolama, paketlenme ve besin atıkları mevzularında alınacak eylemlerle, gıda işleme ve perakende sektörlerinin çevresel tesirlerini azaltmayı amaçlamaktadır. Bu hedefe dayalı, Avrupa Birliği seviyesinde yaptırım ve soruşturma

kapasitesinin güçlendirilmesi de dahil olmak üzere, gıda hilekarlığı ile mücadeleye yönelik aksiyonlar alınacak ve alg bazlı su ürünleri gibi yenilikçi gıda ve yem ürünlerini belirlemek için süreç başlatılacaktır. Tarladan Sofraya Stratejisi ile, sürdürülebilir gıda tüketimini özendirme, tüketicilerin alım gücüne uygun ve sağlıklı gıdayı desteklemek amaçlanmıştır.

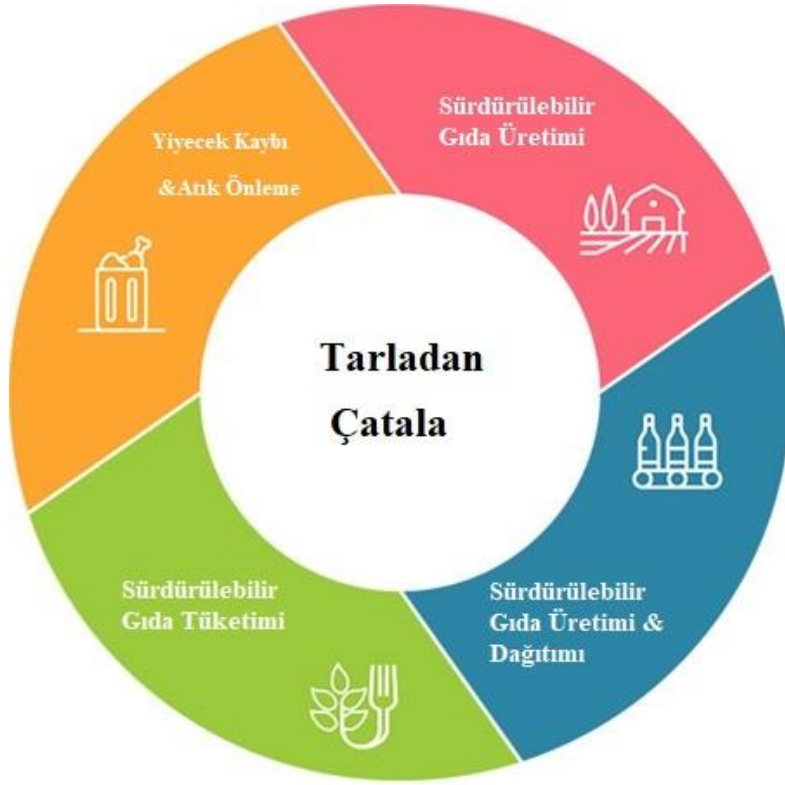
Avrupa Birliği pazarına ürün satabilmek için çevre standartlarına uygun gıda ithal edilmelidir. Komisyon, tüketicilere sıhhatli ve sürdürülebilir beslenme şekillerini seçme ve besin savurganlığını azaltma mevzusunda destek olmak için sistemler önerecektir. Komisyon, dijital araçları kullanmak da dahil olmak üzere, gıdanın kaynağı, besin değerleri ve gıdanın ekolojik ayak izi dahil olmak üzere tüketicilere ayrıntılı bilgi sağlamanın yeni yollarını araştıracaktır.

Tarladan Sofraya Stratejisi, üreticilerin tedarik zincirindeki konumlarını geliştirme hedefli öneriler de içerecektir [65]. Gıda sistemlerini adil, daha sağlıklı ve doğa dostu duruma getirmeyi hedefleyen Çiftlikten Çatala Stratejisi, Avrupa Yeşil Anlaşmasının merkezinde yer almaktadır [78].

Sürdürülebilirliğin ekonomik, ekolojik ve sosyokültürel olmak üzere üç kapsamı vardır. Toprak ve su kaynaklarını kirletmeyen, tarımdaki kültürel süreçlerden tarımsal hammaddelerin işlenerek son tüketime kadar olan tüm süreçlerde (hammadde tedarikinden enerji ve su kullanımına, kaynak kullanımından atık yönetimine, paketlemeden dağıtım kanallarına kadar) doğayı, doğal kaynakları ve biyolojik çeşitliliği koruyan bir üretim şeklidir.

Artan nüfusu beslemenin ve herkes için gıda güvenliğini sağlamanın yolu, devamlı ve sürdürülebilir şekilde daha fazla gıdayı kesintisiz üretmekten geçmektedir [79].

Yeşil düzen, AB'nin gelecekteki enerji ve gıda devri konumunu koruma hedefinin bir yansıması olarak görülüyorsa, iklim krizinin etkileriyle mücadele etmek muhtemelen bu hedefe doğru atılmış bir adımdır [80].

Şekil 2.3. Çiftlikten çatala dönüşüm [81]

2.9. Finansman, Tedarik ve Hibeler

Gıda üretim sürecinin her aşamasında insan, hayvan ve bitki sağlığının korunması Avrupa Birliği için önemli bir ekonomik ve sağlık önceliğidir. 652/2014 sayılı AB Mali Çerçeve Yönetmeliğinin temeli, çevre, insan, hayvan ve bitkileri koruyabilmek için yüksek düzeyde katkı sağlamak (gıda zinciri, veterinerlik ve bitki sağlığı maliyetleri için), hayvan sağlığı ve refahı, bitki sağlığı ve resmi denetimler için tek, açık ve modern bir finansman çerçeve oluşturmaktır.

2014-2020 yılı için 652/2014 sayılı AB Yönetmeliği, azami bütçeyi ve bu bütçenin harcanmasına yönelik kuralları tanımlar [82].

Avrupa Parlamentosu ve Konseyi tarafından oluşturulan 652/2014 sayılı AB Tüzüğü, Haziran 2014 yılının sonlarına doğru uygulanmaya başlandı ve gıda zinciri, bitki sağlığı ve bitki ıslahı ve hayvan sağlığı ve refahı için **Ortak Mali Çerçeve (CFF)** belirlenmiştir [83].

Birlik mevzuatı, ürünün tüm aşamalarında gıda ve gıda güvenliği ile yem ve yem güvenliği gerekliliklerini belirler. Üretim ve tüketiciler, adil ticaret uygulamaları yönetmeliğine dahil edilmiştir. Ayrıca bulaşıcı hastalıkların önlenmesi ve kontrolüne yönelik gereksinimleri

de belirtilmiştir. Hayvan koruma ve zoonotik ürünler, hayvan refahı, hayvansal yan ürünler, bitki koruma ve bitki üreme malzemeleri, bitki türlerinin korunması, genetiği değiştirilmiş organizmalar, bitki koruma, zirai ilaçların pazarlanması ve kullanımı ve pestisitlerden sürdürülebilir yararlanmadır.

Birlik mevzuatı ayrıca şunları sağlar: AB içinde AB'ye hayvan, bitki ve ürün ihraç eden AB ülkelerinde yukarıdaki alanlarda AB gerekliliklerinin etkili bir şekilde uygulanması, bu gereklilikler ile yüksek düzeyde gıda güvenliğine etkili uygulama ve uygunluğun sağlanmasını hedefleyen resmi ve diğer çalışmaların denetimlerini sağlamaktır [84].

AB'nin yüksek standartları AB içi ticareti kolaylaştırırken, işletmelerinde küresel pazarda rekabet etmeleri Avrupa için fırsatlar yaratmaktadır. Yüksek güvenlik seviyeleri, stabilite için çok önemli olmakla beraber Avrupa'yı hastalık salgınlarının maliyetleri, pazarlar ve tüketici güveni gibi ekonomik ve insani olaylardan korumaktadır. Komisyon tarafından yıllık olarak 200'e yakın denetim gerçekleştirilmiştir. Yapılan denetimler, aşağıda verilen kuruluşların birkaç temel önceliğine katkıda bulunmuştur:

- Komisyon; şirketlerin büyümesini ve gelişmesini teşvik eden bir düzenleyici ortam yaratmıştır.
- Kontrol ve yaptırımla desteklenen yüksek düzeyde güvenlik sağlayan yatırım sistemleri; vatandaşların bulunduğu alanda eşit şartlar yaratarak daha derin ve daha adil bir iç pazar yaratmış ve yüksek düzeyde güvenlik ve şeffaflığa güvenebilir hale getirmiştir [83].

Finansman;

AB üye devletlerinin otoriteleri tarafından, mevcut yönetmelikleri kullanan sıkı ve düzenli resmi kontroller, gıda ve yem için yüksek AB standartlarının korunmasını sağlar. Resmi kontrollerle ilgili 652/2014 sayılı AB yönetmeliğinin özel amacı, yüksek seviyede çevre koruması sağlarken, gıda zincirindeki resmi denetimlerin etkililiğini, verimliliğini ve güvenilirliğini artırmaktır.

AB Referans Laboratuvarları (EURL), AB'de yüksek kaliteli, tek tip testler sağlamayı ve 2017/625 sayılı AB Tüzük hükümlerine uygun olarak laboratuvar analizi alanındaki risk yönetimi ve risk değerlendirmesine ilişkin Komisyon faaliyetlerini desteklemeyi amaçlamaktadır.

EURL'lerin Rolü:

- Ulusal Referans Laboratuvarları (NRL) için analitik yöntemlerin ve teşhis tekniklerinin sağlanması ve bunların uygulanmasının koordinasyonu,
- NRL çalışanlarını ve geliştirmekte olan ülkelerden uzmanları eğitmek,
- Komisyona bilimsel ve teknik yardım sağlamak (örneğin, AB ülkeleri analizin sonuçlarına karşı çıkarsa),
- AB dışı ülkelerdeki onaylı laboratuvarlarla işbirliği,
- AB ülkelerinde hayvan hastalığı salgınlarının teşhisine etken olarak destek olmaktır.

EURL programlarının finansmanı:

AB-RL'ler, yükümlülüklerini ve işlevlerini yerine getirmek ve işletme maliyetlerini karşılamak için AB'den yıllık finansman almaktadır (Karar 2009/470 / EC). Komisyon, çalışma programlarını her yıl onaylamaktadır. Laboratuvarlar, çalışma planlarını tamamladıklarında ve gerekli bilgileri zamanında sağladıklarında finanse edilmektedir.

Yönetmeliğin resmi kontrollerle ilgili temel amacı, gıda zinciri boyunca insanlar, hayvanlar ve bitkiler için yüksek düzeyde güvenlik sağlamak için hayati bir araç olarak resmi kontrollerin etkililiğini, verimliliğini ve güvenilirliğini artırırken, aynı zamanda çevrenin korunması için yüksek bir seviye sağlamaktır.

AB 135/2013 Sayılı Tüzük ile değiştirilen AB 926/2011 Sayılı Tüzük'ün finansman kuralları 31 Aralık 2014 tarihine kadar devam etmiştir. 2015 yılında finansman kuralları, 652/2014 sayılı Yönetmelik (AB) ile gıda zinciri, hayvan ve bitki sağlığı harcamaları için tanımlanmıştır. Yönetmeliğin resmi kontrollerle ilgili temel amacı, gıda zinciri boyunca insanlar, hayvanlar ve bitkiler için yüksek düzeyde güvenlik sağlamak ve hayati bir araç olarak resmi kontrollerin etkinliğini verimliliğini artırırken, aynı zamanda çevrenin korunması için yüksek bir standart sağlamaktır.

Tedarik;

Tedarik politikası ile Avrupa gıda zinciri sürdürülebilirliğinin güçlendirilmesi amaçlanmaktadır. Tedariğe e-İhale (Resmi Gazete 'de duyurulan çağrılar), alıcı profili (Müzakere edilmiş çağrılar) ve ilgi beyanı çağrılarında (Ekonomi operatörlerini önceden

belirlenmiş adaylar listesine dahil edilmek üzere öne çıkarmaya davet eden çağrılar) ulaşım sağlanmaktadır.

Hibe;

AB çıkarlarını destekleyen ya da bir AB politikası ya da programının uygulanmasına katkı sağlayan projeleri veya kuruluşları desteklemek için Avrupa Komisyonu hibe biçiminde direkt olarak finansman katkısında bulunur. İlgili taraflar, teklif çağrılarına yanıt vererek başvurabilirler [82].

2.10. Komiteler

Avrupa Gıda Güvenliği Otoritesinin, bilimsel tavsiye ve öneriler üretmek için en etkili organı Bilimsel Komite ve Panellerdir. Bu birimler, yem ve gıda güvenliği, bitki koruma ve hayvan sağlığı ve refahına ilişkin AB kararlarının ve düzenlemelerinin pratik ve etkili olmasını sağlamada önemli bir rol oynamaktadır. Komisyon, önerilen taslak önlemler hakkında ilgili Komiteye müracaat edebilir. Komite daha sonra Komisyon'un çalışmaları hakkında bir fikir ifade edebilir [85].

Bilimsel Komite ve Bilimsel Panellerin çalışma ilkeleri: Daimi Bilimsel Paneller ve Bilimsel Komite, Otoritenin ilmi görüşlerinin hazırlanmasından görevli olacak ve her biri kendi vazife alanı arasında topluma aleni toplantılar düzenleyebilecektir. Bilimsel Komite, Bilimsel Panellerin Başkanları ile hiçbir Bilimsel Panelin parçası olmayan altı bağımsız bilimsel uzmandan oluşurken, Bilimsel Paneller bağımsız bilimsel uzmanlardan oluşmaktadır. Otoritenin kuruluşuyla birlikte aşağıdaki Bilimsel Paneller kurulmuştur:

- Gıda katkı maddeleri, gıdanın işlenmesinde destek maddeler, tatlandırıcılar ve besin ile ilişkili olan maddeleri ile alakalı Panel;
- Hayvan yemlerinde kullanılan katkı maddeleri, mahsul / maddeleri ile alakalı Panel;
- Bitki sağlığı, bitki koruma mahsulleri ve bunların kalıntıları ile alakalı Panel;
- Genetiği değiştirilmiş organizmalar ile alakalı Panel;
- Rejim ürünleri, beslenme ve alerji ile alakalı Panel;
- Biyolojik tehlikelerle ilgili Panel;

- Gıda zincirindeki kirletici maddeleri ile alakalı Panel;
- Hayvan sağlığı ve hayvan refahı ile alakalı Panel.

AB'de merkezi gıda güvenliği kurumlarını kuran Üye Devletlerden de buna göre kendi idari yapılarını kurmaları istenmiştir. Bu durum, dioksin krizi ve nitrofen krizi gibi bazı Avrupa ülkelerinde görülen gelişmelerin ortaya çıkmasıyla gündeme gelmiş, bilhassa Belçika ve Almanya, gıda ile ilgili olarak idari yapılarını yeniden inşa etmişlerdir [25].

3.TÜRKİYE’DE GIDA MEVZUATINDAKİ GELİŞMELER

Gıda endüstrisinin AB'nin kalite gereksinimlerini karşılama becerisi gün geçtikçe gelişmektedir. Bununla beraber, çok sayıda küçük ve orta ölçekli işletme, AB gıda yasasının gerekliliklerini karşılayamamaktadır. Kontrol ve uygulama problemleri aşıl原因arak ve daha etkili bir gıda kontrol sisteminin kurulması gerekecektir. Coğrafi sınırların uzunluğu ve komşu ülkelerdeki farklı iktisadi ve politik yapılar, Türkiye’de etkin gıda denetimini ve kontrolünü engelleyen faktörlerden bazılarıdır [10].

3.1.Türk Gıda Mevzuatı Gelişimi

Ülkemizdeki gıda güvenliği mevzuatına bakıldığında, Kanunname-i İhtisab-ı Bursa'nın (Bursa Belediyesi Kanunu) dünyadaki ilk standart kanun olduğu görülmektedir. Bugün hala dokunulmamış olan bu kanun, 1502 senesinde Sultan II. Bayezid zamanında yürürlüğe girmiştir. Hayvansal ürünler, çeşitli sebze ve meyveler, tuz, ekmek, endüstriyel ürünler, tarımsal tahıl ürünlerin, orman ürünleri, tekstil ürünleri, deri ürünlerin satışı, kaliteleri ve belirlenecek fiyatları standartlaştırılmıştır. Bahsi geçen yasanın hazırlanmasında uzmanların, kamuoyunun ve güvenilir kişilerin görüşleri dikkate alınmıştır [86].

1952'de Gıda Katkı Maddeleri Yönetmeliği, Umumi Hıfzıssıhha Kanunu kapsamında Resmi Gazetede yayınlanmıştır. 1983 yılında ilk kez Gıda Katkı Maddeleri Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir. 1983’de Sağlık Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki 181 sayılı kanun hükmünde kararname ile Sağlık Bakanlığına “Temel sorumluluk Sağlık Bakanlığına ait olmak üzere, Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı ve mahalli idarelerle işbirliği suretiyle gıda maddelerinin ve bunları üreten yerlerin sağlık açısından kontrol hizmetlerini yürütmek” sorumluluğu verilmiştir.

1991 senesinde Tarım ve Köyişleri Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki 441 sayılı KHK yürürlüğe girmiştir. Bu KHK ile bakanlığa “Gıda ve diğer tarım ve hayvancılık ürünlerinin kalite ve standartlara uygun olarak üretimi, işlenmesi, korunması, pazarlanması ve değerlendirilmesini temin ve düzenlemek için gerekli kontrol sistemi ve kuruluşlarını tesis etmek, işletmek ve bu konularda çiftçinin teşkilatlanmasında yardımcı olmak,” vazifesi verilmiştir. 1995’te 560 no’lu kanun hükmünde kararname ile Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Kontrolü ile ilgili “Madde 6’da Gıda maddeleri üreten işyerlerinde işletmenin nev’i ve büyüklüğüne göre gıda bilimi konusunda eğitim görmüş kişilerin sorumlu yönetici ve eleman olarak istihdamı mecburidir hükmü getirilmiştir. Böylelikle üretimin ilk aşamasından itibaren iç kontrolü sağlanarak Güvenli Gıdaya erişim sağlamak hedeflenmiştir. Bu kararname, 05.06.2004 tarihli 5179 sayılı Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanunun yayımlanması ile yürürlükten kaldırılmıştır. Bu yasa ile Sağlık Bakanlığı’ndan yetkiler alınarak, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı’na aktarılmıştır [87]. 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Yasası’yla da Belediyelere gıda ürünleri üretimi yapan gayrisihhî işletmeleri ruhsatlandırma yetkisi verilmiştir [22].

5179 no’lu kanunun amacı;

- Gıda güvenliğini sağlama; her çeşit gıdanın yanı sıra gıda ile temas eden madde ve malzemelerin halkın ihtiyaçlarına göre üretilmesini, işlenmesini, muhafaza edilmesini, depolanmasını ve pazarlanmasını teknik ve sağlıklı şartlarda beslenmesini sağlamak,
- Üreticilerin, tüketicilerin ve halk sağlığının menfaatlerini korumak için gıda, gıda işleme yardımcıları ve gıda ile temas eden madde ve malzemelerin üretiminde kullanılan her tür çığ, yarı mamul ve bitmiş gıdanın güvenlik özelliklerini belirlenmesi,
- Gıda üreten ve pazarlayan işletmelerin asgari teknik ve hijyenik koşullarıyla gıda tedarik ve denetimine ilişkin prosedür ve esasların belirlenmesidir [22, 73].

Gıda güvenliğini edinmekteki temel amaç, AB'ye uygun olarak hazırlanan mevzuat kapsamında ülkede etkili gıda denetim uygulamalarını hayata geçirmektir. Bu çerçevede hedef, gıda kontrolü ile sorumlu ve tek yetkili, AB ile uyumlu bir idari altyapı ve denetim sistemini meydana getirmektir [40].

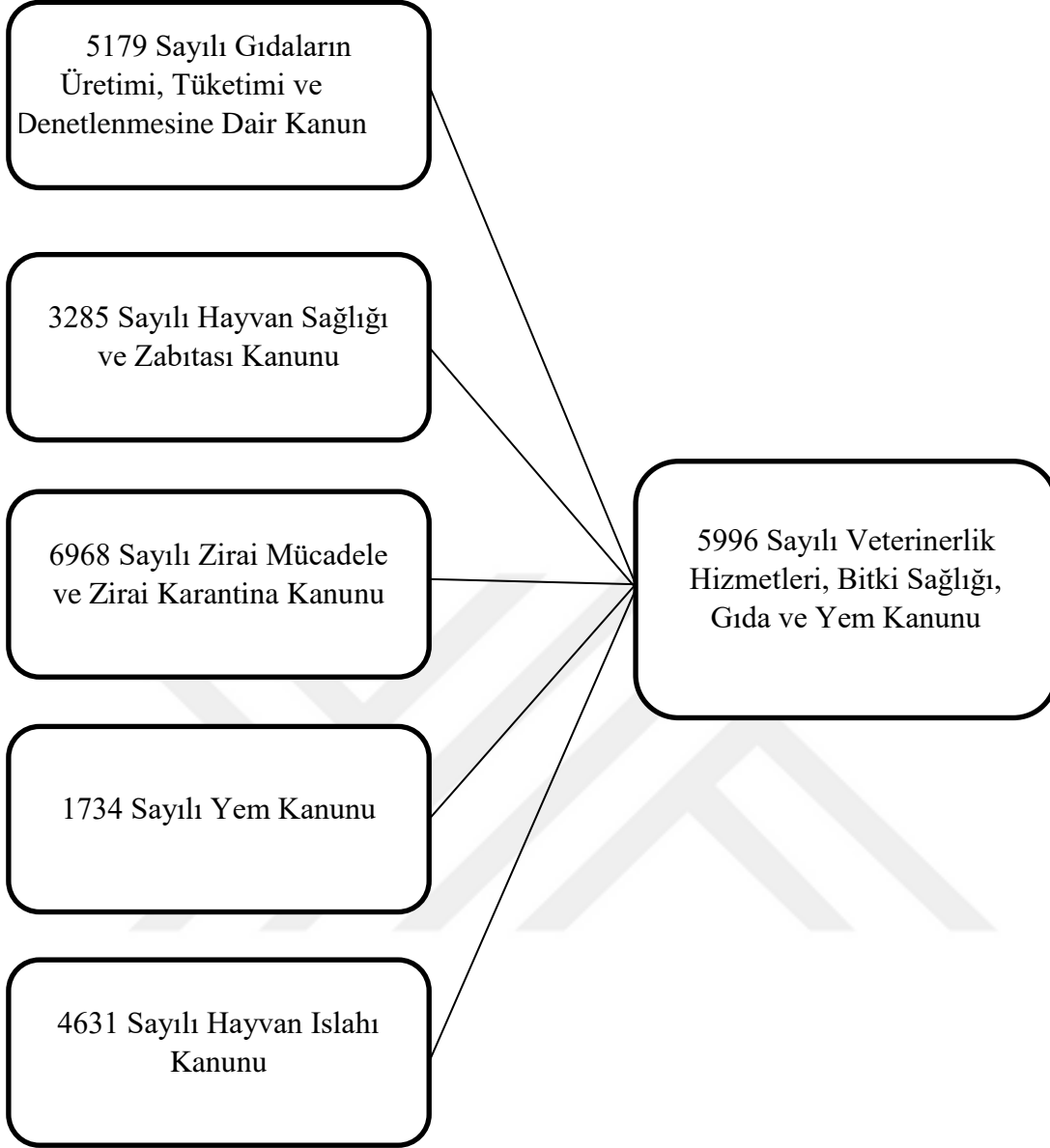
5179 sayılı Kanunun Belediyeler Kanunu ile çelişmesi sebebi ile Danıştay, 5179 sayılı Kanunun 4. maddesinin yürütmesini kısmi olarak Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'ndan alarak belediyelere devretmiştir. Bu uygulama ve yetkilerin hangi kurumda olduğu kanunla açık olarak belirtilmemesi çözümsüzlüklere sebep olmuştur. Ayrıca, AB Gıda Mevzuatına da uyum sağlamayan kanunun Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı'nca 13.06.2010 tarih ve 27610 sayılı Resmî Gazete 'de "5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu" olarak düzenlenerek tekrar yayımlanmıştır [88].

Türkiye, yem ve gıda güvenliği, bitki sağlığı, halk sağlığı, hayvancılık ve hayvan sağlığı, çevrenin korunması ve tüketici menfaatleri göz önüne alınarak çıkarılan 5996 sayılı Kanun ile AB'ye uyum konusunda ilerleme sağlamıştır [87, 89]. En önemli gelişmelerinden biri, İspanya'nın AB Dönem Başkanlığı döneminde, 1 Temmuz 2010 tarihinde müzakerelere açılan AB mevzuatındaki gıda güvenliği, veterinerlik ilaçları ve bitki sağlığı konuları ile alakalı bölümdür [87].

3.2. Türk Gıda Mevzuatı Mevcut Durum

Gıda mevzuatı; gıdalar için minimum kalite ve hijyen kriterlerini tanımlayan bir dizi standarttır. Gıda mevzuatı taslağının asıl amacı tüketicileri ekonomik olarak korurken sağlıklı gıda güvenliğini de sağlamaktır. Ayrıca gıda mevzuatı, gıda piyasasında haksız rekabetin önlenmesine, sektörün gelişmesine ve ülke itibarının korunmasına olumlu katkıda bulunmaktadır. Bir diğer önemli konuda gıda mevzuatı, ülkenin hedefleri doğrultusunda sağlam bilimsel veriler temelinde geliştirilmiştir, bu nedenle uluslararası hukuku ihlal eden hükümler içermemektedir (sağlam bilimsel veriler hariç). Bu sayede ülkenin kaynakları kullanılarak ve iç ve dış gıda ticaretindeki etkinliğin artırılması amaçlanmıştır. Şu anda aday ülke statüsünde olduğumuz AB'de ise merkezi yapıda yeni gıda güvenliği kurumlarını oluşturmuş ve gelişmiş bir gıda kanunu bulunmaktadır. Üye Devletler ise idari yapılarını bu mevzuatlara göre yeniden düzenlemiştir [79].

2010'da 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu AB müktesebatına koordinasyon kapsamında yayımlanmıştır. Bu kanun, gıda güvenliği konusunda Şekil 3.1.'de gösterilen ana 5 kanunu içerecek şekilde düzenlenmiş ve gıda güvenliği mevzusunda yetki karmaşasının önlemek hedeflenmiştir. Kanun dokuz ana kısımdan oluşmaktadır. Bu kanunda beşinci ve altıncı bölümler gıda, yem ve hijyen ile ilgili kısımlardır [90].

Şekil 3.1. Gıda, Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı ve Yem Konularında Yasal Düzenlemeler

5996 sayılı “Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu” gıda, gıda ile temas eden madde ve malzeme ile yemlerin üretim, işleme ve dağıtımının tüm aşamalarını, bitki koruma ürünü ve veteriner tıbbi ürün kalıntıları ile diğer kalıntılar ve bulaşanların kontrollerini, salgın veya bulaşıcı hayvan hastalıkları, bitki ve bitkisel ürünlerdeki zararlı organizmalar ile mücadeleyi, çiftlik ve deney hayvanları ile ev ve süs hayvanlarının refahını, zootekni konularını, veteriner sağlık ve bitki koruma ürünlerini, veteriner ve bitki sağlığı hizmetlerini, canlı hayvan ve ürünlerin ülkeye giriş ve çıkış işlemlerini ve bu konulara ilişkin resmi kontrolleri ve yaptırımları kapsamakta olup, denetimle ilgili yetkiler Tarım ve Köyişleri Bakanlığı çatısı altındadır [91].

5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu'nun amacı gıda güvenliğini temin etmektir ve bu hedef için yapılması gerekenler:

- Gıdayla temas eden her çeşit gıdanın, madde ve malzemelerin toplumun gereksinimlerine uygun olarak teknik ve hijyenik bir biçimde üretilmesini, işlenmesini, muhafaza edilmesini, depolanmasını, pazarlanmasını ve beslenmesini sağlamaktır.
- Üretici ve tüketicilerin yararına halk sağlığını korumak için gıda üretiminde kullanılacak olan her çeşit çiğ, yarı mamul ve bitmiş gıda, gıda işleme yardımcıları ve gıdayla temas eden madde ve malzemelerin güvenlik özelliklerini belirler. İlgili hizmetler ve kontroller için usul ve esasların oluşturulması amacı ile gıdanın üretildiği ve pazarlandığı işyerleri için minimum teknik ve hijyenik şartlar belirlenmektedir.

5996 sayılı Kanunun temel yeniliklerinden biri, 5179 sayılı Kanunun öncü olmasına rağmen, gıda zincirinde sağlığı ve insan hayatını koruma genel amacına ve yemle ilgili işlemlere ulaşmak için risk analizine güvenme yükümlülüğüdür. Yasal çerçevede risk analizini yönetmek, ulusal gıda mevzuatındaki risk analizine dayanmaktadır. Sistemin kurulması gerekliliği 5996 sayılı Kanun ile güvence altına alınmıştır. Bu bağlamda Türkiye'de gıda güvenliği alanında uluslararası kuruluşların temas noktası olan Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü'ne bağlı Risk Değerlendirme Başkanlığı kurulmuştur [92].

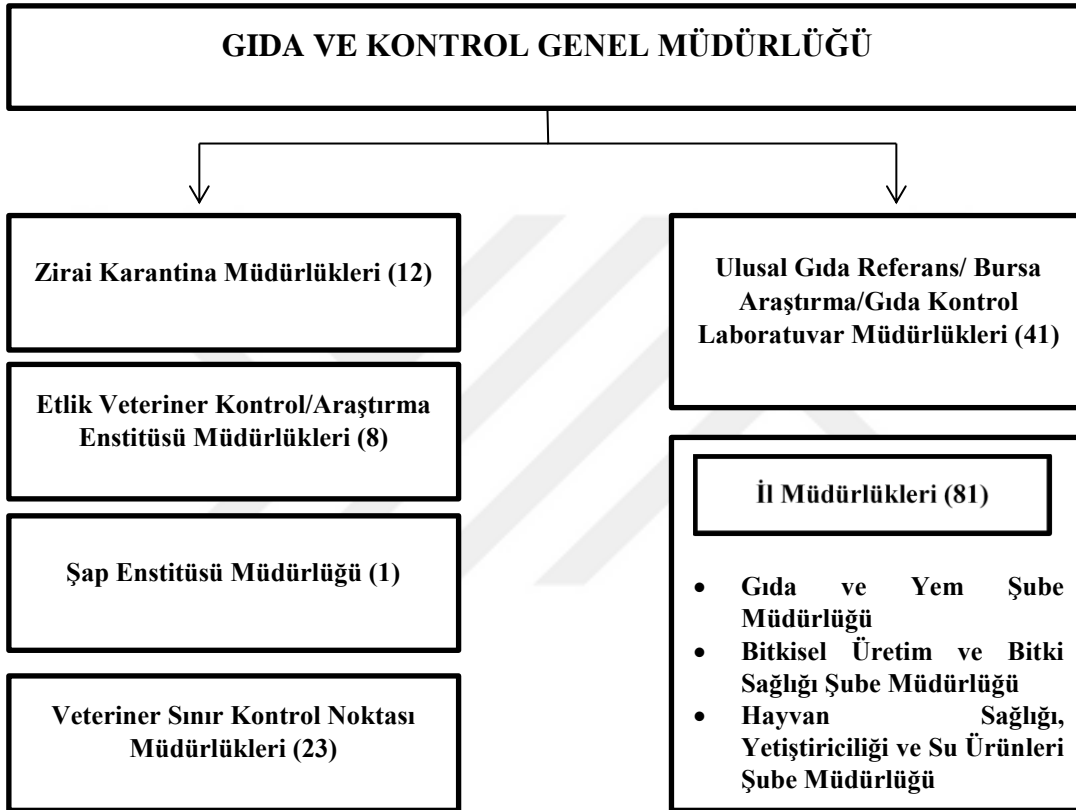
3.3. Türkiye'nin Kurumsal Yapısı

Tarım ve Orman Bakanlığı, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı bünyesinde faaliyet gösteren ve Türkiye'de tarım ve ormancılık konularından sorumlu olan kuruluştur. 1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Orman ve Su İşleri ile Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlıkları birleştirilerek teşkilat ve sorumlulukları tekrar yapılandırılmıştır [93].

Tarım ve Orman Bakanlığı adına gıda denetimlerini 81 ildeki il kontrol şubesi ve 41 ildeki il kontrol laboratuvarı ile Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü (GKGM) yerine getirmektedir. Analizlerin yapılabilmesi için özel laboratuvarlar da yetkilendirilmektedir [94]. 93 Özel Gıda Kontrol Laboratuvarı ve 8 Yetkili Özel Gıda Kontrol Laboratuvarı (Kamu Kurum ve Kuruluşlarına ait) ile birlikte mevcut 101 Özel Gıda Kontrol Laboratuvarı bulunmaktadır.

5996 Sayılı Kanun kapsamında, gıda kontrolü için sorumlu mercii Tarım ve Orman Bakanlığı olarak tanımlamaktadır. Sağlık Bakanlığı, doğal kaynaklar, doğal mineralli sular, içme suyu, tıbbi sular ve enternal beslenme ürünleri dahil olmak üzere tıbbi amaçlı bebek

mamaları ve özel tıbbi amaçlı diyet yiyecekleri konularında düzenleme ve denetleme yetkisine sahiptir [91]. Yetki ve sorumluluklar dahilinde, gıda denetçisi/gıda kontrolörü düzeni oluşturulmuş ve Tarım ve Orman İl Müdürlüklerince bu konu üzerinde çalışmalar başlatılmıştır. Gıda güvenliği yönetim sisteminin sürdürülebilirliği açısından, çeşitli bakanlıklar ve yerel yönetimler tarafından verilen bu yönetim sistemi yetkilerinin hızlı bir şekilde gözden geçirilmesi ve kontrol faaliyetlerinin daha verimli ve genel hale getirilmesi önemlidir [86].

Şekil 3.2. Gıda Denetimlerine Ait İdari Yapı [95]

Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğünün görev ve yetkileri aşağıdaki gibidir:

- Güvenilir yem ve gıda talebini sağlamak, bu amaçla politikaların oluşturulması için çalışmalar yapmak ve uygulamayı kontrol etmek,
- Üretimin, işlemenin ve pazarlamanın tüm aşamalarında gıda, gıda ile temas eden madde ve malzemeler ve gıda katkı maddelerinin izlenebilirliği için esasları oluşturmak,
- Gıda, gıda ile temas eden madde ve malzemeleri, gıda katkı maddelerini üreten firmaların onayı, tescili, nitelik ve esasların belirlenmesi, onay ve tescil işlemlerinin uygulanması, bu

işlerin gıda siciline tescili, imalat ve perakende yerlerinin kontrol ve denetimlerini yapmak ya da yaptırmak,

ç) Yetkili kurumlara göre gıda, gıda katkı maddeleri, yem ve gıda ile temas eden madde ve malzemelerin giriş ve çıkışı için gümrük kapılarının tespiti ve açıklanması; Veteriner sınır kontrol noktalarının ve bu noktaların çalışma prensiplerinin belirlenmesi,

d) Yem ve yem katkı maddelerinin kaydı, satışı ve denetimi için esasları oluşturmak ve izlemek,

e) Yem ve yem katkı maddeleri üreten ve pazarlayan firmaların onay prosedürlerinin belirlenmesi ve onay sürecinin gerçekleştirilmesi,

f) Hayvan tanımlama sistemi oluşturmak ve hayvan hareketlerini denetlemek,

g) Canlı hayvan, nebat, hayvan ve nebat ürünleriyle gıda ve yemde dış temin ile alakalı hijyenik şartların belirlenmesi, sınır kontrol noktaları ve bunların çalışma esaslarının belirlenmesi ve uygulanması,

ğ) Bitkilerin, hayvanların, gıdaların ve yemlerin güvenliğini göz önünde bulundurarak tüketicileri ve halk sağlığını korumak için önlemler alınması,

h) Hayvan refahını temin etmeye yönelik çalışmaların yapılması,

ı) Hayvan ve bitki sağlığı ile gıda ve yemle uğraşan laboratuvarların sertifikalandırılması için esasları oluşturmak ve izlemek,

i) Hayvansal ürünlerin işlenmesi ve satışına yönelik denetim ve izleme prosedürlerinin uygulanması ve ilgili ilkelerin tanımlanması,

j) Hayvan hastalıkları ve hayvan sağlığı hizmetleriyle mücadele etmek ve bu konuda politika oluşturmak,

k) Hayvan sağlığı için kullanılan iyileştirici ve koruyucu maddeler ile bunların etken maddeleri ve yardımcılarının üretimi, pazarlanması, nakliyesi ve depolanması şartlarını oluşturmak ve duyurmak,

1) Hayvan sağlığı, teşhis ve tedavi hizmetleri, hayvan satışı, mezbahalar ve eğitim merkezleri ile hayvan barınakları alanlarında faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlar için esasların düzenlenmesi,

- m) Bitki sağlığını korumak, bitki hastalıkları ve zararlılarla mücadele etmek ve bunlarla ilgili ilkeler oluşturmak,
- n) Bitki pasaport sisteminin kurulması, bitki ve bitki ürünlerinin hareketlerinin kontrolü, bitkilerin korunmasında kullanılan ürünlerin standartlarının ve özelliklerinin tanımlanması, bunların onaylanması, onay ve kontrol prosedürlerinin uygulanması,
- o) Bitki ve hayvan sağlığı ile gıda ve yem güvenliğini elde etmek için risk yönetimi ilkelerini oluşturmak, risk değerlendirmeleri yapmak ve riskleri bildirmek,
- ö) Hayvan ve bitki sağlığının korunması ile gıda ve yemlerin kontrolünde görevlendirilecek personelin niteliklerini, iş süreçlerini ve temellerini belirlemek,
- p) Bakan tarafından verilen diğer vazifeleri gerçekleştirmek [93, 96].

3.4.Gıda Hizmetleri

3.4.1.Resmi Kontroller

Ülkemizde gıda kontrol uygulamalarının ilk yasal dayanağı 06/05/1930 tarihli ve 1489 sayılı Resmi Gazete 'de yayınlanan 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu ve bu Kanunun 199. maddesi gereğince çıkarılan "Gıda Maddeleri Tüzüğü" dür ve bu mevzuat kapsamında kontroller Sağlık Bakanlığı'nın görev ve sorumluluğu altına alınmıştır. 28.06.1995'te yayımlanan 560 sayılı "Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararname" ile Tarım ve Orman Bakanlığının görev ve sorumlulukları arasına gıda üretimi yapılan firmaların denetimleri de devredilmiştir. Sonrasında 05.06.2004 tarihli 5179 sayılı "Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun" ile toplu tüketime yönelik gıdanın üretildiği, satıldığı ve sunulduğu işyerlerinin resmi kontrolleri bütünüyle Tarım ve Orman Bakanlığı'na devredilmiştir. Yem muayeneleri, 29.05.1973 tarihinde yayımlanan 1734 sayılı "Yem Kanunu" dahilinde uygulanmıştır. 13.06.2010 tarih ve 27610 sayılı Resmi Gazete 'de 5996 sayılı kanun " Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu" kapsamındaki gıda ve yem firmalarının resmi denetimleri Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından yürütölmektedir [79]. Ülkemizde ve Dünya'da gıda ve yem kontrol hizmetleri; gıda ve yem güvenliğinin kontrol ve düzenleyici kontrolüne ilişkin yasalar ile bu yasalarla yetkilendirilmiş çeşitli kamu kurumları tarafından yürütölmekte ve tüm işleri kapsamaktadır. Bu işleyiş üretim ve satış yerlerinin

denetimi ile dış ticaretin kontrolünü de kapsayan entegre bir sistem kapsamında tüm çalışmalarını içermektedir [79].

5996 sayılı " Veterinerlik Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu" ile gıda ve yem güvenilirliği, halk sağlığı, bitki ve hayvan sağlığı ve hayvancılık, tüketici menfaatleri ve çevrenin korunması alanları belirtilmiş, konuyla ilgili çıkarılmış eski yasalar ve bu kanuna bağlı mevzuatlar tek çatı altında düzenlenmiştir. 5996 sayılı Kanun, Tarım ve Orman Bakanlığı'na gıda maddelerini kontrol etme konusunda münhasır yetki vermektedir [92].

Tarım ve Orman Bakanlığı'na ayrıca resmi gıda kontrolleri sırasında gıda analizi yapacak kamu ve özel laboratuvarlar için de ruhsat ve denetim yetkisi verilmiştir. Üretim, işleme ve dağıtım yapılan gıdaların özelliklerine göre 5996 sayılı Kanun'un EK-2'sinde yer alan meslek mensupları tarafından resmi kontroller gerçekleştirilmektedir. Bu listede Ziraat Mühendisi, Gıda Mühendisi, Su Ürünleri Mühendisi, Veteriner Hekim vb. lisans mezunu meslek mensuplarının resmi denetimlerde çalışması istenmiştir. Resmi gıda kontrolünde şeffaflık ilkesi 5996 Sayılı Kanunun yeniliklerinden biridir ve resmi kontrol sonuçlarının kamuoyuna duyurulmasını sağlar [94].

Aynı yasayla bakanlık, yıllık ve çok yıllık ulusal kontrol planları hazırlar, çiftlik hayvanlarında ve belirli hayvansal ürünlerde ve diğer ürünlerdeki katkı maddeleri, kalıntılar, kontamine veya istenmeyen maddeler için izleme programları hazırlar ve uygular. Yıl sonuna kadar yapılan kontrollere özel bir yıllık rapor düzenlenmesi istenmektedir [97].

Kontroller, ildeki mevcut işleri ve özellikle riskli ürün gruplarını dikkate alır. İl Müdürlükleri ve İl Kontrol Laboratuvarı Müdürlüklerinin gıda üretim zincirinin tüm aşamalarında veya denetim programı kapsamındaki uygun aşamalarda yılda en az iki kez ortaklaşa oluşturdukları "Yıllık Denetim Programı" kapsamında; şüphe ve şikayet durumunda, ithalat ve ihracat sırasında ve ara sıra denetim ve kontroller düzenlemektedir. Kontroller işyerinde önceden haber verilmeksizin yapılır [10].

Çizelge 3.1. Tarım ve Orman Bakanlığı gıda işletmeleri yurtiçi denetim sonuçları [98]

YIL	GIDA ÜRETİM YERİ			GIDA SATIŞ YERİ			TOPLU TÜKETİM YERİ			TOPLAM		
	Denetim Sayısı	İPC	Savcılığa Suç Duyurusu	Denetim Sayısı	İPC	Savcılığa Suç Duyurusu	Denetim Sayısı	İPC	Savcılığa Suç Duyurusu	Denetim Sayısı	İPC	Savcılığa Suç Duyurusu
2002	39.596	1.544	551	-	-	-	-	-	-	39.596	1.544	551
2018	180.027	6.277	102	469.280	6.537	51	475.611	5.350	33	1.124.918	18.164	186
2019	193.430	5.726	100	498.743	6.004	44	523.823	4.698	30	1.215.996	16.428	174
2020	214.626	5.528	93	603.813	5.975	49	538.204	3.059	30	1.356.643	14.564	172

Resmi gıda kontrollerinin yeniden yapılandırılması, son zamanlarda değişen yasalar ve özellikle Bakanlıkların üstlendiği projeler göz önüne alındığında gündeme gelmiştir. Türkiye'deki durum dünyadaki birçok ülkeyle örtüşmektedir ve Çin, Avrupa Birliği, Yeni Zelanda, Kanada, Avustralya ve son olarak 2013'ün başında Amerika'da gıda mevzuatı ve gıda piyasasında ciddi değişiklikler olmuştur. Güvenlik Politikası, Gıda güvenliği alanında, kayıt dışı işletmelerin kayıt altına alınması için artan çabalar, taklit ve tağşiş yapan firmaların açılanması ve ALO 174 bildirim hattının açılmasıyla önceki yıllara göre önemli iyileştirmeler yapılmıştır [99].

ALO 174 Gıda Hattı Çalışmaları

ALO174 Gıda Hattı, tüketicinin gıda güvenliği ile ilgili her türlü ihbar ve şikayet için yetkili makama kolaylıkla ulaşabilmesi, iletişimi tek bir merkezden yönlendirmesi, tüketiciye en kısa sürede geri dönmesi ve sonucu takip edilmesi için 14 Şubat 2009 tarihinde devreye alınmıştır. Güvenilir gıda konusunda en önemli unsurlardan biridir.

Alo174 Gıda Hattı'nın faaliyete geçme tarihi olan 14.02.2009 -25.02.2021 tarihleri arasında vatandaşlarımızın gerçekleştirdiği 2.527.420 aramanın 766.117'si gıda İhbar ve şikayet kapsamına girdikleri için kayıt düzenlenmiş ve bu taleplerin 763.965'i sonuçlandırılarak kapatılmıştır. Alo174 Whatsapp ve Bip ihbar hatları 2020 senesinde etkin hale gelip 25.02.2021 tarihine kadar 32.556 ihbardan 4.941'i gıda kapsamında kaydedilerek 4.699 tanesi denetlenerek neticelenmiştir [98].

5996 sayılı Kanun dahilinde “ Gıda ve Yemin Resmi Kontrollerine Dair Yönetmelik” in 8. maddesinde “Şeffaflık ve Gizlilik” başlığı altında, Bakanlık tarafından yürütülen resmi denetimlerden kaynaklanan olumsuzlukların kamuya açıklanmasına ilişkin usul ve esaslar belirtilmiştir. Bu bağlamda resmi kontroller sonucunda:

1. Yapılan analizler sonucunda taklit veya tağşiş yaptığı netleşen gıda üreten veya ithal eden şirketin unvanı, ürün ismi, markası, parti ve/veya seri numarası;
2. İnsanların hayatını ve sağlığını tehlikeye atan bozulmuş veya değiştirilmiş gıdaları üreten ve / veya satan şirketin unvanı, ürün adı, markası, parti ve / veya seri numarası kamuya ifşa edilecektir [79, 98].

2018 yılında gıda işletmelerinde resmi denetimlerin etkinliğini artırmak ve resmi kontrollerin tekdüzeliğine katkıda bulunmak amacıyla" çapraz denetim" uygulaması başlatılarak gıda şirketlerinde resmi kontrolleri yapmak üzere farklı illerdeki gıda kontrol görevlileri görevlendirilmiştir. Bu kapsamda 2018 yılında 27 ilde çapraz denetim uygulanmıştır [79].

GDO'ya Yönelik Resmi Kontrol Çalışmaları

GDO içeren ürünlerle ilgili prosedürler; 26 Eylül 2010 tarihinde yayınlanan "Biyogüvenlik Kanunu" ve aynı gün yürürlüğe giren "Genetik Yapısı Değiştirilmiş Organizmalar ve Ürünlerine Dair Yönetmelik" hükümlerine uygun olarak yürütülmektedir.

Biyogüvenlik Kanunu kapsamındaki ürünlerle ilgili;

- GDO ve ürünlerinin izinsiz pazara sunulması,
- GDO ve ürünlerinin, Kurul kararlarına aykırı kullanmak veya kullanımına izin verilmesi,
- Genetiği ile oynanmış bitki ve hayvanların üretimi,
- GDO ve ürünlerinin, Kurulun belirlediği amaç ve kapsam dışında kullanılmak üzere pazara arz edilmesi,
- GDO ve ürünlerinin bebek mamaları ve formülleri, devam mamaları ve formülleri ile bebek ve küçük çocuk ek gıdalarının içeriğinde kullanılması yasaklanmıştır.

Biyogüvenlik Yasasının bir parçası olarak, GDO'lar ve ürünleri için başvuruları değerlendirmek ve GDO'larla ilgili bazı işlevleri yerine getirmek için bir "Biyogüvenlik Kurulu" oluşturulmuştur. Kurul, bilimsel esaslar çerçevesinde ve sosyo-ekonomik verilere göre başvuruları neticelendirmektedir. Halihazırda GDO'lar tarafından gıda amaçlı onaylanmış bir gen bulunmadığından, GDO'ların ve ürünlerinin gıda amaçlı kullanımı yasak olup, GDO'lu ürünlerin gıda amaçlı ithalatına izin verilmemektedir [98].

Gıda Güvenliği Bilgi Sistemi (GGBS) Çalışmaları

Gıda Güvenliği Bilgi Sistemi (GGBS), İnternet üzerinden çalışan bir veri toplama sistemidir.

- GGBS, gıda / yem güvenliği ve denetimini sağlamak ve vatandaşların güvenli gıda elde etmelerine yardımcı olmak için tasarlanmıştır. 2011 yılından itibaren Bakanlığın merkez, taşra teşkilatı ve yetkilendirilmiş özel laboratuvarlar tarafından kullanılmaktadır.
- Ülke genelindeki tüm gıda ve yem firmaları, bu firmalar üzerinde yapılan denetimler, alınan numuneler, numunelerin analiz neticeleri, firmalara uygulanan idari para cezaları, ithalat ve ihracat kayıtları vb. sistemi kontrol görevlileri tarafından sisteme girilerek GGBS'de kaydedilerek, derlenmiş ve raporlanmıştır.

3.4.2.Kalıntı izleme

Ulusal Kalıntı İzleme Planı, hayvan çeşitlerine göre belirlenen madde ve ürün gruplarının yanı sıra bu maddelerin kalıntılarını tespit etmeye yönelik önlemleri kapsar. AB mevzuatı (96/23/EC ve 96/22/EC sayılı Konsey Direktifleri ile 98/179/EC sayılı Konsey Kararı) ile uyumlu Türk mevzuatı ile düzenlenmektedir. Bu bağlamda, kalıntıların ulusal kontrolü “Canlı Hayvanlar ve Hayvansal Ürünlerde Belirli Maddeler İle Bunların Kalıntılarının İzlenmesi İçin Alınacak Önlemlere Dair Yönetmelik” (RG: 17.12.2011, No.28145) ve buna bağlı “2013/09 sayılı Canlı Hayvan ve Hayvansal Ürünlerde Kalıntı İzleme Genelgesi” ile hazırlanan kurallara göre yürütülmektedir.

Ulusal Kalıntı İzleme Planı, kümes hayvanları ve kırmızı et, su ürünleri yetiştiriciliği ürünleri, çiğ süt, yumurta ve balı içermektedir. Çiftlik hayvanlarından ve / veya hayvansal ürünlerden, çiftliklerden ve / veya birincil ürün tesislerinden analiz için örnekler alınır. Analizler, Tarım ve Orman Bakanlığı yetkili laboratuvarları tarafından yapılmaktadır. Avrupa Birliği ile uyum kapsamında laboratuvarlar tarafından üretilen veterinerlik tıbbi ürünlerine ait

yasaklı maddeler ve kalıntılar analizdeki doğrulamalar, 17 Ağustos 2002 tarih ve 2002/657 / EC sayılı AB kararı ve SANTE / 11813/2017 Gıda ve Yemde Pestisit Kalıntıları Analizi İçin Analitik Kalite Kontrol ve Metot Validasyonu Prosedürleri Rehber Dokümanı'na uygun ortaya konmaktadır [100].

3.4.3.Kayıt Onay

178/2002 sayılı Konsey Tüzüğü, AB gıda yasasının genel ilkelerini ve gıda güvenliğini sağlama yöntemlerini ortaya koymaktadır [30]. Bu yönetmelik, hayvanların sağlık ve refahını, bitki sağlığı ve çevre korunmasını dikkate alarak insan sağlığını ve yaşamını üst düzeyde korumayı hedeflemiştir. Gıda Kanunu ile milli ve AB seviyesinde tüketicilere doğru ve adil bilgilere ve güvenli gıdaya erişim hakkı verilmiştir. Yayılmayı sağlamak için ülkelerin yasaları uyumlu hale getirilmiştir. AB Gıda Güvenliği Mevzuatı ile; Yemle ilgili yeni ilkeler, hijyen konusunda işbirliği, sektörle ilgili mevzuatın güncellenmesi ve sonuçlandırılması, kontrollere ilişkin mevzuatın geliştirilmesi ve etiketlemenin modernizasyonu olarak gıda mevzuatının genel ilkeleri geliştirilmiştir [30].

Yeni hijyen kurallarının düzenlenmesinde aşağıdaki ilkeleri dikkate almıştır:

- Gıda güvenliğinde gıda firmalarına öncelikli mesuliyetin verilmesi,
- Gıda zinciri süresince gıda güvenliğinin elde edilmesi,
- Birincil üretimden itibaren HACCP prensiplerinin uygulanması,
- Temel hijyen gereksinimlerinin uygulanması,
- Belirlenmiş gıda firmalarının onayı ve kayıt altına alınması,

Yeni kurallara uymak için gıda zincirinin her aşamasında hijyen ve HACCP ilkelerinin uygulanmasını sağlamak amacıyla gıda işi yapan işletmecilere rehberlik edecek en iyi uygulama kılavuzları geliştirilmiştir. Erişimi zor alanlarda (dağ bölgeleri, adalar) ve alışılmış üretim yöntem ve metotlarında kolaylık sağlanmalıdır [101].

Gıda firmalarının sınıflandırılabilmesi için şirketlerin AB mevzuatına (178/2002, 852/2004, 853/2004) göre kayıt ettirilmesi ve onaylanması gerekmektedir. AB hukukuna göre, firmaların çalışma konularına bağlı olarak farklı kayıt ve onay prosedürleri bulunmaktadır. Bitkisel kökenli bazı gıda işleyen kuruluşlar kayıt altına alınırken, et ve süt ürünleri şirketlerine, su ürünleri tesislerine ve hayvansal yan ürünleri işleyen şirketlere onay verilmektedir. Şirketleri kaydetme veya onaylama kriterleri AB mevzuatında yer almaktadır. Bu kapsamda gıda

şirketlerinin genel hijyen standartları, mikrobiyolojik kriterler, soğuk zincir muhafaza edilmesi, numune alma ve analiz gibi gereksinimleri karşılaması beklenmektedir. AB 'de birincil üretim yapan gıda firmaları dışındaki işletmelerin kendi sorumlulukları altındaki gıda ürünlerinin güvenliğini izlemek için HACCP ilkelerine dayanan otokontrol mekanizmaları oluşturmaları ve uygulamaları zorunludur [102]. Gıda firmalarının sınıflandırılması ve modernizasyonunun tamamlanması AB uyum sürecinde yapılması gerekli olan bir çalışmadır. Yapılacak sınıflandırmaya göre AB'ye uyumlu ve uymayan firmalar belirlenir. İhtiyaçları karşılayabilecek kısa, orta ve uzun vadeli firmalar seçilerek hangi firmaların modernizasyon için destek alacağına ve hangilerinin işletme çalışmalarının sonlanacağına karar verilir [101].

5996 sayılı Veterinerlik Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu'na göre; birincil üretim haricinde, gıda ve yem şirketlerinin işletmecisi, tehlikeye dayalı gıda ve yem güvenliği için bir sistem kurmak ve uygulamakla yükümlüdür. İşleme veya dağıtım aşamasındaki değişikliklerdeki ilkeler ve kritik kontrol noktaları tehlike analizi prensipleri ve kritik Kontrol noktalarına göre sistemin uygulamasını gözden geçirmeli, sistemde gerekli değişiklikleri yapmalı ve bu değişiklikleri kayıt altına almalıdır [91].

5996 Sayılı Kanununa göre kayıt ve onay olarak gıda işletmeleri iki sınıfa ayrılmaktadır. Onay kapsamındaki işletmeler, faaliyetlerine başlamadan onay işlemlerini yapmak zorundadırlar. Bu bağlamda kritik kontrol noktaları ve risk analizi esaslarına dayalı gıda güvenliği sistemi kurmayan firmalara onay verilmemektedir [79].

17.12.2011 tarih ve 28145 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan “Gıda İşletmelerinin Kayıt ve Onay İşlemlerine Dair Yönetmelik” te yer alan iş yerleri tehlike grubuna göre kayıt ve onay kapsamında değerlendirilmiştir. Onay ve kayıt kapsamındaki gıda iş yerleri EK-1’de verilmiştir.

Ülke genelinde 711.743 gıda firması bulunmaktadır. Bu firmaların 13.281 adedi onaylı işletme ve 698.462 adedi ise kayıtlı işletmedir. Hayvansal gıda üreten iş yerleri onay kapsamında bulunmakta olup, kayıt ve onay kapsamındaki gıda iş yerleri aşağıda belirtilen Çizelge 3.2.’de yer almaktadır [103].

Çizelge 3.2. Kayıt ve Onay Kapsamındaki İşletme Sayıları

Gıda İşletmeleri Sayısı (25.01.2021 tarihi itibarıyla)	
Onay Kapsamındaki İşletmeler	Onay Almış İşletme Sayısı
Süt İşleme Tesisi	2.402
Süt Toplama Merkezi	6.221
Kırmızı Et Kesimhanesi	489
Kanatlı Eti Kesimhanesi	63
Et Parçalama ve İşleme Tesisi	2.177
Su Ürünleri	257
Hayvansal Yan Ürün (İşlenmiş Mesane, Bağırsak ve İşkembe İşleyen İşletmeler)	160
Yumurta ve Ürünleri	1.512
Toplam	13.281
Kayıt Kapsamındaki İşletmeler	Kayıtlı İşletme Sayısı
Üretim Yeri	79.990
Satış Yeri	335.795
Toplu Tüketim Yeri	282.677
Toplam	698.462
Kayıt ve Onay kapsamında toplam 711.743 gıda işletmesi bulunmaktadır.	

3.4.5.Kodeks

Tarım ve Orman Bakanlığının Kodeks Faaliyetleri;

1) 5996 sayılı Kanun gereği, TGK'yı hazırlamakla sorumlu olan Ulusal Gıda Kodeksi Komisyonunun (UGKK) sekretarya görevini yerine getirmek,

5996 sayılı Kanununun 23. maddesine dayanılarak kurulan UGKK; Tarım ve Orman Bakanlığından iki üye, Sağlık Bakanlığından bir üye, her iki bakanlıkça ayrı ayrı seçilecek bilim

adamı niteliğinde birer üye, TSE'den bir üye, gıda konusunda görev yapan ve en fazla üyeye haiz olan sivil toplum organizasyonlarından bir üye olmak üzere toplamda yedi üyeden oluşur. Komisyon ülkenin gıda kodu için ana otoritesidir ve gıda kodunu hazırlamak için birkaç alt komite (AK) seçmekte, çalışmalarını kontrol etmek ve alt komisyonlarca düzenlenen kodeks taslaklarını ve taslak değişikliklerini karara bağlayarak yayımlanmak üzere Bakanlığa göndermekle görevlidir.

UGKK'nın görev ve yetkileri aşağıda açıklanmıştır:

- a) Gıda kodeksinin düzenlenmesi için yöntem belirlenmesi.
- b) Gıda kodeksi ile ilgili uluslararası toplantılar için Bakanlık tarafından oluşturulan ulusal görüşlerin değerlendirilerek karara bağlanması.
- c) Gıda kodeksinin veya ulusal görüşlerin hazırlanmasında ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yaparak veri düzenlenmesi.
- ç) Bakanlık tarafından Gıda Kanunu ile ilgili sorulan soruların değerlendirilmesi.
- d) Avrupa Birliği (AB) yasal hükümlerine uyum çerçevesinde hazırlanacak yükümlülükler öncelikli olmak üzere gıda kodeksinin belirlenmesi.
- e) Alt komisyonlarca değerlendirilmiş taslakların;
 - 1) Güncellenerek veya güncellenme yapılmaksızın yayım kararının alınması.
 - 2) Gerekli görülmesi halinde sebebi ile birlikte değerlendirilecek konunun yeniden incelenmesine karar verilmesi.
- f) Gerekirse, alt komisyonun görüşünü değerlendirmeden gıda kodeksinin hazırlama, yayınlama veya yürürlükten kaldırmasına karar verilmesi.

Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü Gıda İşletmeleri ve Kodeks Daire Başkanlığı, Kodeks Çalışma Grubu tarafından UGKK'nın sekretaryası yürütülmektedir.

- 2) Kodeks Alimentarius Komisyonunun faaliyetlerini izlemek, gerçekleştirilen taslak standartlara ilişkin görüş vermek,

İrtibat noktası Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü olan KAK'ın çalışmaları, Kodeks Çalışma Grubu tarafından izlenmekte ve koordine edilmektedir. Bu bağlamda, Kodeks Çalışma Grubu sekreteryası ve koordinasyonunda Ulusal Gıda Kodeksi Komisyonu, uluslararası toplantılar için Tarım ve Orman Bakanlığının gıda kodeksi ile ilgili oluşturduğu ulusal görüşleri değerlendirerek hüküm vermektedir. Ülkemizden iletilen görüşler Kodeks Çalışma Grubu tarafından Kodeks Alimentarius Komisyonu sekreterliğine aktarılır.

3) Avrupa Birliği ile uyum çalışmaları kapsamında verilen görevleri uygulamak,

Bu maddeye istinaden Ulusal Gıda Kodeksi Komisyonu, AB hukukuna uyum kapsamında; 12.Başlıkla ilgili Strateji Belgesindeki taahhütler öncelikli olacak şekilde 2/97 sayılı AB-Türkiye Ortaklık Konseyi Kararına, Kodeks Alimentarius standartlarına ve ülkenin ihtiyaçlarına göre hazırlanacak kodeksleri ve Alt Komisyonların hangisinde değerlendirileceğini belirlemektedir. Ulusal Gıda Kodeksi Komisyonunca hazırlanan gıda kodeksleriyle ilgili Kodeks Çalışma Grubundaki sorumlu sekreteryaya tarafından taslak oluşturulur, ilgili kuruluşların görüşü alınarak, ilgili AK'da görüşlerin değerlendirilmesi sonucunda Ulusal Gıda Kodeksi Komisyonuna sunulur. Hazırlanan taslak UGKK tarafından değerlendirilerek hüküm verilir. Gerekli görülen durumlarda UGKK taslağı tekrar değerlendirmek için AK'na iletir. UGKK'nın kabul ettiği taslaklar UGKK başkanınca yayımlanması için Bakanlığa sunulur.

Bildirim Yönetmeliği çerçevesinde bulunan kodeks taslakları Ekonomi Bakanlığı tarafından AB'ne iletilmektedir.

4) Ticari ilişkilerde bulunduğumuz ülkelerin gıda yasalarını izlemek.

Kodeks taslakları hazırlanarak, "Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Sağlık ve Bitki Sağlığı Anlaşması (SPS) ve Ticarete Teknik Engeller Anlaşması (TBT) " kapsamındaki bildirim mekanizması aracılığıyla DTÖ'ye iletilir ve DTÖ'ye üye ülkelerin görüşüne arz edilmektedir. DTÖ'ye Üye Devletler tarafından hazırlanan gıda kuralları, bir temas noktası olarak Kodeks Çalışma Grubuna bildirilir ve bu taslaklar üzerinde bir tartışma yapılmaktadır.

5)Yayımlanan mevzuatlarla ilgili, resmi veya özel kurum ve kuruluşlardan gelecek yazılara cevap vermek.

6) Daire Başkanlığınca yetkilendirilecek benzeri görevleri yapmaktır [104].

Kodeks Alimentarius Komisyonu;

Kodeks Alimentarius Komisyonu (KAK), merkezi Roma olan ve 1960'larda Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) ve Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından ortaklaşa kurulan ve Birleşmiş Milletler bağlı olarak çalışan bir kurumdur. Günümüzde 184 ülke ve Avrupa Birliği KAK' a üyedir. Organizasyonun misyonu, dünyadaki gıda ile ilgili uygulamaları sağlık ve teknoloji açısından standartlaştırmaktır. Kuruluş tarafından bu amaçla geliştirilen "Codex Astitutionarius Standartları", dünyadaki tüm ülkeler için güvenilir gıda üretiminde referans belgedir.

KAK'ın amacı; nitelikli ve güvenilir ürünlerin üretilip tüketicilere sunulmasının beraberinde, küresel gıda ticaretinde yer alan gıda maddelerinin kalite ve hijyen ölçütlerini tayin etmektir. KAK'a yalnızca ülkeler üye olabilmekte fakat toplantılara çeşitli kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşları gözlemci statüde katılabilmektedirler [25].

Türkiye, KAK'a 1 Ekim 1963'ten itibaren üyedir. Bakanlık KAK toplantılarında ülkemizi temsil etmekte olup, Kodeks için temas noktası Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü'dür. Kodeks kontak noktası, ülkelerin fikirlerinin koordinasyonunu ve formüle edilmesini sağlamak için Ulusal Gıda Kodeksi Komisyonu ile yakın çalışmaktadır. Bakanlık sorumlu KAK komitelerine katılarak ülke görüşlerini aktarmaktadır [105].

3.4.6.Komisyonlar

Bakanlığın gıda ve yem güvenliğini doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen konularda çalışmalarını desteklemek veya kamuoyunu bilgilendirmek için bilimsel görüş bildirmek amacıyla 6 komisyon oluşturulmuş ve faaliyetlerine günümüzde de devam etmektedirler. Bu komisyonlar; Gıda Komisyonu, Gıda Olarak Kullanılabilecek Bitkiler Komisyonu, Bulaşanlar Komisyonu, Yem Komisyonu, Biyolojik Tehlikeler Komisyonu, Bitki Sağlığı Komisyonu ve Belirli Gıda Bileşenleri, Beyanlar ve Yeni Gıdalar Komisyonu ve Gıda Katkı Maddeleri Komisyonudur [103].

1. Gıda Olarak Kullanılabilen Bitkiler Komisyonu, 9 komisyon üyesinden oluşmakta olup takviye edici gıdalar ve gıda ya da gıda bileşeni olarak kullanılabilecek bitkilerin insan tüketimi için uygunluğunu değerlendirmek üzere kurulmuştur. Komisyonun I. Dönemdeki Çalışmaları 7 Ağustos 2012 ile 7 Ağustos 2015 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. II. Dönemde ise Komisyon 27.10.2015 yılında hizmete başlamış olup 11 üyeden oluşmaktadır.

2. Bulaşanlar Komisyonu, 8 Şubat 2013 tarihinde 11 üye ile kurulan komisyonun çalışmaları kirleticilerin (mikotoksinler, ağır metaller, dioksinler vb.) insan sağlığına yönelik riskleri ve gıda ve yemlerde bulunabilecek maksimum limit değerlerini bilimsel olarak değerlendirmeler yaparak görüş ve gerekirse mevzuat çalışmaları için önerilerde bulunabilmek için oluşturulmuştur. I. Dönem komisyon çalışmaları tamamlanmış ve 04.01.2017 tarihinden itibaren II. Dönem Bulaşanlar Komisyonu görevine başlamıştır.

3. Yem Komisyonu, Yem katkı maddeleri için onay sürecinin bir parçası olarak bilimsel risk değerlendirmeleri yapmak ve yemle ilgili diğer konularda bilimsel görüşler sağlamak amacı ile 25 Kasım 2015 tarihinde kurulan komisyonun 9 üyesi bulunmaktadır.

4. Biyolojik Tehlikeler Komisyonu, Biyolojik tehlikelerin insan sağlığına yönelik risklerini değerlendirmek, bilimsel görüş oluşturmak, gıda kaynaklı mikrobiyal hastalıkları önlemek için önlemleri değerlendirmek ve Ülkemizdeki patojenlerden kaynaklanan tehlikeli mikrobiyolojik hastalıklara yönelik bilimsel faaliyetlerin risk değerlendirmesinin yapılmasında aktif rol almak amacıyla 2 Haziran 2016 tarihinde oluşturulmuştur.

5. Bitki Sağlığı Komisyonu, bitkilere ve bitkisel ürünlere zarar veren hastalıklar, zararlılar ve harici otların neden olduğu riskleri bilimsel esas çerçevesinde değerlendirerek bilimsel bir görüş hazırlamak, bitki koruma ürünlerinin fiziksel ve kimyasal özellikleri, çevresel risk değerlendirmesi, eko-toksik tesirler, kalıntılar hakkında bilimsel bir görüş üretmek amacıyla kurulmuştur.

6. Belirli Gıda Bileşenleri, Beyanlar ve Yeni Gıdalar Komisyonu, gıdalardaki sağlık iddialarının bilimsel inceleme yapılarak teyit edilmesi; yeni gıdaların güvenliğinin değerlendirilmesi; bebekler ve küçük çocuklar için bebek mamasında, ek gıdasında, devam formülasyonlarında ve besin takviyelerinde kullanılacak bileşenlerin güvenliğini ve yeterliliğini değerlendirmek; gıdaya ilave edilebilecek besin kaynaklarının (vitamin ve mineral kaynakları, vb.) ve diğer bileşenlerin (teknolojik olmayan amaçlarla eklenen maddeler) güvenlik ölçümlenmesi; tolere edilebilir miktarlarda daha yüksek vitamin ve mineral alımının belirlenmesi; belirli gıda bileşenlerinin alerjik reaksiyonlara veya intoleranslara neden olma potansiyeli ve diğer benzer konuları değerlendirmek için 28.04.2017 tarihinde kurulmuştur.

7. Gıda Katkı Maddeleri Komisyonu gıda katkı maddeleri, tatlandırıcılar, gıda enzimleri, işleme yardımcıları ve gıdaya teknolojik amaçlarla eklenen diğer maddeler hakkında bilimsel

tavsiyelerde bulunmak ve onay sürecine tabi ürünler için ilgili mevzuatta planlı risk değerlendirme çalışmaları yapabilmek için 19.04.2018 tarihinde kurulmuştur [103].

3.5.İthalat-İhracat İşlemleri

İthal edilecek bitkisel gıda ve yem ile gıda ile temas eden madde ve gereçlerin ithalatında Türk gıda yasalarına yeterliliği açısından ithalat denetimleri, ihraç edilecek ürünlerin alıcı ülke ve/veya Türk gıda/yem yasalarına yeterliliğinin belirlemek üzere ihracat denetimleri yapılmaktadır. İthalat denetimleri 41 İl, ihracat denetimlerini yapmaya ise 81 İl Tarım ve Orman Müdürlüğü yetkilidir [96].

İthalat İşlemleri

İl müdürlükleri, bitki esaslı gıdalar ile gıda ile temas eden madde ve gereçlerin ithalat işlemlerini aşağıdaki yasal hükümler çerçevesinde yürütür;

- 5996 Sayılı Kanun(13.06.2010 tarih ve 27610 sayılı Resmi Gazete),

-Bitkisel Gıda ve Yem İthalatının Kontrollerine Dair Yönetmelik (17.12.2011 tarih ve 28145 sayılı Resmi Gazete),

-Tarım ve Orman Bakanlığının Kontrolüne Tabi Ürünlerin İthalat Denetimi Tebliği (Ürün Güvenliği Denetimi:2020/5 27 Aralık 2019 tarih ve 30991 Mükerrer sayılı Resmi Gazete)(Her sene yenilenen bu tebliğinin 2021/5, 2022/5 sayıları ile devam edeceği düşünülmektedir.)

-Bitkisel Gıda ve Yem ile Gıda İle Temas Eden Madde ve Malzemelerin İthalat Kontrollerine Dair Uygulama Talimatı (14.08.2013 tarih ve 31392 sayılı Bakanlığın Talimatı) [106].

Resmi kontrol, gıda ve yem ithalatı ile gıda ile temas eden madde ve gereçlerin dış alımına ilişkin Türk gıda / yem mevzuatı çerçevesinde gerçekleştirilir. Denetimler neticesinde mevzuata uyumlu olduğuna dair Gümrük Belge Numarası oluşturularak yetkili gümrük birimine elektronik ortamda gönderilir. İthalat kontrolleri nedeniyle Türk gıda mevzuatına uymayan ürünler ülkeye giriş yapamamaktadır. Ürünler menşei ülkelerine iade edilir veya imha edilir [96].

Bitki bazlı gıda ve yem ile, gıda ile temas eden madde ve malzemelerin ithalatına yönelik Türk gıda / yem mevzuatı çerçevesinde resmi kontrol yapılır. Ülkemize giriş yapmasında sorun bulunmayan ürünler için gümrük belge numarası oluşturulur ve elektronik

ortamda ilgili gümrük idaresine iletilir. 2020 yılında ithalat için düzenlenen gümrük belgesi / uygunluk belgesi sayısı 138.118'dir. Türk gıda ve yem mevzuatı talimatlarına göre gıda ve yem ile gıda ile temas eden madde ve malzemelerin ithalatı resmi olarak kontrol edilmekte ve kontrol gereği uygun olmayan ürünler ülkeye girememektedir. 2020 yılında ithalatta gıda / yem güvenilirliği kontrolleri nedeniyle ülkeye giremeyen sevkiyat sayısı 2.396, ürün miktarı ise 258.817 ton olmuştur [107].

İhracat İŖlemleri

Gıda ve yem ile, gıda ile temas eden madde ve malzemelerin dıŐa satımı yapılırken, satın alan ülke ve / veya Türkiye gıda / yem mevzuatı  l tleri çerçevesinde resmi kontrol yapılarak, elveriŐli ürünler için Sağlık Sertifikası hazırlanmaktadır [96].

Bitki bazlı gıda ve yem ile, gıda ile temas eden madde ve malzemelerin dıŐa satımı, satın alan ülke kriterleri ve / veya Türkiye gıda / yem mevzuatı çerçevesinde resmi kontrol gerçekleŐir ve resmi denetimler neticesinde münasip olan ürünler için Sağlık Sertifikası hazırlanır. 2020 yılında 167.441 tane ‘‘Gıda/Yem Sağlık Sertifikası’’, Avrupa Birliği'ne kuru meyve ihracatı için 26.176 tane ‘‘Kuru Meyve İhracat Sağlık Sertifikası’’ ve 10.353 tane Rusya Federasyonu'na ‘‘Taze Meyve İhracat Sağlık Sertifikası’’ toplamda 203.970 sağlık sertifikası hazırlanmıştır [107].

3.6.Laboratuvarlar

Gıda Kontrol Laboratuvarları 5996 sayılı Kanun kapsamında düzenlenen ‘‘Gıda Kontrol Laboratuvarlarının Kuruluş, Görev, Yetki ve Sorumlulukları ile alıŐma Usul ve Esaslarının Belirlenmesine Dair Yönetmelik’’ kararlarına istinaden yetkilendirilmektedir [104]. Bu laboratuvarların daha verimli ve güvenilir bir Ŗekilde çalıŐabilmesi için laboratuvar denklik çalışmalarına öncelik verilmiştir.

Gıda ve yem kontrolünde verimlilik sağlamak için AB tarafından finanse edilen projeler; 2002 MEDA programı kapsamında ‘‘Türkiye'de Gıda Denetim Hizmetlerinin Desteklenmesi Projesi’’, 2004 AB Mali Yardımları Programlaması sebebi ile ‘‘Gıda Güvenilirliği ve Kontrol Sisteminin Yeniden Yapılandırılması ve Güçlendirilmesi Projesi’’ ve bu proje ile bağlantılı olarak önümüzdeki program yılında ‘‘Ulusal Gıda Referans Laboratuvarı Kurulması Projesi’’dir.

Türkiye'de Gıda Denetim Hizmetlerini Destekleme Projesi; 2002 senesinde başlamış ve 36 ay sürmüştür. Bu proje ile 15 laboratuvar donanım açısından iyileştirilmiştir. Altyapıyı güçlendirmeye yönelik projeler günümüzde de devam etmektedir. Gerek altyapının güçlendirilmesi gerekse personel kalitesinin iyileştirilmesi mevcut gıda laboratuvarlarını bir üst seviyeye taşımıştır. AB'nin desteğiyle Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından istenilen çıktıların daha verimli hale getirmek ve gıda kontrol hizmetlerine yardımcı olmak amacı ile Ulusal Gıda Referans Laboratuvarı (UGRL) kurulmuş ve kalite daha fazla artmıştır. 14.01.2009 tarihli kuruluş yönetmeliğinde belirtildiği üzere esas çalışma mevzuları, Ülkemiz için sorun olan gıda halk sağlığı sorunlarına çözüm bulmak için araştırma yapmak, metodolojiler geliştirmek, diğer laboratuvarlarla eğitim ve koordinasyon sağlamaktır. Kısaca UGL, departman laboratuvarı olarak araştırma ve geliştirme, gıda güvenliğinin sağlanmasında önemli rol oynayan etkin kontrol ve denetim gibi önemli çalışmaları yürütmekte, sürdürülebilir laboratuvar stratejilerinin geliştirilmesinde tüketicinin korunmasında önemli rol oynamaktadır. Ülkemiz kanunlarının AB yasaları ile uyumlaştırılmasında önemli görev üstlenmiştir [108].

Ülkemizde üretilen ve riskli ürünler grubunda yer alan et, süt, bal ve su ürünleri kalıntılarının izlenmesi programları, sebzelerde ve taze meyvelerde pestisitlerin izlenmesi, peynir ve baharatlarda mikotoksin, sudan boyası ve mikrobiyolojik faktörlerin izleme çalışmaları kontrol laboratuvarlarında gerçekleştirilmektedir. Bakanlık taşra teşkilatı ve laboratuvar müdürlükleri tarafından yıllık gıda kontrol programları hazırlanır ve sonuçlar Bakanlığa iletilir [21, 22].

Tarım ve Orman Bakanlığı yapısında gıda ve yem kontrol hizmeti ile görevli 41 İl Kontrol Laboratuvarı Müdürlüğü, Bursa Gıda Kontrol ve Merkez Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü ve Ulusal Gıda Referans Laboratuvar Müdürlüğü bulunur. Bakanlık onaylı 101 özel gıda kontrol laboratuvarı bulunmaktadır. Bu laboratuvarlar Adana, Afyon, Amasya, Ankara, Antalya, Balıkesir, Bolu, Burdur, Çanakkale, Çorum, Denizli, Diyarbakır, Edirne, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, Giresun, Hatay, Isparta, Mersin, İstanbul, İzmir, Kars, Kastamonu, Kayseri, Kocaeli, Konya, Muğla, Ordu, Rize, Samsun, Sivas, Tekirdağ, Tokat, Trabzon, Şanlıurfa, Van şehirlerindedir [104].

Kamu ve özel gıda kontrol laboratuvarları her iki yılda bir rutin olarak denetlenir. Gıda kontrolü için özel laboratuvarlara yetki vermek için yerinde ve çalışma izni ve onaylı faaliyet listelerine yeni analizler eklemek için kapsam genişletme denetimleri yapılmaktadır. 2020 yılında halk sağlığı ve düzenine yönelik pandemik riski ele almak, sosyal izolasyonu sağlamak,

fiziksel mesafeyi korumak ve hastalığın yayılma oranını kontrol etmek için planlanan bazı denetimler gerçekleştirilememiştir [107]. Bakanlık, İl Tarım ve Orman Müdürlüğünün resmi kontrollerine ek olarak, riske uygun sıklık ve orantı ile merkezi ve bütünsel bir yaklaşımla “Yıllık Gıda Numune Alma Planı ve Yıllık Yem Kontrol Planı” hazırlayarak ve uygulamaktadır [79].

Çizelge 3.3. Kamu ve özel laboratuvar denetimleri [107]

Yıl	Denetlenen Laboratuvar Sayısı Kamu	Denetlenen Laboratuvar Sayısı Özel	Kuruluş İzni Denetimi	Çalışma İzni Denetimi	Kapsam Genişletme	İdari Para Ceza Kararları
2019	32	102	12	3	26	9
2020	19	48	8	8	40	15

Laboratuvarlar ayrıca gıda denetim hizmetleri alanında ve Bakanlıkça onaylanan faaliyet alanlarında ithalat ve ihracat denetimlerinde ve özel taleplerin analizinde görev almaktadır [71].

Bu süreçte gıda endüstrisinin gelişmesi, ulusumuzda ve global ticaret hacminin fazlalaşması, gelişmekte olan teknolojileri dikkate alarak mevcut mevzuatta meydana gelen değişiklik, AB’de mevzuatının katı sınırları nedeniyle, ilgili laboratuvarlarda daha gelişmiş ekipmanların kullanılmasını gerektirmektedir. Bu nedenle, alt sınır değerlerini ve yüksek verimli süreçleri tespit edebilen cihazlar kullanılmaya başlanmıştır [108].

4.AVRUPA BİRLİĞİ UYUM SÜRECİNDE YAŞANANLAR

4.1. Avrupa Birliği Mevzuatına Türkiye’nin Uyum Programı

AB ile Türkiye arasındaki ilişkiler, Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğu'na (AET) tam üye olmak için başvurduğu 1959'da başlamıştır. Türkiye ve AET, 1963'te imzalanarak ve 1964'te yürürlüğe giren Ankara Anlaşması'nı onaylamışlardır. Türkiye'nin AET'ye katılımı için öngörülen süreç üç alana bölünmüştür; hazırlık dönemi, geçiş dönemi ve bitiş dönemidir [12]. Hazırlık döneminde, üye olarak yükümlülüklerini yerine getirebilmek için Topluluğun da etkisiyle iktisadını güçlendirmesi beklenmektedir.

1970 yılında imzalanan Katma Protokol ile bu dönemin tamamlandığı kabul edilmiş, geçiş dönemine ilişkin hükümler ve tarafların karşılıklı olarak üstleneceği yükümlülükler ortaya konmuş ve geçiş döneminin, Türkiye ile Topluluk arasında GB'nin sağlanması ile tamamlanması öngörülmüştür [109]. 1987 yılında Türkiye'nin tam üyelik başvurusuna, AB Komisyonu tarafından Türkiye'nin tam üyeliği için Topluluk' un bir sonraki genişleme dönemine kadar beklenmesi ancak; bu süreçte de Türkiye ile GB'nin kurulması için gerekli çalışmaların tamamlanması yönünde cevap verilmiştir. Sonuçta; Katma Protokol'de öngörüldüğü üzere Türkiye'nin GB'ne 1995 yılında dahil edilmesine ve uyum sürecine ilişkin çalışmalara hızla devam edilmiş ve Avrupa Topluluğu (AT) - Türkiye Ortaklık Konseyi'nin 1/95 sayılı Kararı (1/95 sayılı OKK) ile Türkiye, 01 Ocak 1996 itibari ile GB'ne dahil edilmiştir. Türkiye'nin GB'ne dahil olmasıyla tam üyelik yolunda Ankara Anlaşması uyarınca son döneme geçilmiş bulunmaktadır [12].

Gümrük birliği düzenlemeleri sonrasında Ülkemizde gıda güvenliği önemli ve önceliklidir. “Gıdaların Üretimi Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararname” 1995 yılında yayınlanmış ve AB uyum süreciyle ilgili gıda konularında yetersiz bulunan mevzuatlar hızla değiştirilerek yenilenmiştir. Mevzuata göre denetim yetkili kurum Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı olmak üzere, perakendelerin denetiminde Sağlık Bakanlığı yetkilendirilmiştir. Ağırlıklı olarak yetkisinde olmak üzere satış noktalarının denetimi de Sağlık Bakanlığı yetkisine bırakılmıştır. İşletmelere üretim nevi ve işletme büyüklüğüne göre konusunda eğitim almış teknik elemanların sorumlu teknik yönetici olarak istihdamı zorunlu hale getirilerek GMP (İyi Üretim Uygulamaları), GHP (İyi Hijyen Uygulamaları)' nı işletmenin sorumluluğuna vererek, AB ülkelerindeki tarladan sofraya gıda güvenliği uygulamaları için önemli bir temel hazırlanmıştır [110].

25.03.1997 tarihinde AB ve Türkiye arasında tarımsal ürünlerin ticaretinde tercihli (tavizli) rejimi içeriğini genişleten Protokol imzalanarak 9.01.1998 tarihinde “İthalat Rejim Kararı” Resmi Gazetede ve 1/98 sayılı OKK olarak 28.02.1998 tarihinde AB Resmi Gazetesi'nde yayımlanarak uygulamaya başlanmıştır. Ortaklık Konseyi'nin kararı ile tarafların tarım alanında birbirlerine tanıdıkları tavizler genişletilmiş ve bazı ürünler için (domates salçası, fındık vs.) yeni düzenlemeler getirilmiştir. Ortaklık Konseyi'nin kararı, tarım alanında tarafların bildiği tavizleri genişletmiş ve bazı ürünler (salça, fındık vb.) için yeni kurallar getirmiştir [10].

10 ve 11 Aralık 1999 tarihlerinde Helsinki'de toplanan Avrupa Konseyi, Türkiye'nin adaylığını diğer başvuran ülkelerle aynı ölçütlere göre kabul etmiştir [29, 109, 111]. Bu karara istinaden Türkiye'yi AB üyeliğine hazırlamak amacıyla farklı aday uluslarda olduğu gibi bir ön strateji hazırlanmaya başlanmıştır [10].

Bu stratejinin bir parçası olarak, Türk hükümeti, AB tarafından hazırlanan Katılım Ortaklığı belgelerine ilişkin olarak Türkiye için ulusal programları tanımlamıştır. İlerleme raporlarını tamamlamak için katılımdan önce ekonomik programlar sağlamaktadır [112].

Helsinki Zirvesi'nden sonra, AB meselelerini ele almak üzere Başbakan'a bağlı Avrupa Birliği Genel Sekreterliği oluşturulmuştur. Genel Sekreterliğin ana görevi, AB ile ilgili konularda Türkiye'deki ilgili bakanlıklar ve kurumlar arasında düzeni sağlamaktır. Bu bağlamda, Genel Sekreterlik, Katılım Ortaklığına bağdaşarak Ulusal Programın hazırlanmasında ilgili bakanlıklar arasında ana koordinasyon organı olarak hareket etmiştir. AB ile ilgili faaliyetler, ABGS'nin koordinasyonu altında yürütülmektedir [111].

6 Ekim 2004 tarihinde Komisyon, Bulgaristan ve Romanya'nın katılım yolunda kaydettiği ilerlemeye ilişkin bir strateji belgesini kabul etmiştir. Bu strateji belgesi aynı zamanda Hırvatistan için katılım öncesi stratejiyi de içermektedir. Komisyon, Türkiye hakkındaki önerisini de kabul etmiştir. Komisyon, önceki yıllarda olduğu gibi, Bulgaristan, Romanya ve Türkiye'nin katılım yolunda kaydettiği ilerlemeye ilişkin 2004 yılı için üç ilerleme raporu yayınlamıştır. 2004 Genişleme Paketi aynı zamanda Türkiye'nin üyeliği açısından ortaya çıkan sorunlar hakkında bir belge de içermektedir. 2004'te Komisyon, Hırvatistan hakkında bir ilerleme raporu yayınlamamıştır. Ancak 20 Nisan 2004'te Hırvatistan hakkındaki görüşünü kabul etmiştir [10].

2003 İlerleme Raporuna göre, tarımda çok az ilerleme kaydedildiği ve edinilen bilgiler ile genel uyumun sınırlı kaldığı bildirilmektedir. Özellikle veteriner hekimliği, bitki koruma ve gıda alanlarında ilerleme sağlandığı; ancak, transferin ve idari kapasitenin etkin uygulamayı sağlamak için henüz istenilen düzeyde olmadığı özellikle belirtilmiştir. Hayvan hastalıklarının ortadan kaldırılmasına ve ilgili idarelerin geliştirilmesine öncelik verilmesi gerektiği kaydedilmiştir.

Türkiye için 2004 tavsiyesinde; tarım, Türkiye'deki mühim ekonomik ve sosyal kesimlerden biri olarak tanımlanmıştır ve özel ilgi gerektiği açıklanmıştır. Türkiye'den tarım politikasına başarılı katılım için mümkün olan en iyi koşulları yaratmak amacıyla idari

kapasitesini güçlendirmesi gerekli olduğu belirtilmiştir. Türk çiftçileri için büyük gelir zayırlarını önlemek amacıyla, Türkiye'nin tarım sektörünü daha rekabetçi hale getirmesinin uzun zaman alacağına dikkat çekilerek mevcut siyasetle önemli ölçüde yardım almaya hak kazanabileceği belirtilmiştir. Veterinerlik sahasında, katılımı ilgili ciddi sorunlardan kaçınmak için doğru sınırlarında hayvan sağlığı şartlarının ve denetimlerinin düzeltilmesi için önemli çabalara ihtiyaç duyulduğu anlatılmıştır. Yapısal siyasetler ve tarım gibi bazı sektörlerde özel önlemlerin alınması gerekebileceği beyan edilmiştir [109].

Bu bölüm, Avrupa Komisyonu ile Türkiye hakkında son üç İlerleme Raporunu, KOB ve Ulusal Programlardaki gıda-tarım ile ilgili yönlerini açıklamaktadır.

4.2.Katılım Ortaklığı Belgeleri (KOB)

Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB), her aday ülke için Avrupa Komisyonu tarafından resmi olarak kabul edilen ve Konsey onaylandıktan sonra Avrupa Birliği Resmi Gazetesinde yayınlanan bir belgedir. Bu nedenle, AB müktesebatının bir parçasıdır.

Aday devletler için Katılım Ortaklığı Belgesi yol haritasıdır. Bu belgede alınacak katılım tedbirleri, kısa ve orta süreli öncelikler şeklinde, siyasi ölçütler, ekonomik ölçütler ve AB müktesebatına uyum bölümleri içinde (şu an için 35 başlık) listelenir. Ek olarak, bu belge AB mali yardımı ile ilgili konuları kapsamaktadır.

KOB'lerin yayıma girdiği tarihten itibaren KOB' da bulunan kısa süreli tedbirlerin, 1-2 yıl, orta süreli tedbirler için ise 3 ile 4 yıl arasında uygulanması beklenmektedir. KOB, ihtiyaçlar çerçevesinde güncellenir. KOB, ihtiyaçlara göre revize edilir. Diğer bir deyişle, aday ülkelerin tamamladıkları konular KOB' dan kaldırılır; arta kalan tedbirlerse güncel bir takvime bağlanır [113].

AB komisyonunun hazırladığı 'Türkiye için Katılım Ortaklığı Belgesi', 8 Mart 2001'de onaylanmıştır. Bu doküman 2000 yılı İlerleme Raporu'nun tavsiyelerine uygun olarak hazırlanmıştır.

Türkiye için KOB, 26 Mart 2003 tarihinde revize edilerek yeniden yayımlanmıştır. Avrupa Komisyonu, Ekim 2002'de yayımladığı ve Avrupa Parlamentosunun onayladığı İlerleme Raporu'na dayanarak ve ülkemizin kriterlere entegrasyonunu kolaylaştırmak niyetiyle, Katılım Ortaklığı Belgesi'nde yenilikler yapmıştır.

Türkiye Katılım Ortaklığı Belgesi (23 Ocak 2006)'nde listelenen öncelikler, ilgili ülkelerin gelecek yıllarda bunları başarıyla tamamlayabilecekleri veya uygulayabileceklerine ilişkin gerçek beklentilere dayalı olarak seçilmiştir. Bir yıldan iki yıla kadar ulaşılması beklenen kısa süreli öncelikler ile üç yıldan dört yıla kadar ulaşılması beklenen orta süreli öncelikler arasında ayırım yapılmıştır. Bu öncelikler hem kanun hem de yapılan çalışmalarla ilgilidir [114].

4.2.1. Türkiye Katılım Ortaklığı Belgesi (8 Mart 2001)

2001 Katılım Ortaklığı Belgesinde; *kısa vadeli önceliklerde*; ilk olarak Topluluk bitki sağlığı ve veterinerlik mevzuatı için uygun uyum stratejisinin oluşturulmasını, bunun için bitki ve hayvan hastalıklarıyla mücadelede özellikle laboratuvar testleri, muayene düzenlemeleri ve kuruluşların uygulama kapasitesinin artırılmasına yönelik mevzuatın uyumlaştırılmasına öncelik vermesini vurgulamıştır. Ayrıca işleyen bir arazi sicil kaydını, hayvan tanımlama sistemlerini ve bitki pasaport sistemlerini iyileştirmek için yapısal, çevresel ve kırsal kalkınma önlemleri alınması ve tarımsal pazarın izlenmesi gerektiği bildirilmiştir.

Orta vadeli *hedeflerde* ise; AB hijyen ve halk sağlığı standartlarını karşılamak için gıda üretim kuruluşlarının (süt, et ürünleri üretim tesisleri) modernize edilmesi, teşhis ve test ünitelerinin daha fazla kurulması gerektiği vurgulanmıştır [115].

4.2.2. Türkiye Katılım Ortaklığı Belgesi (19 Mayıs 2003)

2003 Katılım Ortaklığı Belgesinde ise; *kısa vadede*;

-Entegre idare ve yönetim sisteminin en önemli bileşenlerinden biri olan hayvan kayıt sisteminin kurulmasının tamamlanması, ayrıca arazi parsel tanımlama sistemleri gibi diğer unsurlar üzerinde hazırlık çalışmalarına başlanması.

- Avrupa Topluluğu kırsal kalkınma politikası ve ormancılığın tanıtımı için bir strateji hazırlanması.

- Bir veterinerlik çerçeve kanunu ve AB müktesebatı ile uyumlu ikincil mevzuatın kabul edilmesi; ilgili yönetsel, bilimsel, test ve kontrole dair insan kaynakları, teknik ve veri kaynaklarının artırılması; kanunun uygulanmasının sağlanması; hayvan hastalıklarının bitirilmesine yönelik gayretlerin, acil durum planlaması ve izleme kapasitesinin hızlandırılması.

- Üçüncü ülkelerle, Avrupa topluluğu metoduyla uyumlu bir Sınır Kontrol Noktaları sisteminin geliştirilmesi ve işletilmesi için gereken dokümanların saptanması.

-Veterinerlik ve bitki sağlığı için Avrupa Birliği müktesebatının iç hukuka aktarılmasına yönelik bir programın kabul edilmesi; özellikle laboratuvar testlerinde bitki korunma hakkında Avrupa Birliği müktesebatının etkin ve verimli bir şekilde uygulanmasını sağlayan yönetsel, bilimsel ve teknik yapıların güçlendirilmesi; bitkilerin ve bitkisel mamullerin ithalatı ve gıda işleme kuruluşlarının yerli üretimdeki kontrol düzenlemelerinin güçlendirilmesi [116].

Orta vadede ise;

- Entegre idare ve kontrol sisteminin kuruluşunun tamamlanması;

- Avrupa Topluluğu ormancılık stratejisi ve kırsal kalkınma politikasının uygulanması için gerekli idari yapıların kurulması,

- Ortak pazar organizasyonları ve tarımsal pazarların etkin izlenmesi için yasal dayanakların oluşturulması,

- Avrupa Birliği müktesebatı ile uyumlu bir şekilde üçüncü ülkelerle sınır teftiş noktaları sistemini yükseltmek için bir plan ve zaman çizelgesi sunulması,

- Gıda güvenliği ve kontrol yapısının baştan kurulması, güçlendirilmesi ve Avrupa Topluluğu gıda güvenliği standartlarına uyulmasını sağlayacak insani, teknik ve mali kaynakların iyileştirilmesi,

- Avrupa Topluluğu hijyen ve halk sağlığı kriterlerinin karşılanmasına yönelik gıda işleme kuruluşlarını modernize etmek için, takvime bağlanmış bir yükseltme planının oluşturulması ve daha ileri düzeyde test ve teşhis kuruluşlarının kurulması gerektiği belirtilmiştir [117].

4.2.3. Türkiye Katılım Ortaklığı Belgesi (23 Ocak 2006)

Katılım Ortaklığı'nın ilkeleri, öncelikleri ve koşullarını belirten KOB'da;

Kısa vadede;

IMF ve Dünya Bankasıyla sürdürülen reform programına, özellikle kamu harcamalarının yönetilmesi için devam edilmesi, kamu iktisadi teşebbüslerinin özelleştirilmesi ve tarım bölümü

reformlarının bitirilmesi de dahil olmak üzere birçok politika girişimi, ekonomik standart olarak ifade edilmektedir [111].

Gıda güvenliği, bitki sağlığı ve veterinerlik politikası alanında,

- Büyükbaş hayvan kaydetme ve hayvan tanımlama sisteminin Avrupa Birliği gerekliliklerine göre daha da uyumlu hale getirilmesi ve koyun ve keçilerin kimlik tanımlamalarının oluşturulması ve hareketlerinin kaydedilmesi için eyleme geçilmesi.
- Esas hayvan hastalıklarını ortadan kaldırmak amacıyla bir strateji benimsenmesi.
- Avrupa Birliği hijyen ve halk sağlığı standartlarını karşılayacak şekilde gıda işleme kuruluşlarını modernize etmek için bir plan hazırlanması.
- Kalıntıların ve hayvanlardan insanlara geçebilen hastalıkların kontrol altına alınmasıyla ilgili planlar uygulanması [118].

Orta vadede ise;

Özelleştirme programının sonuçlandırılması ve tarım sektörü reformunun sonuçlandırılmasının da olduğu çoğu politika öneresi, ekonomik ölçü olarak bildirilmektedir.

Gıda güvenliği, bitki sağlığı ve veterinerlik alanında,

- Bitki sağlığı, veterinerlik ve gıda güvenliği mevzuatının uyumlu hale getirilmesi,
- Veterinerlik, gıda güvenliği ve bitki sağlığı mevzuatını uygulayacak yeterli yönetim kapasitenin oluşturulması,
- Avrupa Birliği gerekliliklerine uygun olarak, koyunlar ve keçiler için hayvan tanımlama sisteminin kurulması,
- Tarımsal gıda işleme kuruluşlarının, AB gıda güvenliği kriterleri ve yasasıyla uyumlu olacak şekilde iyileştirilmesi ve süt çiftliklerinin modernize edilmesi,
- Gıda güvenliği denetim sistemlerinin uygulanması,
- Hayvan ölümlerinin toplanması ve hayvan yan ürünlerinin işlenmesi için sistem kurulması,
- Başlıca hastalıkların ortadan kaldırılmasına yönelik planların uygulanması,

- Bitki çeşidi kaydetme sisteminin AB gereklilikleriyle uyumlu hale getirilmesi,
- Pestisit kalıntılarıyla ilgili yapılması gerekenlerin AB hükümleri ile daha fazla uyumlu hale getirilmesi [118].

4.2.4. Türkiye Katılım Ortaklığı Belgesi (18 Şubat 2008)

18.02.2008 tarih ve 2008/157/AT sayılı 2006/35/EC Sayılı Kararın Feshine ve Türkiye ile Katılım Ortaklığının Kapsadığı İlkeler, Öncelikler ve Koşullara Dair Konsey Kararı, AB Resmi Gazetesininin 26.02.2008 tarih L 51/4 sayılı nüshasında yayınlanmıştır; buna göre, kararın dördüncü maddesine göre 1 Mart 2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir [119]. Katılım Ortaklığı Belgesindeki kısa ve orta vadeli öncelikler şunlardır:

Kısa Vadeli Öncelikler

Fasıl 11: Tarım ve Kırsal Kalkınma

- Akredite edilmiş IPARD ajansı kurulması,
- Canlı büyükbaş hayvan ve yan ürünlerinin ve sığır eti ticaretine getirilen sınırlamaların kaldırılması,

Fasıl 12: Gıda Güvenliği Bitki Sağlığı ve Veterinerlik

- Veterinerlik, gıda ve yem konularında AB zorunluluklarıyla uyumlu olan, AB müktesebatının iç hukuka aktarılmasına izin veren çerçeve kanun kabul edilmesi,
- AB müktesebatına uygun sığır cinsi hayvanların kimliklendirilmesi, kayıt altına alınması ve kayıt altına alınması için sistemin işlevselliğinin sağlanması, ayrıca koyunlar ve keçilerin hareketlerini izlemek üzere yeterli bir sistemin uygulanmaya başlanması,
- Aşılama ile Trakya bölgesinin şap hastalığı olmayan bir bölge olarak Dünya Hayvan Örgütü (OIE) tarafından tanınması için gerekli tedbirlerin uygulanmaya başlaması,
- Bütün tarımsal gıda işleme tesislerinin AB müktesebatındaki kategorilere göre ayrıştırılması ve işletmelerin iyileştirilmesi için Ulusal Program hazırlanması

Orta Vadeli Öncelikler

Fasıl 11: Tarım ve Kırsal Kalkınma

- Tarım arazileri üzerindeki denetimlere hazırlık için arazi tanımlama sistemi ve Ulusal Çiftçi Kayıt Sisteminin iyileştirilmesine devam edilmesi,

- Çevre-tarım önlemlerinin uygulanması amacıyla geleceğe yönelik olarak çevre ve kırsal alanla ilgili pilot eylemlerin uygulanması için hazırlık yapılmaya başlanması,

Fasıl 12: Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı

- Hayvan hastalıklarıyla ilgili kontrol önlemleri benimsenmeli ve hayvanın sağlık durumunun gerekçe gösterildiği hallerde eradikasyon planları oluşturulmalı,

- Özellikle referans laboratuvarlar, kalıntı testi (kontrol planları dahil) ve numune alma prosedürleri ile ilgili olarak bitki sağlığı, veterinerlik ve gıda güvenliği alanındaki laboratuvar ve kontrol kapasiteleri geliştirilmeli,

- TSE ve hayvan yan ürünleri ile ilgili mevzuat uyumlu hale getirilmeli ve gerekli toplama ve arıtma sistemi oluşturulmaya başlanmalı [119, 120].

4.3. Ulusal Program

4.3.1. Ulusal Program 2001 Yılı

AB müktesebatına kabul edilmek için hazırlanan Ulusal Programda (UP), AB'ye üyelik başvurusu yapmış olan ülkelerin, Katılım Ortaklığı önceliklerini yerine getirmeyi ve AB' ye entegre olmaya nasıl hazırlandıkları, ayrıntılı olarak bulunur. UP bu şekilde Katılım Ortaklığını sonuçlandırmakta; önceliklere ve hedeflere ulaşmaya yönelik çalışma takvimi bulunmakta; olası ve alakalı olduğu zaman tahsis edilecek insan kaynaklarını ve mali kaynakları ifade etmektedir [121].

Bütün aday ülkeler gibi, Türkiye 2001 yılında Katılım Ortaklığı Belgesi'ndeki kısa ve orta vadeli önceliklere nasıl uyum sağlanacağını belirten Ulusal Programını hazırlamış ve bu UP' da AB müktesebatına uyum çalışmalarının zaman cetveli dahil edilmiştir [122].

KOB ve bunun devamı durumundaki Ulusal Programlar hareketli yapıda olup, Komisyonun sene sonlarında aday ülkeler hakkında hazırladığı İlerleme Raporu'na ve gerçekleştirilen uyum çabalarına bakılarak revize edilebilmektedir.

4.3.2. Ulusal Program 2003 Yılı

24 Temmuz 2003 tarih ve 25178 Mükerrer sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanan “AB Müktesebatının yerine getirilmesi amacıyla hazırlanan Türkiye Ulusal Programı” ile hayvan refahı konusunda uyumlaştırılacak yasal düzenlemeler ve zaman cetveli belirtilmiştir. Uygulamalar, ABGS aracılığıyla belli aralıklarla takip edilmekte ve Ulusal Program takip cetveline eklenerek, internet sitesinde revize edilmiş haliyle sunulmaktadır. Son olarak 2005 yılı Haziran ayında güncellenen Ulusal Program takip cetvelinde, güncel koşullara yönelik bildirimler, Veteriner Çerçeve Kanunu’yla sınırlandırılmıştır [16].

4.3.3. Ulusal Program 2008 Yılı

AB Müktesebatının yerine getirilmesi amacıyla düzenlenen Türkiye Ulusal Programı 31 Aralık 2008’ de yayınlanmış ve Tarım ve Köyişleri Bakanlığı yükümlülüğündeki Fasıllarla ilgili öncelikler, yayımlanması gereken yasal düzenlemeler ve mali gereksinimler hazırlanmıştır. Bu nedenle Tarım ve Kırsal Kalkınma Bölümü ile ilgili tayin edilen 3 önceliğin sonuçlandırılması için 2 kanunun değiştirilmesi ve 5 yönetmelik çıkartılması, Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı Bölümü ile ilgili 7 önceliğin gerçekleştirilmesi için 1 kanunun değiştirilmesi ve 17 yönetmelik çıkartılması amaçlanmıştır [120].

Bölümlerle ilgili öncelikler ve yürürlüğe girmesi gereken yasal düzenlemeler temel biçimiyle şu şekildedir:

Bölüm 11: Tarım ve Kırsal Kalkınma

- IPARD Ajansının kurulması
- Arazi Tanımlama ve Ulusal Çiftçi Kayıt Sisteminin geliştirilmesi
- Çevresel ve kırsal alanlarla ilgili pilot faaliyetlerinin yapılması

Bahsedilen bölümlere ilişkin yürürlüğe girmesi amaçlanan kanunlar:

- Üretimden bağımsız ve basitleştirilmiş tarımsal destek sisteminin (SPS) uygulanmasına yönelik kanun
- Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (ARDSI) hakkındaki kanunu değiştiren kanun

Bölüm 12: Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı

- Gıda, yem ve veterinerlik çerçeve kanunu
- Hayvanların kimliklendirilmesi ve hareketlerinin kaydedilmesi
- Trakya bölgesinin ayak-ağız(şap) hastalığından ari alan olarak belirlenmesi
- Tarım - gıda kuruluşlarının kategorilere ayrılması ve daha iyi bir düzeye getirilmesine ilişkin Ulusal Program
- Hayvan hastalıkları denetim önlemleri ve yok etme programları
- Gıda güvenliği ile hayvan ve bitki sağlığı konularında laboratuvar ve denetim imkanlarının iyileştirilmesi
- TSE ve hayvansal yan ürünlerle ilgili toplama ve önleme sistemlerinin uygulanmaya başlanması

Bahsedilen bölümlere ilişkin Veteriner Hizmetleri, Gıda ve Yem Kanunu'nun yürürlüğe girmesi amaçlanmaktadır [111].

Ulusal Program'da, bulunan farklı bir konuyla, Avrupa Birliği müktesebatıyla ilgili işletmelerin kategorilere ayrılması için hijyen yönetmeliğinin yürürlüğe konularak hijyen kurallarının saptanması ve personelin eğitilerek, kaydedilecek kuruluşları listelemektir. Yönetmeliğin 2009'da yayınlanması planlanmıştır. Gıda işletmelerinin kategorilere ayrılmasında bununla beraber, ABGS AB' ne uyum ödeneğinden karşılanan "Gıda İşletmelerinin Avrupa Birliği Mevzuatına uygun olarak kategorilere ayrılması yardım projesi" uygulanmakta olup, projeye kategorilere ayırmada görev alan kişilerin monoblok çalışma sağlayabilmesi için eğitimi ve yararlanılacak denetim listelerinin belirgin olarak çıkarılması amaçlanmaktadır.

Ulusal Program'da kısa dönemli öncelikler içinde ilaveten, gıda güvenliğiyle hayvan ve bitki sağlığı konularında laboratuvar ve denetim imkanlarının yükseltilmesi, bu konulardaki Avrupa Birliği müktesebatının uyumlaştırılması, uygulanması ve yürütülmesine esas olacak stratejinin hazırlanmasıyla Ulusal Gıda Referans Laboratuvarının bütün faaliyetlerinin AB' ndeki eşdeğer laboratuvarlar ile denk ve yeterli duruma çıkarılarak AB'nin gıda güvenliği politikasına uyumlaştırılması yer almaktadır [28].

4.4.Türkiye – AB Tam Üyelik Müzakereleri

Türkiye ve AB arasındaki diyalogda, 3 Ekim 2005 tarihinde başlayan müzakereler bir dönüm noktası olmuştur. Bunun nedeni Türkiye'nin bundan böyle "Aday Ülke" olmaktan çıkıp "Müzakere Eden Ülke" durumuna geçmiş olmasıdır.

4.4.1.Katılım Müzakereleri Çerçeve Belgesi

Müzakere Çerçeve Belgesi (MÇB), AB'nin aday ülkeyle beraber yol alacağı müzakerelerin rotasını belirleyen, müzakereler hakkında kriter, nitelik ve yöntemleri oluşturan teknik dokümandır [123].

Türkiye AB' ne doğru ilk adımını 1959 yılında işbirliği talebiyle atmıştır. Avrupa Ekonomik Topluluğu Bakanlar Kurulu Türkiye'nin talebini onaylamış ve üyelik şartları tamamlanincaya kadar kabul edilecek bir işbirliği antlaşması olan Ankara Anlaşmasını Türkiye ve AET ile 12 Eylül 1963'te imzalamış ve 1 Aralık 1964'te yürürlüğe girmiştir. Bu anlaşmadan sonraki başka bir önemli durum ise Türkiye'nin 14 Nisan 1987' de Ankara Anlaşması'nda belirlenen devir tarihinin kesinleşmesini beklemeden tam üyelik talebinde bulunmasıdır [111]. Komisyon iç entegrasyonun tamamlanmadığını söyleyerek talebe olumsuz dönüş sağlamış, ancak Türkiye'nin üyeliğe uygun bir durumda olduğunu bildirmiştir. Bu bağlamda Türkiye 1973' te yürürlüğe giren Katma Protokol'de öngörülen 1995 yılında Gümrük Birliği üyeliği için çalışmalarını tamamlamış ve 1 Ocak 1996 tarihinde Türkiye ve AB arasında Gümrük Birliği kurulmuştur. O günden sonraki süreçte 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde Helsinki'de düzenlenen AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'nde Türkiye'nin adaylığı resmen açıklanmış ve diğer aday ülkelerle aynı pozisyonda olacağı bildirilmiştir. 17 Aralık 2004 Brüksel Zirvesi'nde ise AB ve Türkiye arasında müzakerelerin başlayabileceği duyurulmuştur. Son olarak 3 Ekim 2005' te Müzakere Çerçeve Belgesi kabul edilmiş ve Katılım Müzakereleri resmen başlamıştır [124].

Katılım müzakereleri öncelikli olarak tarama süreci ile başlamaktadır. AB müktesebatının analitik araştırması anlamında olan bu süreçte, aday ülkeler müktesebata ilişkin detaylı bir şekilde bilgilendirilir ve aday ülke ulusal hukukunun AB müktesebatıyla ne seviyede uyumlu olduğu saptanır. Aday ülkenin müzakerelere hazırlanmasını ve katılımdan önce sürecin hızlandırılmasını amaçlayan "tarama" sürecinde önemli olan, Topluluk müktesebatıyla aday ülke hukukundaki farklılıkların belirlenmesi ve müktesebat uyumunda karşılaşılabilecek

problemlerin ölçülmesidir. Müzakerelere başlanacak ilk konu başlıklarının belirlenmesinde önemli olan bu süreç, Topluluk müktesebatının aktif olarak uygulanması için gereken yönetim sistemlerinin tasarlanması veya mevcut sistemlerin güçlendirilmesi çalışmalarının biçimlendirildiği bir süreçtir.

Tarama sürecini takiben, AB Komisyonu bütün müktesebat başlıkları için ‘‘tarama raporu’’ hazırlayıp AB Konseyine sunar. Buradaki istatistikler ve önermeler, fasılda bulunan müzakerelere başlamak için temel oluşturur. Raporlarda detaylı tarama esnasında aday ülkenin sunduğu verilere dayanarak aday ülkenin müzakerelere hazır olup olmadığı değerlendirilir ve sonuç olarak ya fasılların müzakerelere açılmasını önerir ya da müzakerelere açılması için tamamlanması gereken önkoşulları belirtir [124].

Bu çerçevede 35 müzakere faslından 3'ü Tarım ve Orman Bakanlığı yükümlülüğünde uygulanmaktadır:

Fasıl 11: Tarım ve Kırsal Kalkınma

Fasıl 12: Gıda Güvenilirliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı

Çizelge 4.1. Fasıl 11 ve 12 ilişkin süreç [124]

Süreç	Fasıl 11	Fasıl 12
Tanıttıcı Tarama	5-8 Aralık 2005	9-15 Mart 2006
Ayrıntılı Tarama	23-26 Ocak 2006	24-28 Nisan 2006
Tarama Sonu Raporu	13 Ekim 2006	Şubat 2007
Açılış Kriterleri	24 Şubat 2007	12 Haziran 2007
Fiili Müzakereler	Henüz başlamadı	30 Haziran 2010
Kapanış Kriterleri		30 Haziran 2010

4.4.2. 11.Fasıl Tarım ve Kırsal Kalkınma

Bu bölüm kapsamında, başta çeşitli ürünler için oluşturulan ve çiftçiler ve sektörde bulunan mamul işleyiciler gibi paydaşlara verilen yardımlar, birtakım mamullere özgü üretime ilişkin kota düzenlemeleri, bu mamullerin ithalatına ilişkin sınırlamalar, ek programlar gibi konular ele alınır. Ek olarak tarımla ilgilenen ve gelir kaynağı düşük olan kırsal nüfusun

ihtiyaçlarını karşılamaya, gelir kaynaklarının genişletilmesine ilişkin önlemlerin alındığı AB kırsal kalkınma politikasının uygulanabilmesinin temelini oluşturan planlama, programlama, izleme ve değerlendirme, mali yönetim ve kontrol ile politika hedeflerine ulaşmak için oluşturulması gerekli metotlar ve idari araçlar da bu bölüm içinde ele alınan öteki önemli konulardır.

Kırsal kalkınmaya ek olarak, OTP kapsamındaki giderler AB finansmanının büyük kısmını teşkil ettiğinden dolayı finansmanın uygunluk denetimini yapan yönetim ve denetim organlarının oluşturulması gerekmektedir. Bu bölüm aynı zamanda yerel ve geleneksel özellikleri olan tarım ve gıdayı temsil eden coğrafi işaret koruması ve bunların kontrolü, organik tarım esasları ve kontrol ilkeleri, tarım işkolundaki devlet destekleri hususları ile AB Ortak Tarım Politikasının oluşturulmasında büyük öneme sahip çiftlik muhasebe veri ağının kurulması ve işletilmesini kapsamaktadır. Her ne kadar 18 No.lu İstatistik bölümünde ele alınmış olsa da, tarım istatistikleri bu bölümle direkt alakalıdır.

Bölüm müktesebatı tüzüklerden oluştuğundan Avrupa Birliği OTP' sının hayata geçirilmesi için gerekli yönetim organlarının ve mekanizmaların üyelikten önce oluşturulup, uygulama hususunda tecrübe kazanılması beklenmektedir [125].

4.4.3. 12. Fasal Gıda Güvenilirliği, Veterinerlik ve Sağlık

Bu bölüm, kapsamı itibarı ile üç alt başlık altında ele alınmaktadır. Bunlar, “gıda güvenliği”, “veterinerlik” ve “bitki sağlığı” politikasıdır. Avrupa Birliği, kamu sağlığı ile tüketici ihtiyaçlarını korumak ve Avrupa Birliği'ne üye ülkeler arasında ticareti rahatlatmak için, “tarladan sofraya/çiftlikten çatala” ilkesine dayalı gıda zincirinin tüm seviyelerinde belli hükümler belirleyen bir “gıda güvenliği politikası” oluşturmuştur. Bu bağlamda, gıda güvenliğini doğrudan etkileyen ve bu sebeple bölümün vazgeçilmez bir parçasını oluşturan hayvan sağlığı, hayvan refahı ve bitki sağlığı konularında da düzenlemeler yapılarak bütünsel bir yaklaşım benimsemiştir.

Gıda güvenliği, aslında tüketicinin korunması ve bilgilendirilmesine ilişkin hijyen ve sunumu da içeren bütün kuralları, gıda güvenliğinin tedarikine yönelik prosedürleri ve kontrollere yönelik düzenlemeleri içermektedir.

Veterinerlik alanı, canlı hayvanlar ve hayvansal ürünlerin AB'ne üye ülkeler arasındaki ticareti, hayvan hastalıklarının denetimi ve eradikasyonu, AB'ne üye olmayan ülkelere

AB'ye ithal edilecek hayvan ve hayvansal ürünlerle ilgili teknik ve yönetsel düzenlemeler ile hayvansal ürünlerin üretiminin denetimi hakkındaki düzenlemeleri kapsamaktadır. Ek olarak, hayvan refahı, zootekni, hayvan hastalıklarının bildirim, hayvanların tanımlanması ve kaydıyla hareketlerinin takibine ilişkin gerekli idari yapılara ve prosedürlere ilişkin kapsamlı düzenlemeler de bu alan altında ele alınmaktadır.

Bitki sağlığı alanındaysa bitki ve bitkisel mahsullere zarar veren organizmaların denetimi, iç-dış izolasyon önlemleri, tarımsal mücadele ilaçları, bitkisel mahsullerde tarımsal mücadele ilaçları artıkları, tohum ve fide kalitesi ve bunların satışı, bitki varyantı haklarıyla ilgili hükümlere yer verilmektedir [126].

12. Bölümle ilgili müzakere faaliyetleri 2006'da yapılan tanıtıcı ve detaylı bir tarama toplantısıyla başlamıştır. Bu toplantının sonrasında, AB komisyonu ülkemizin AB müktesebatına uyumundaki durumları, mevzuatların ve uygulamanın arasındaki farkları anlatan ve atılacak hamlelerin bulunduğu Tarama Sonuç Raporu hazırlanmıştır. Önümüzdeki zaman diliminde, Tarama Sonuç Raporuna göre birçok açılış kriterleri saptanarak ülkemize gönderilmiştir.

Türkiye'nin açılış kriterlerinin tamamlama ilişkin faaliyetlerinin AB'nce kabul edilmesinden sonra 30 Haziran 2010'da Brüksel'de yapılan 9. Hükümetler arası Katılım Konferansı'nda 12. Bölüm müzakerelere açılmıştır.

Bu Bölüme uyum sağlanması ile işlenmiş mamuller de olmak üzere ülkemizin tarım ürünlerinin, sağlık, kalite ve standartlarının AB'ne uygun olmasıyla birlikte, yerel ve küresel pazarlara girerken kolay ve rekabetçi gücü kazanması, tüketici güvenini artırması, farkındalığın artması beklenilmektedir [124].

4.5. Ulusal Eylem Planı

Türkiye'nin AB'ne katılma faaliyetlerine hız kazandırması amacıyla "Türkiye'nin AB Stratejisi" kapsamında "AB'ye Katılım için Ulusal Eylem Planı" düzenlenmiştir. "AB'ye Katılım için Ulusal Eylem Planı" iki kademe olarak belirlenmiştir. Planı'n Acil Eylem Planı olarak belirlenen I. Kademesinde fasıllar çerçevesinde Kasım 2014-Haziran 2015 tarihleri arasında uyumlaştırılması öngörülen birincil ve ikincil mevzuat ile idari yapılanma ve arta kalan faaliyetlerle ilgili öncelikleri kapsamaktadır.

Bu kapsamda;

- Bölüm 11’de; 2 birincil mevzuat; 1 ikincil mevzuat, 2 idari yapılanma tedbiri yer almaktadır.
- Bölüm 12’de; 20 ikincil mevzuat, 1 idari yapılanma tedbiri yer almaktadır.

Planı'n II. Kademesinde Haziran 2015-Haziran 2019 tarihleri arasında uyumlaştırılması öngörülen birincil ve ikincil mevzuat ile idari yapılanma ve arta kalan faaliyetlerle ilgili önceliklere yer verilmektedir. Bu kapsamda;

Bölüm 11’de; 1 birincil mevzuat, 4 ikincil mevzuat ve 7 idari yapılanma tedbiri yer almaktadır.

Bölüm 12’de; 73 ikincil mevzuat ve 8 idari yapılanma tedbiri yer almaktadır [124].

4.6. İlerleme Raporları

Avrupa Birliği Komisyonu, aday ülkelerin müktesebata uyumu konusunda saptadığı gelişmeleri veya uyumu konusunda tespit ettiği eksiklikleri yıllık olarak ilerleme raporlarıyla belirlemektedir. Ülkemiz adına ilk İlerleme Raporu 1998’de hazırlanmış olup, bugüne kadar yıllık olarak yayınlanmaktadır [127].

Katılım Öncesindeki Stratejilerden biri de AB Komisyonu tarafından yıllık olarak düzenlenen ve aday ülkenin ilerlemesini değerlendirerek öneriler sunduğu İlerleme Raporu’dur. Bu rapor, Kurulun üyelik şartlarına uygun olarak yeni eklenen ülkeleri dahil edip etmeme konusunda müzakere etmesi veya karar vermesi için temel oluşturmaktadır.

Avrupa Komisyonu 'İlerleme Raporu'nu düzenlerken ülkemiz tarafından sağlanan bilgiler, özellikle Avrupa Parlamentosu rapor ve sonuçları, Avrupa Topluluğu, AGİT ve uluslararası finans kurumları olmak üzere uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşlarının değerlendirmelerinden yararlanmaktadır [10].

4.6.1. Türkiye Düzenli İlerleme Raporu 2018

4.6.1.1. Bölüm 11: Tarım ve kırsal kalkınma

Türkiye'nin katılıma yönelik ilerlemesine ilişkin 2018 İlerleme Raporu'nun "Tarım ve Kırsal Kalkınma" başlıklı 11. Bölümü'nde;

Çiftlik Muhasebe Veri Ağı 81 ili kapsayan tarımsal üretim ve kayıt sistemi ile entegre edilmiş ve arazi parselinin geliştirilmesi için uygulanan tanımlama sisteminin AB desteği ile devam ettiği belirtilmiştir. Buna ek olarak AB politikalarıyla daha fazla uyum sağlanması için çapraz uyum standartlarına dayalı ödemelerin üretimden ayrılması gerektiği vurgulanmıştır. AB ve Türkiye, AT-Türkiye 1/98 sayılı Kararın 2. Protokolünü değiştirmeye karar vermiş, AB'den Türkiye'ye satılan et ürünleri kapsamının taze ve soğutulmuş sığır etini de kapsayacak şekilde genişletme kararı alınmış ve bu anlaşmayla birlikte ithalat kotasının doğru ve şeffaf bir şekilde yönetilmesi durumunda, ileriye doğru önemli bir adım olacağı vurgulanmıştır.

Kırsal kalkınma alanında; tarım ve kırsal kalkınma programı (IPARD II)'na, AB Komisyonu tarafından IPARD I kapsamında uygulanan dört önlemin (Tarım-çevre, iklim ve organik tedbirler) bütçe uygulama görevlerinin ülkemize devredildiği ifade edilmiştir.

Kalite politikası ile ilgili olarak, 2017'de Sınai Mülkiyet Kanunu'nun kabul edilmesiyle iyi bir ilerleme sağlandığı ve bu mevzuatın coğrafi işaretler konusunda müktesebat ile daha fazla uyum sağlaması gerektiği bildirilmiştir.

Organik tarımın ilkeleri ve uygulanmasına ilişkin yönetmeliğin uyumunun ileri düzeyde olması, hükümetin organik üretimi destekliyor olması, Türk Akreditasyon Kurumu'nun organik tarım sertifikasyon kuruluşlarının akreditasyonunu gerçekleştiriyor olması olumlu karşılanmıştır [128].

Sonuç olarak Türkiye'nin özellikle; tarım istatistiklerinin oluşturulması için bir strateji belgesi hazırlaması ve ithalat kotalarını uygun ve şeffaf bir biçimde yönetmesi gerektiği beklenmektedir.

4.6.1.2. Bölüm 12: Gıda güvenliği, veterinerlik ve bitki sağlığı politikası

Türkiye'nin katılıma yönelik ilerlemesine ilişkin 2018 İlerleme Raporu'nun "Gıda güvenliği, veterinerlik ve bitki sağlığı politikası" başlıklı 12. Bölümü'nde;

Veterinerlik politikasının AB müktesebatı ile tam olarak uyumlu hale gelmesi için çalışmaların yoğunlaştırılması, büyükbaş hayvanların ve küçükbaş hayvanların kimliklendirilmesi ve kayıt altına alınmasının devam etmesi gerektiği belirtilmiştir.

Ayak ve ağız hastalığı konusunda toplu aşılama sonucu hastalıkların azaldığı bu sayede Türkiye'nin batısı Bulgaristan ve Yunanistan sınırındaki bölgesi ayak ve ağız hastalığından aşıları bölge olarak kalmaya devam etmiştir.

Türkiye gıda, yem ve hayvansal yan ürünlerin piyasaya sürülmesi konusunda eğitim, teftiş ve izleme programlarına devam etmiş ve resmi kontroller için idari kapasitesini iyileştirmiştir ancak tarımsal gıda işletmeleri için ulusal bir plan hazırlayamamıştır. Gıda işletmelerinin tescili ve onaylanmasına ilişkin yeni kuralları uygulamada ve hayvansal yan ürünler konusunda üzerinde hala önemli çalışmalara ihtiyaç duymaktadır. Teftişlerin finansmanı için hükümler hala AB sistemi ile uyumlu değildir.

Gıda güvenliği mevzuatına ilişkin olarak etiketleme, katkı maddeleri ve saflık kriterleri, aromalar, gıda takviyeleri ve enzimler konularında AB müktesebatıyla ilerleme kaydedilmiş, gıda katkı maddeleri için etiketleme ve spesifikasyonlar gibi yönetmelikler yayınlanmıştır. Yem için özel kurallar, bitki sağlığı politikası, yeni gıdalar ve genetiği değiştirilmiş organizmalar (GDO'lar) konusunda ilerleme kaydedilmemiştir [128].

Sonuç olarak Türkiye'nin özellikle; bir ulusal program ve izleme planının sunulması da dâhil olmak üzere, gıda işletmelerini AB standartlarını karşılayacak şekilde geliştirmesi ve hayvan refahı ve hayvansal yan ürünlere ilişkin kuralların uyarlanması ve uygulanmasına yönelik daha fazla adım atması beklenmektedir.

4.6.2. Türkiye Düzenli İlerleme Raporu 2019

4.6.2.1. Bölüm 11: Tarım ve kırsal kalkınma

Türkiye'nin katılıma yönelik ilerlemesine ilişkin 2019 İlerleme Raporu'nun "Tarım ve Kırsal Kalkınma" başlıklı 11. Bölümü'nde; özellikle, Türkiye-AB arasındaki tarım ürünleri ticaretine ilişkin anlaşmanın uygulanmasının iyileştirilmesinin devam etmesi bakımından geçtiğimiz yıl bazı ilerlemeler kaydedildiği belirtilmiştir. Ancak, Komisyonun geçen yılki tavsiyeleri sadece kısmen gerçekleştirildiği ve tarım istatistiklerinin oluşturulması için hâlâ bir strateji belgesi hazırlanmadığı ifade edilmiştir.

Türkiye yatay konularla ilgili olarak idare ve kontrol sistemi (IACS)' nin entegrasyonuna devam etmiş ancak tarım nüfus sayımı ve tarım istatistikleri stratejisi henüz tamamlanmamıştır. AB politikalarıyla daha fazla uyum sağlanması için üretimden bağımsız desteklerin ve arazi esaslı ödemelerin çapraz uyum standartlarıyla ilişkilendirilmesi gerekmektedir.

AB katılım öncesi kırsal kalkınma programı (IPARD II) kapsamında, 2018 sonu itibarıyla tarımsal işletmeler, işleme, pazarlama ve çiftlik çeşitlendirmesine yapılan yatırımlar için 12 746 başvuru alınmış, 3 446 projeye sözleşmeye bağlanmış ve söz konusu projelerde 245,4 milyon avro yatırımlarda kullanılmıştır.

Birkaç ilde Ulusal Kırsal Ağın (NRN) kurulması ve iyileştirilmesi yapılmıştır ve LEADER altında kurulan yirmi beş yerel eylem grubu, yerel eylem stratejileri geliştirmeye başlamıştır. LEADER ve NRN önlemleri sayesinde, başarılı IPARD programı uygulanmış aynı zamanda sivil toplumu da içermiştir.

Kalite politikası konusunda, bilgi alışverişi yoluyla coğrafi işaretlerin kaydı ve yeterli şekilde korunması yeniden başlatılmış, AB-Türkiye karşılıklı tescil konusunda işbirliğini güçlendirmiştir. Organik tarımın ilkeleri ve uygulanmasına ilişkin yönetmeliğin AB müktesebatına uyumu konusunda ileri seviyededir [129].

Sonuç olarak Türkiye'nin özellikle; tarım istatistiklerinin oluşturulması için bir strateji belgesi hazırlaması ve tarımsal destekleme politikasını uyumlaştırmak üzere bir strateji geliştirmesi gerektiği vurgulanmıştır.

4.6.2.2. Bölüm 12: Gıda güvenliği, veterinerlik ve bitki sağlığı politikası

Türkiye'nin katılıma yönelik ilerlemesine ilişkin 2019 İlerleme Raporu'nun "Gıda güvenliği, veterinerlik ve bitki sağlığı politikası" başlıklı 12. Bölümü'nde; geçtiğimiz yıl, hayvan refahı, gıda, yem ve hayvansal yan ürünler ile gıda güvenliği mevzuatına yönelik yürütme kapasitesine ilişkin bazı ilerlemeler kaydedildiği belirtilmiştir. Ancak, Komisyonun geçen yılki tavsiyeleri sadece kısmen gerçekleştirildiği ifade edilmiştir. Türkiye, Yetiştirme amacıyla Muhafaza Edilen Hayvanların Korunmasına ilişkin Avrupa Sözleşmesi'ni onaylamış ancak gıda işletmelerinin hâlâ, AB standartlarını karşılayacak şekilde geliştirilmesi gerektiği ve bu alandaki AB müktesebatının tam olarak uygulanması için kayda değer ilave çabalara ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir [129].

Sonuç olarak Türkiye'nin özellikle; bir ulusal program ve izleme planının sunulması da dâhil olmak üzere, gıda işletmelerini AB standartlarını karşılayacak şekilde geliştirmesi ve zoonozların ele alınmasında ilerleme kaydetmesi gerektiği vurgulanmıştır.

4.6.3. Türkiye Düzenli İlerleme Raporu 2020

4.6.3.1. Başlık 11: Tarım ve kırsal kalkınma

Türkiye'nin katılıma yönelik ilerlemesine ilişkin 2020 İlerleme Raporu'nun "Tarım ve Kırsal Kalkınma" başlıklı 11. Bölümü'nde; komisyonun geçen yıla ait tavsiyelerine ilişkin ilerleme kaydedilmediği, tarım istatistiklerinin oluşturulması için hâlâ bir strateji belgesi hazırlanmadığı belirtilmiş olup stratejik politika yönelimlerinin, Türkiye'nin tarımsal destek politikasının ortak tarım politikası ilkelerinden uzaklaşıyor olabileceği ifade edilmiştir.

Özellikle raporlama döneminde AB'den canlı sığır, sığır eti ve türev ürünlerin ithalatında azalma yaşanmıştır. Bu nedenle Türkiye'nin sığır eti ve canlı hayvanlar için kotalarını kalıcı olarak açarak AB-Türkiye kapsamındaki tarım ürünleri için ticaret anlaşması yükümlülüklerini tam olarak yerine getirmeye devam etmesi ve ithalat kotalarının düzgün ve şeffaf bir şekilde yönetilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

AB katılım öncesi kırsal kalkınma programı (IPARD II) kapsamında, 2019'da bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. 3.826 başvuru alınmış ve işleme ve pazarlama için tarımsal işletmeler ile çiftlik faaliyetlerinin çeşitlendirilmesine yönelik yatırımlar için AB katkısı 65,4 milyon avro olan 649 proje sözleşmeye bağlanmıştır. LEADER tedbirine 12 ilde 53 Yerel Eylem Grubu başvuruda bulunmuştur. Ulusal Kırsal Ağ ile ilgili olarak bazı gelişmeler kaydedilmiştir. Tarım-çevre tedbirinin pilot düzeyde uygulanmasına devam edilmiştir.

Çiftlik danışmanlık sistemi, AB müktesebatı ile tamamen uyumlu hale henüz getirilmemiştir; tamamen işlevsel bir Entegre İdare ve Kontrol Sistemi'ni sağlamak üzere, yakın zamanda AB tarafından finanse edilen bir projenin sonucu dikkate alınması gerektiği vurgulanmıştır [130].

Sonuç olarak Türkiye'nin özellikle; tarım istatistiklerinin oluşturulması için bir strateji belgesi hazırlaması ve bunu uygulamaya başlaması gerektiği ve tarımsal destekleme politikasını uyumlaştırmak üzere bir strateji geliştirmesi ve bunu uygulamaya başlaması gerektiği vurgulanmıştır.

4.6.3.2. Bölüm 12: Gıda güvenliği, veterinerlik ve bitki sağlığı politikası

Türkiye'nin katılıma yönelik ilerlemesine ilişkin 2020 İlerleme Raporu'nun "Gıda güvenliği, veterinerlik ve bitki sağlığı politikası" başlıklı 12. Bölümü'nde; geçtiğimiz yıl, hayvan refahı ve gıda güvenliği mevzuatına yönelik yürütme kapasitesine ilişkin bazı ilerlemeler kaydedildiği belirtilmiştir. Gıda işletmeleri, ilgili AB standartlarını karşılayacak şekilde henüz geliştirilmemiş olup bu alandaki AB müktesebatının tam olarak uygulanması için kayda değer ilave çabalara ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir.

Buna bağlı olarak genel gıda güvenliği ve veterinerlik politikası konularında AB müktesebatı ile sınırlı ilerleme kaydedildiği, bilimsel amaçlarla kullanılan su hayvanlarının refahı ve korunmasına ilişkin bir kararname çıkarıldığı, taşıma sırasında hayvanların korunması ve güvenliğine ilişkin kanunların uygulanması henüz başlanmadığı ve AB kanunlarının tam olarak uygulanması için bu alanda daha fazla yapısal ve idari çalışmaya ihtiyaç olduğu belirtilmiştir.

Türkiye, gıda, yem ve hayvansal yan ürünlerin piyasaya arzı konularında genel olarak ilerleme kaydedememiş olup etiketleme, gıda katkı maddeleri ve saflık kriterleri, aroma verici maddeler, takviye edici gıdalar ve gıda enzimleri gibi gıda güvenliği mevzuatına ilişkin bir dizi konuda AB müktesebatıyla uyumda ilerleme kaydettiği belirtilmiştir. Bu süreçte Gıda İşleme Yönetmeliği yayınlanmış, bebek formülleri ve devam formülleri ve diyet gıdalara ilişkin ilgili mevzuat kabul edilmiştir [130].

Sonuç olarak Türkiye'nin özellikle; bir ulusal program ve izleme planının sunulması da dâhil olmak üzere, gıda işletmelerini AB standartlarını karşılayacak şekilde geliştirmesi ve zoonozların ele alınmasında daha fazla ilerleme kaydetmesi gerektiği vurgulanmıştır.

5. PROJELER

Avrupa Birliği, kurulduğundan bu yana AB üyesi ülkelere, aday ülkelere ve üçüncü ülkelere, anlaşmalar kapsamında birçok mali yardım yapmaktadır. Avrupa Birliği'nin amaçlarına ulaşmak için yaptığı bu yardımlarla, finansal destekten yararlanan ülkelere, hibe veya kredi olarak ciddi miktarda finans aktarmaktadır. Aday ülkeler açısından bakıldığında, Avrupa Birliği'yle ilerlediği mali işbirliği ve bu kapsamda sağlanan finanslar, AB ile aday ülke ilişkisinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Temel olarak bakıldığında, yapılan mali yardım, aday ülkeyi AB üyeliğine hazırlamaktadır [131].

Tarım ve Orman Bakanlığı uyguladığı projelerde bilhassa veterinerlik, bitki sağlığı, su ürünleri, gıda güvenliği, organik tarım, kırsal kalkınma, istatistik, arazi parsel tanımlama sistemi ve bunun gibi birçok konuda mali yardımlardan yararlanmıştır. Türkiye 2002' den günümüze kadar AB mali kaynaklarından yararlanmakta olup 2002-2014 yılları arasında mali yardım kapsamında aktarılan kaynaklarla ilgili veriler Çizelge 5.1.'de belirtilmiştir.

Çizelge 5.1. TR-AB Mali İşbirliği kapsamında Bakanlığımızın gerçekleştirdiği ve devam etmekte olan projelerin sayısı ve bütçeleri

AB Projeleri				Bütçe(€)		
TÜRÜ	DÖNEMİ	DURUMU	SAYISI	AB KATKISI	TR KATKISI	TOPLAM
MEDA Programı	2002	Tamamlandı	1	10.123.000	4.016.000	14.139.000
Türkiye için Mali Yardım	2007-2006	Tamamlandı	17	126.360.915	34.857.805	161.218.720
IPAI	2007-2013	Tamamlandı	7	47.191.400	11.253.750	58.445.150
		Devam eden	11	90.555.782	16.724.903	107.280.685
		Toplam	18	137.747.182	27.978.653	165.725.835
IPAIİ	2014	Programlama	3	2.990.376	996.792	3.987.168
SEI/ESEI	2006-2014	Tamamlanan	13	2.079.899	147.772	2.227.758
		Devam eden	10	8.336.332	3.659.700	11.416.032
		Toplam	23	10.416.231	3.807.472	13.643.790
TOPLAM	2002-2014	Tamamlanan	38	185.755.214	50.275.327	236.030.628
		Devam eden	24	101.882.490	21.381.395	122.683.885
		Genel Toplam	62	287.637.704	71.656.722	358.714.513

Tarım ve Orman Bakanlığının 2002-2014 yılları arasında Avrupa Birliği yardımı 185,8 Milyon Avroya yakın, toplam bütçesi 236,0 Milyon Avroya yakın 38 projesi tamamlanmıştır. Toplam bütçesi 122,7 Milyon Avro olan 24 adet projenin başvurma ve uygulanma kısımları

hala devam etmektedir [132]. Katılım Öncesi Yardım Aracı kapsamında Tarım ve Orman Bakanlığı'nın tamamlanan ve devam eden projeleri Ek 2' de verilmiştir.

5.1. MEDA Programı

Barselona Zirvesi'nde, Akdeniz ortaklarının iş ve destek alanları inşa etmelerini sağlamak için radikal yapısal reformlar yapması ve bu reformlara destek olunması düşünülerek Avrupa Birliği'nin başlıca finansal ürünlerinden biri olan MEDA (Akdeniz Kalkınma Yardımları Programı) onaylanmıştır [133, 134].

MEDA Projesi, Türkiye'deki gıda kontrol hizmetleri ve gıda denetim sistemini geliştirmek ve iyileştirmek için Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından hazırlanmış olup Avrupa Birliği'nce kabul edilmiş ve süresi 36 ay olan proje Ağustos 2002'de faaliyete geçmiştir. Projenin toplam bütçesi 14.139.000 Euro olup, 10.123.000 Euro'su AB yardımı ve 4.016.000 Euro'su da ülkemiz tarafından finanse edilmiştir. Projenin ana sonucu, İl Kontrol Laboratuvarlarının (GKL) AB standartlarına uygun bir gıda güvenliği değerlendirme çalışması yürütme kapasitesinin geliştirilmesidir [10, 28].

5.2. IPA I

2007-2013 mali yılı arasında, Avrupa Birliği, gelişmekte olan ülkelerle işbirliğini, AB sınır politikalarını, genişlemeyi ve diğer özel konuları kapsayan yeni destek araçları tasarladı. Türkiye'nin kabul sistemine dahil olduğu bu yeni dönemde, 2000-2006 yılları arasında adaylar ve potansiyel adaylar için kullanılan fonlar birleştirilerek IPA (Katılım Öncesi Yardım Aracı) adı verilen tek bir fon altında toplanmasına kararı verildi. IPA Tüzüğü (EC No 1085/2006), üyelikten önce belirlenmiş kurallar uyarınca yardımların düzenlenmesiyle ilgili yasal araçlar sağlamış olup 17 Temmuz 2006 tarihinde Komisyon tarafından kabul edildi [135].

IPA 2007-2013 ("IPA I") beş farklı bileşenden oluşur:

- I. Geçiş ve kurumsal yapılanma için yardım;
- II. Sınır ötesi işbirliği (AB Üye Devletleri ve IPA'ya uygun diğer ülkelerle);
- III. Bölgesel gelişme (ulaşım, çevre, bölgesel ve ekonomik kalkınma);
- IV. İnsan kaynakları (beşeri sermayenin güçlendirilmesi ve dışlanmayla mücadele);

V. Kırsal gelişim [136].

Bölüm V kapsamında, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Kırsal Kalkınma programını uygulamaktadır. Bu bölüm, tarım, balıkçılık ve gıda konusunda müktesebata uymak ve diğer istihdam fırsatlarının sağlanmasına değinmek için kırsal alanları iyileştirmeyi ve yeniden inşa etmeyi amaçlamaktadır [137]. Bu bağlamda, hibe programı tarım, hayvancılık, gıda, balıkçılık ve alternatif tarımla uğraşan girişimcilere, üreticilere, ortaklara ve sendikalara mali destek sağlamaktadır [138].

5.2.1. 2013 Tarım ve Kırsal Kalkınma, Gıda ve Yem Güvenilirliği ve Balıkçılık Sektör Fişi

2013 yılı programı IPA I kapsamında " Tarım ve Kırsal Kalkınma, Gıda ve Yem Güvenliği ve Balıkçılık Sektör Fişi " Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından oluşturulmuştur. IPA II periyodunda Avrupa Birliği, ödeneklerin yönetiminin verimliliğini ve etkinliğini üst düzeye çıkarmak için sektör yaklaşımını göz önünde bulundurarak hazırladığı Sektör Fişi, bu bakımdan IPA II periyodu hazırlıklarında ön saflarda yer alan sektör yaklaşımına geçiş konusunda Tarım ve Orman Bakanlığı planlama çalışmalarına alt zemin oluşturmuştur. Bu nedenle AB, 2013 planını bir geçiş dönemi olarak tanımlıyor ve IPA I için standart olan münferit uygulamalardan ziyade müşterek amaç ve hedefleri sağlamak için ilgili operasyonları bir bütünlük ve tutarlılıkla Sektör Fişi bölümünün altında sunmasını istemiştir.

Buna dayanarak, ana hedefi Türkiye'nin Ortak Tarım ve Ortak Balıkçılık politikalarını gelecekteki uygulanacak çalışmalarına hazırlamak ve Türkiye'nin gıda, yem ve kamu sağlığı düzeyini Avrupa Birliği standardına çıkarmak olan IPA destekli sektör yardımı bünyesinde, müzakere bölümlerine paralel olarak 2013 programında aşağıdaki önlemler geliştirilmiştir [139].

Çizelge 5.2. IPA destekli sektör yardımı bünyesinde 2013 programında geliştirilen tedbirler

Tedbir 1.1: Yerinde Kontroller ve Risk Değerlendirme İlişkin Personelin Eğitimi ve IACS Yazılımı
Tedbir 2.1: Çapraz Uyum Kurallarının Uyumlaştırılması
Tedbir 2.2: Türk Tarım Sistemini Avrupa Yeşil Tarım Kurallarına Yakınlaştırmak için Kapasite Oluşturulması ve AB Nitrat Direktifinin Uygulanmasının Geliştirilmesi
Tedbir 3.1: Resmi Kontroller, Risk Analizi, Hayvan Refahı, Zoonoz Hastalıklar Hayvansal Yan Ürün Yönetimi Konularında Kapasite Oluşturma
Tedbir 4.1: Türk Balıkçılık Yönetim Sisteminin Güçlendirilmesi

Tedbir 1.1: Yerinde Kontroller ve Risk Değerlendirmesine İlişkin Personelin Eğitimi ve IACS Yazılımı;

Tedbir ile birlikte GTHB'nin kapasitesinin artırılması hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda IACS'nin gelecekteki uygulaması için gerekli kontrol unsurları ve risk değerlendirmesi ve LPIS kullanımını sağlamak; piyasa ve rekabet bozulmalarından kaçınmak; ödemeyi yönetmek için IACS kullanan tek ödeme planı (SPS) için Ödeme Ajansı kuruluşunun kurulmasına hazırlanmak; ; Ödeme Kurumu bünyesinde bir birim kurarak ve sistemi iyileştirmek için IACS aracılığıyla sistem oluşturmak; SPS'yi yönetmek için etkili destek programlarının uygulanması için kapasite oluşturmak gerekmektedir.

Tedbir 2.1: Çapraz Uyum Kurallarının Uyumlaştırılması;

Bu önlem; çiftçilerin çevreyle ilgili yasal yönetim gerekliliklerine uyması, AB mevzuatı doğrultusunda ilgili standartları geliştirerek koruma, farkındalık yaratma çiftçiler arasında ve çiftçilerin belirlenen standartlara uygunluğunun kontrol edilmesi için tarımsal destekleri birbirine bağlayacak bir çapraz uyum sistemi kurmayı amaçlamaktadır. Bu tedbir kapsamında, çapraz uyum için bir temel oluşturan ulusal mevzuat, CAP kapsamındaki en son revizyonlar da dahil olmak üzere ilgili AB mevzuatı ile uyum içinde detaylandırılmıştır. Ayrıca çapraz uyum uygulama planı hazırlanmalı ve çiftçilerin çapraz uyum kurallarına uyup uymadığını kontrol

etme prosedürleri, uygunsuzluk durumunda ceza (çiftçilerin tarımsal destek programlarından hariç tutulması ve çiftçilere yapılan doğrudan ödemelerden kesintiler) detaylandırılmalıdır. Bilgilendirici materyaller çiftçilere dağıtılıp farkındalık yaratmaya hazırlanılmalıdır.

Tedbir 2.2: Türk Tarım Sistemini Avrupa Yeşil Tarım Kurallarına Yakınlaştırmak için Kapasite Oluşturulması ve AB Nitrat Direktifinin Uygulanmasının Geliştirilmesi;

Bu önlem, Türk tarım sistemini OTP sonrası reform ile birleştirmeye yardımcı olmayı amaçlamaktadır.

Avrupa yeşillendirme projesindeki tarım kuralları;

- Türkiye'deki tarım uygulamalarının daha yeşilin benimsenmesi ve uygulanması konusunda kapasitesini geliştirmesi,
- Kırsal kalkınma kapsamında uygulanan tarım-çevre önlemleri için tarımdan kaynaklanan iklim değişikliği ve biyolojik çeşitlilik konularında farkındalık yaratılmasını içermektedir.

Daha yeşil tarım uygulamalarına da hizmet eden Nitrat Direktifinin uygulanması, AB'nin çapraz uyum kurallarının en önemli bölümlerinden biridir. Bu nedenle özellikle nitrat kirliliğine bağlı olarak kapasite geliştirme ile birlikte farkındalık yaratmak gerekmektedir. Türkiye uygulmada erken bir aşamada olduğu için AB mevzuatı, tarım sektörünün çevreye uyumunu hızlandırmayı amaçlamaktadır.

Tedbir 3.1: Resmi Kontroller, Risk Analizi, Hayvan Refahı, Zoonoz Hastalıklar Hayvansal Yan Ürün Yönetimi Konularında Kapasite Oluşturma;

Tedbirin amacı GTHB'nin gıda ve yem güvenliği, hayvan refahı, zoonozlar ve hayvan yan ürünlerine ilişkin kontrollerinin yönetiminde risk temelli olarak kapasitesinin artırılmasıdır.

5996 sayılı Kanun, ilgili ikincil mevzuat ve 639 sayılı Kanun ile GTHB içindeki görevler dağıtımında değişiklik yapılması ve yeni sorumlulukların Müdürlüklere ve GTHB personeline verilmesi gerekmektedir. Bu değişiklikleri uygularken Bakanlığın gıda ve yem güvenliğinin her alanında yeni görevler yapabilme kapasitesini artırması, tüm müktesebatı doğru şekilde uygulamak için yeterli idari kapasite oluşturması ve katılımı bu bölüm kapsamına giren GTHB personelinin gıdanın her yönü hakkında eğitilmesi gerekmektedir.

GTHB'nin gerçekleştirdiği süreç dikkate alındığında, AB müktesebatının iç hukuka aktarılması için verilen eğitimlerin Bakanlığın uygulama kapasitesini artıracığı belirtilmektedir.

Tedbir 4.1: Türk Balıkçılık Yönetim Sisteminin Güçlendirilmesi;

Bu önlemin amacı; bağımsız bir Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü kurulması görüşü dikkate alındığında GTHB' nın yakalanmaların izlenmesi ve raporlamasının iyileştirilmesi için tam teşekküllü bir sistem kurmasıdır [140].

Bahsedilen önlemler ve onlara bağlı uygulamalar için kullanılacak toplam bütçe 15.468.000 € olup 2013 Sektör Fişi kapsamında bu uygulamalara AB desteği 12.525.000 € olarak belirlenmiştir [139].

5.2.2. SEI- ESEI Projeleri

AB'ye Entegrasyon Sürecini Güçlendirmeye Yönelik Destek Faaliyetleri Projesi-SEI, entegrasyon sürecini desteklemek için tasarlanan Katılım Öncesi Mali Destek Aracı birinci bileşeni IPA I altında bulunan bir finansman aracıdır.

AB Bakanlığı, proje hazırlığı için kamu kurum ve kuruluşlarının kısa vadeli teknik yardım ihtiyaçlarını karşılamak için oluşturulan SEI projesinin uygulanmasından ve uygun araştırmanın yapılmasından sorumludur.

Avrupa Komisyonu ve NIPAC (AB Bakanlığı), 2011 planıyla SEI finansman ürünlerinden 3 milyon Euro'ya kadar IPA desteğini kullanacak ve sürdürülebilir kalkınma faaliyetlerini mümkün kılacak SEI kapsamını genişletmeye karar vermiştir [139].

5.3. IPA II

AB'nin adaylar ve katılımcı aday için belirlediği 2007'den 2013'e kadar olan Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA)'nın ilk aşamasının tamamlanmasından sonra, IPA'nın 2014'ten 2020'ye olan ikinci aşaması 2014 yılında başlamıştır. IPA II aşamasının hukuksal çerçevesini oluşturan Avrupa Birliği tüzükleri yürürlüğe girmiştir. Bu tüzükler; IPA II dahil olmak üzere, altı farklı destek materyali için müşterek hükümlerin hazırlandığı Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin AB'nin dış desteklerinin finansmanı hakkında genel hüküm ve usullerin belirlendiği 11 Mart 2014 tarih ve 236/2014 sayılı Tüzük, Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 2014-2020 dönemi Katılım Öncesi Yardım Aracını (IPA II) oluşturan 11 Mart 2014 tarih ve

231/2014 sayılı Tüzük, Komisyon'un 231/2014 sayılı Tüzüğe bağlı uygulama hükümlerinin belirlendiği 02 Mayıs 2014 tarih ve 447/2014 sayılı Uygulama Tüzüğü'dür.

236/2014 sayılı Tüzükte, IPA II'nin hedefi, yararlanan ülkelerin AB kabulü ve istikrarı çerçevesinde, AB standartlarına, ilkelerine, politikalarına ve çalışmalarına uyum sağlaması için politik, kurumsal, yasal, idari, sosyal ve ekonomik reformlarının desteklenmesi ve bahsi geçen yararlanıcı ülkelerde devamlılık, güvenlik ve refaha katkı da bulunmak olarak belirtilmektedir [139]. 231/2014 sayılı Tüzükte, IPA II aşamasında tüm politika alanlarında Komisyona gerekli yardımı sağlamak için IPA II Komitesi kurulacağı belirtilmektedir. IPA II planlamasında esasen Strateji Belgelerinin ve bu belgelerdeki önceliklerin temel kabul edileceği belirtilmektedir.

IPA II döneminde uygulama metodunun doğrudan (direct), dolaylı (indirect/ IPA I döneminde uygulanan DIS ve EDIS yöntemlerinin aynısı) ve ortak (shared) yönetim şeklinde olacağı belirtilmektedir. Yardım, uygun olduğu şekilde, aşağıdaki tematik öncelikleri ele almaktadır:

Gıda tedarikinin güvenliğine ilişkin canlı kırsal topluluklarda ve kırsal alanlarda çeşitlendirilmiş ve uygulanabilir tarım sistemlerinin sürdürülmesine katkıda bulunmak, Tarım-gıda sektörünün rekabet baskısı ve piyasa güçleriyle başa çıkma ve aynı zamanda ekonomik, sosyal ve çevresel hedeflerin peşinden giderken, kırsal alanların dengeli bölgesel gelişimi için Birlik kurallarına ve standartlarına kademeli olarak uyum sağlaması [141].

447/2014 sayılı Uygulama Tüzüğünde, IPA I aşamasında yararlanıcı ülkelerde kurulmuş olan yönetim otoriteleri, IPA II aşamasında da yönetmeye, kontrol etmeye, desteklemeye, süpervizörlüğe, izlemeye, değerlendirmeye, raporlamaya ve iç kontrol görevlerine devam edecektir. Buna ek olarak, endirekt desteklerden faydalanan ülkelerin yorumlama çalışmalarını içeren değerlendirme planı sunmaları beklenmektedir [142].

IPA I döneminde sağlanan bileşen yapısı güncelliğini yitirmiştir ve politik yönler ve öncelikli konular açıklanmıştır. Bu bağlamda Tarım ve Orman Bakanlığı'nın IPA II süresince iki farklı politika alanlarında araştırma yapabileceği öngörülmektedir; bu politika alanları Birliğe üyelik için reform hazırlıkları ve bununla alakalı kurumsal kapasite iyileştirme politika alanı; Tarım ve kırsal kalkınma politika alanı.

IPA II kapsamında 2014-2020 yıllarında ülkelerin İndikatif Ülke Strateji Belgelerinde ve İndikatif Çok Ülkeli Strateji Dokümanında bulunan IPA fonu 11.150,1 Milyon Euro'dur. IPA II (2014-2020) fonlarının ülkelere dağılımı ve tarıma ayrılan ödenekler Çizelge 5.3.' te verilmiştir. Çizelge 5.3.' e bakıldığında IPA II ödeneklerinden en çok payı ortalama 4,5 milyar Euro ile Türkiye'nin aldığı görülmektedir [139].

Çizelge 5.3. IPA II (2014-2020) fonlarının ülkelere dağılımı ve tarıma ayrılan fonlar

Ülkeler	Tarım ve Kırsal Kalkınmaya ayrılan IPA Fonu (MilyonAvro)	Toplam IPA Fonu içerisinde Tarım ve Kırsal Kalkınmaya ayrılan pay(%)	Toplam IPA Fonu (MilyonAvro)
Arnavutluk	92,0	14,2	649,4
Makedonya	106,3	16,0	664,2
Kosova	79,7	12,3	645,5
Karadağ	52,4	19,4	270,5
Sırbistan	210,0	13,9	1.508,0
Çok ülkeli programlar	-	-	2.958,6
Türkiye	912,2	20,5	4.453,9
Toplam	1.452,6	14,2	11.150,1

5.3.1. Endikatif Strateji Belgesi

Ülke Endikatif Strateji Belgeleri (ESB),7 yıllık dönem için her yararlanıcı için hazırlanan [143] ülkelerin genişleme stratejisinin siyasi önceliklerini açıklayan, IPA yardımının ne şekilde kullanılacağını belirten ve Avrupa Komisyonu tarafından düzenlenen [139] özel stratejik planlama belgeleridir. Çok Ülkeli Strateji Belgesi, yararlanıcıların kendi reform ve kalkınma gündemlerini entegre ederek daha güçlü bir yapı sağlayacak ve bölgesel işbirliği için öncelikleri ele alacaktır [143].

ESB'ler, mali desteğin hedeflerini, bunlara ulaşmak için kullanılan yöntemleri ve ilerlemeyi ölçmek için kullanılan araçları ve göstergeleri belirlemektedir. Ülkemiz için ESB (2014-2020) Avrupa Komisyonu tarafından 26 Ağustos 2014 tarihinde onaylanmıştır. Bahsi geçen belge, 2014-2020 döneminde ülkemiz için öngörülen Katılım Öncesi Yardım Aracı'nın (IPA) seçilmiş sektörlerindeki öncelikleri açıklamaktadır. Bu belge kapsamında bunlardan biri "Tarım ve Kırsal Kalkınma" olmak üzere dokuz bölüm belirlenmiştir.

"Tarım ve Kırsal Kalkınma" sektörünün 2014-2020 yılları arasında 912,2 milyon Euro bütçesi bulunmaktadır. IPARD II'a ayrılan destek 801 milyon Euro, Kurum ve Kapasite Oluşturma alt sektörüne ayrılan destek 111,2 milyon Eurodur [139].

Türkiye için Endikatif Strateji Belgesi kapsamında Kurum ve Kapasite Oluşturma Alt Sektör Öncelikleri:

Tarım ve kırsal kalkınma alanında,

- Esas olarak Türkiye'nin Ortak Tarım Politikasına uyumunu ve uygulanmasını,
- IPARD Yönetim Otoritesinde, IPARD Ajansında ve danışmanlık hizmetleri gibi kurumlarında IPARD II'nin yeterli seviyeye ulaşması için kapasitenin geliştirilmesini ve iyileştirilmesini,
- AB ile uyumlu tarımsal destek programlarının ve mekanizmalarının kurulmasını, istatistiklerin iyileştirilmesini, coğrafi işaretlerin tanıtılmasını güçlendirmeyi, tarım sektörünün iklime karşı dayanıklılığını, organik tarım kontrol ve sertifikasyon sistemlerini geliştirmeyi,
- Tek Ortak Pazar Organizasyonu (CMO) kurallarını ve standartlarını tanıtarak hazırlanmasını,
- Aynı zamanda AB müktesebatı uyum sürecine giden tam uyum sürecinde daha sorunsuz bir geçiş sağlamak için AB gıda kalitesiyle artan uyumu içerecek bir teftiş sistemi ve paydaş farkındalığını artırmayı amaçlamaktadır.

Kapasite oluşturma ve destek alt sütündeki yardım, Türkiye'nin kademeli olarak gıda güvenliği, hayvan ve bitki sağlığı standartlarına uyum müktesebatını, tamamlayıcı faaliyetleri ayrıca yerel yönetimlerin hazırlanmasını ve uygulanmasını içermektedir. LEADER yaklaşımı doğrultusunda geliştirme stratejileri, ulusal kırsal alanların geliştirilmesi, STK'ların geliştirilmesi ve daha iyi yönetim, tarım-çevre önlemleri, organik çiftçilik, teknik yardım ve danışmanlık hizmetlerini içermektedir. IPARD programı ve ulusal kırsal kalkınma politikalarının müktesebat ile uyumu hedefleyen faaliyetlerinde uygun bir denge sağlanmalı ve daha geniş bir sosyo-ekonomik sektörün gelişimi desteklenmelidir.

Gıda güvenliği, veterinerlik ve bitki sağlığı politikası alanında,

- Resmi kontrol, risk değerlendirme ve risk iletişiminin teknik kapasitesinin iyileştirilmesi,

- Gıda ve yem alanındaki resmi kontrollerin ve altyapının(laboratuvarlar dahil) iyileştirilmesi ve idari kapasite açısından bitki sağlığı ithalat kontrol sistemlerinin iyileştirilmesi,
- Zoonozların izlenmesine ek olarak risk değerlendirmesi alanında AB Gıda Yasası gerekliliklerinin (örneğin EFSA Katılım Öncesi programı 2006-2017) karşılanması, teknik ve idari kapasitenin geliştirilmesi için çok ülkeli işbirliği,
- Tarımsal gıda işletmelerinin kapasitelerini yükseltmek için ulusal bir program hazırlanması ve uygulanması,
- Uygun olmayan çiğ süt kullanımı için bir strateji geliştirilmesi ve stratejinin uygulanmasının izlenmesi,
- Hayvan sağlığı, hayvan refahı, hayvansal yan ürünler ve zoonotik hastalıklar alanında kapasiteyi yükseltmeyi,
- Hayvan hastalıklarıyla ilgili özellikle bulaşıcı süngerimsi ensefalopati (TSE'ler) hastalığında teşhis ve gözetim kapasitesi ile hayvan tanımlama ve kayıt sistemlerinin geliştirilmesi,
- Bitki sağlığı alanında özellikle bitki koruma ürünlerinde tesisin yetkilendirilmesi ve kontrol edilmesi için kurumsal ve kapasitenin geliştirilmesi,
- İlgili ticaret ve çiftçilikle ilgili AB standartları hakkındaki farkındalığın artırılması faaliyetleri hedeflenmektedir [144].

Türkiye İçin Endikatif Strateji Belgesi kapsamında Kırsal Kalkınma (IPARD II) Alt Sektörü Öncelikleri:

IPARD II önceliğinde ki Türkiye için ESB kapsamında; AB standartlarına uygun modern çiftlik ile tarım ve gıda işletmelerinin kurulması, tarımla ilgili işletmelerde yatırımın artırılması, tarım ve balık ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması için yatırımın artırılması, kırsal ekonominin geliştirilmesi ve çeşitliliğin artırılması ve IPARD programının kapasitesinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Tarım arazilerinin, tarımsal ve su ürünlerinin yönetimini ve satışını, tarımsal faaliyetlerin çoğalmasını ve iş geliştirmede maddi varlıklara yatırımı desteklemek için IPARD programı faaliyetlerinin güçlendirilmesi gerekmektedir. Tamamlayıcı faaliyetler; LEADER yaklaşımına uygun bir kırsal kalkınma strateji programı, tarım, organik tarım, teknik yardım ve danışmanlık hizmetleri için çevresel önlemleri içerebilmektedir. Müktesebata uyum ile sektörün sosyo-ekonomik gelişimini dengelemeyi amaçlayan faaliyetler arasında iyi bir

denge olmalıdır. IPARD II programı, ülkenin kırsal kalkınma hedeflerini yerine getirecek yeterlilikte olacaktır [139].

Yukarıdaki öncelikler arasında 9 maddelik tedbir başlığı tanımlanmış ve yatırımın bahsedilen başlıklar altında uygulanması hedeflenmiştir. Bahsi geçen 9 başlık aşağıdaki yatırım sahalarını kapsamaktadır.

1. Tarımsal işletmeye yatırım yapmak,
2. Tarım mamullerinin işleme ve pazarlamasına yatırım yapmak,
3. Kırsal altyapıya yatırım yapmak,
4. Kırsal ekonomik faaliyetlerin gelişmesine ve genişlemesine yatırım yapmak,
5. Üreticilerden oluşan gruplarının kurulmasını sağlamak,
6. Çevre-tarım ve hayvan ıslah programları yatırımı yapmak,
7. AB mekanizmasına yerel kırsal kalkınma/kırsal hazırlanmasını sağlamak,
8. Mesleki eğitim,
9. Teknik destek [135].

5.3.2. 2014 Yılı Projeleri

Ortak Pazar Organizasyonu (CMO) Gerekliliklerine Uyum için bir Strateji Geliştirilmesi için Teknik Yardım Projesi

Projenin hedefi, Ortak Pazar ile ilgili AB mevzuatına uyum için bir strateji hazırlanması ve gerekli kurumsal kapasitenin oluşturulmasıdır. Proje;

- Ortak Tarım Politikası ve Ortak Pazar bağlamında Tarım ve Orman Bakanlığı ile ilgili paydaşların kurumsal kapasitesinin geliştirilmesi

- AB üyelik sürecinde Ortak Pazar ile ilgili AB mevzuatının kademeli olarak benimsenmesi için atılması gereken adımları, takvimi ve bütçe gereksinimlerini belirleyen bir strateji geliştirilmesini içermektedir [145].

Türkiye'de IPARD II Programı'nın Tedbir Danışmanlığı Hizmetlerine Yönelik Kapasite Geliştirme Teknik Yardım Projesi

Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilen, Tarım ve Orman Bakanlığı, Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, Avrupa Birliği Yapısal Uyum Yönetim Otoritesi

tarafından yürütülen; düşük gelirli potansiyel faydalanıcıların, IPARD Programı'na müracaat edebilmelerine yönelik ücretsiz proje hazırlama danışmanlık hizmetinin sağlanması amacıyla kamu sivil toplum kuruluşlarındaki danışmanlık kapasitesinin oluşturulmasını hedefleyen, "Türkiye'de IPARD II Programı'nın Danışmanlık Hizmetleri Tedbiri için Kapasite Oluşturma Teknik Destek Projesi"nin beklentileri; danışmanlık hizmetlerinde mevcut durumun analizi ve kapasite artışı için ihtiyaç analizi, IPARD, IPARD programı, proje hazırlama ve ödeme talebi kapsamındaki sektörlerdeki üretim teknikleri konusunda danışmanlık hizmeti sağlayıcılarının eğitimi ve giriş ve eğitim belgelerinin tasarlanması, üretilmesi ve dağıtılmasıdır [145].

Türkiye'de Çiftlik Danışma Sisteminin (FAS) Kurulması için Teknik Yardım

Bu projenin amacı, çiftçiler arasında, çevreyle, besin güvenliğiyle ve hayvan sağlığı ve refahıyla ilgili malzeme akışları ve çiftlik içi süreçler konusunda farkındalığı artırmak adına tarlada çiftçilere danışmanlık veren bir sistem ve çiftlik yönetimi “Çiftlik Danışmanlık Sistemi” geliştirmektir. Bu proje, AB desteğinin sadece, çevre, besin güvenliği ve hayvan sağlığı ve refahı alanındaki çapraz uyum hükümleri kapsamındaki ilke ve standartlara uyan çiftçilere tamamen ödendiği AB uygulamasıyla aynı doğrultudadır.

Çiftlik Danışmanlık Sistemi, halihazırda geliştirilmekte olan Entegre Yönetim ve Denetim Sisteminin bileşenlerinden biridir. Entegre Yönetim ve Denetim Sistemi yakında Türkiye'deki çiftçilere doğrudan ödemeler için kullanılacaktır ve mahsul üretimi için halihazırda bütün sübvansiyonların verildiği mevcut Çiftçi Kayıt Sisteminin yerini alacaktır [146].

5.3.3. 2015 Yılı Projeleri

Yumrulu Deri Hastalığının (LSD) Kontrolü ve Önlenmesi

Projenin amacı; sığırlarda nodüler ekzantem hastalığının tespiti ve hayvanların aşılmasıdır [145].

Türkiye'de Kuduz Karşı Ağızdan Aşı Temini

Ege, Güneydoğu, Doğu ve İç Anadolu bölgelerinde toplam 225.000 kilometrekarelik vahşi yaşam alanını kapsayan ‘ Türkiye'de Kuduz Karşı Ağızdan Aşı Temini’ projesinin amacı kuduz hastalığının yaygın olduğu bölgelerde hastalık riskini azaltmaktır. Bu kapsamda 225.000 km²'lik bir alana 3 yıl boyunca yılda iki kez aşılanmış yemlerin yerleştirilmesi, vahşi

yaşamdan sıfıra yaklaşan kuduz vakalarının azalması, aşılama bölgelerinde kuduz insidansında % 85 azalma beklenmektedir [145].

Balıkçılık Faaliyetlerinde Stok Değerlendirmelerinin Uygulanması

Bu projenin amacı ekosistem tabanlı bir yönetim sistemine doğru ilerlemek için gerekli bir adım olarak görülen balıkçılıkta stok yönetimini tesis etme hususunda Tarım ve Orman Bakanlığına destek olmaktır. Bakanlık çalışanlarına üye ülkelerdeki ilgili kurumlardan gelen bir danışman ve uzman takımı tarafından süreç boyunca rehberlik sunulmuştur. İki taraf da Türkiye'nin kendisini AB normlarına uyumlaştırma çabalarını incelemiş ve stok yönetimi çerçevesinin kabul edilmesi için hazırlık sürecindeki mevcut mevzuatını değerlendirmiştir. Türkiye tarafına su ürünleri araştırma gemisi tasarımı ve ihalesinin yanı sıra stok yönetimi sisteminin uygulanması konusunda teknik yardım da sağlanmıştır [147].

Gıda İşleme Sektörü ve Çiftçilerin AB Çevre ve Hijyen Standartları ve IPARD Desteği Açısından Farkındalığının Arttırılması için Teknik Yardım

Projenin ana hedefi; gıda işleme işletmelerinin ve çiftçilerin, kullanılacak ekipman ve uyulması gereken yapısal ilkeler ile ilgili olanlar da dahil olmak üzere Avrupa çevre ve hijyen standartları hakkındaki bilgilerini güçlendirmektir. Projenin beklentileri şu şekildedir:

- Gıda hijyeni ve çevrenin korunmasına ilişkin AB standartlarını ve ülke mevzuatını Tarım ve Orman Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve diğer ilgili kurum ve kuruluşlarla birlikte incelemek
- Alt sektörler bağlamında çevre standartlarının belirlenmesi
- AB standartlarına ulaşmak için analiz ihtiyacı
- Gıda işletmelerini ve çiftçileri AB mevzuatı açısından bahsedilen konularda boşluk analizine tabi tutmak
- İhtiyaçlara ve boşluk analizine göre eğitim programları ve eylem belgeleri oluşturmak
- Gıda işletmeleri ve çiftçilere yönelik düzenlenecek tanıtım faaliyetleri ile çevre ve hijyen konularında öncü olmak amacıyla IPARD acente uzmanlarına eğitim verilmesi

- Hem IPARD II programında hem de çevre ve hijyen alanında AB standartlarında proje tekliflerinin hazırlanması için broşür ve tanıtım materyallerinin hazırlanması
- Türkiye'deki çiftçiler ve gıda işletmecileri arasında AB gıda hijyeni ve çevre standartları konusunda farkındalığın artırılması [145].

5.3.4. 2016 Yılı Projeleri

Ortak Balıkçılık Politikasının Ortak Piyasa Düzeni Bileşeni Kapsamında İl Tarım Müdürlükleri ve Üretici Örgütleri için Kurumsal Kapasite Oluşturulması

Avrupa Birliği (AB), Birliğin Ortak Piyasa Düzeni ile uyumlu olarak Türkiye'deki Su Ürünleri Üretici Örgütlerini desteklemek üzere kurumsal ve hukuki çerçeveyi oluşturmak amacıyla bir Eşleştirme Projesi başlattı.

Bir Eşleştirme ve bir de Teknik Yardım bileşeninden oluşan projenin toplam bütçesi 1.600.000 Avrodur. 13 Kasım 2019' da başlatılan Eşleştirme Projesi'nin bütçesi ise 1.000.000 Avro olacak ve Tarım ve Orman Bakanlığı ile İspanya - Galiçya Bölgesel Denizcilik Bakanlığı ortaklığında yürütülecek [148].

FADN için Teknik Yardım: Hedef 2020

Projenin amacı; Çiftlik Muhasebe Veri Ağı (FADN) kullanımı ve işlevselliği ile veri kalitesini artırmaktır. AB mevzuatına uygun gereklilikler için projeden, merkezi ve bölgesel müdürlük düzeyinde FADN algısının iyileştirilmesi buna bağlı olarak bölge müdürlüklerinin FADN uygulaması açısından kapasitesinin güçlendirilmesi ve eğitimler yoluyla FADN kullanımının artırılması, seçilen çiftliklerde yerinde izleme ile veri kalitesinin kontrolü ve iyileştirilmesi, FADN kullanımıyla Tarım ve Orman Bakanlığının karar alma mekanizmalarının iyileştirilmesi ve veri toplama metodolojisinin incelenmesi, detaylandırılması, yasal altyapının taslağının hazırlanması beklenmektedir [145].

Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu'nun (TKDK) Risk Yönetimi ve Kontrol Faaliyetlerinin Uygulama Kapasitesinin Güçlendirilmesi için Teknik Yardım

Proje; Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu'nun risk yönetimi ve kontrol faaliyetleri açısından kurumsal kapasitesinin artırılması ve IPARD II programı gereksinimleri çerçevesinde risk göstergelerinin belirlenmesini hedeflemektedir [145].

5.4. IPA III Dönemi

Avrupa Komisyonu tarafından IPA' nın 2021' den 2027'ye kadar ki süresince uygulanacak 3. Dönemi için taslak tüzük hazırlanmıştır.

IPA III tüzüğünün politika ve amaçları IPA II ile benzeri olacaktır [132]. Buna göre IPA III' ün hedefleri; hukukun üstünlüğünü, demokrasiyi, insan haklarına saygıyı, temel haklar ve uluslararası hukuku, sivil toplumu ve güvenliği güçlendirmenin yanı sıra sınır yönetimi de dahil olmak üzere göç yönetimini iyileştirmek; kamu yönetiminin etkililiğini güçlendirmek ve yapısal reformları ve her düzeyde iyi yönetişimi desteklemek; yararlanıcıların kurallarını, standartlarını, politikalarını ve uygulamalarını Birliğinle uyumlu olacak şekilde şekillendirmek ve uzlaşmayı ve komşuluk ilişkilerini güçlendirmek; bölgesel kalkınma, tarım ve kırsal kalkınma ve sosyal ve istihdam politikaları dahil olmak üzere ekonomik ve sosyal kalkınmayı güçlendirmek, çevre korumayı güçlendirmek, iklim değişikliğine dayanıklılığı artırmak, düşük karbonlu ekonomiye geçişi hızlandırmak; bölgesel ve sınır ötesi işbirliğini desteklemektir [149].

Yeni Çok Yıllı Mali Çerçeve (MFF) altında Komisyon, toplam IPA bütçesini % 13 oranda artışla 14,5 milyar Euro'ya çıkarmayı önermektedir. IPA Çok Ülkeli Programı mevcut uygulanan plan gibi sürdürülecek fakat bu programda pencereler olacaktır.

IPA II 'de bulunan sektörler yerine IPA III kapsamı altında öncelik ve esasları belirten tematik pencereler olacak ve pencerelerin mali tahsisatları aynı olmayacaktır. Ve pencerelerin süresi tüm ülkeler için 7 yıl olacaktır.

Yarımdan yararlanan ülkelerin önceden kararlaştırılan ödeneği bulunmayacaktır. Bu sebepten ülkelerin olgunlaşmış ne kadar projesi bulunuyorsa o yıl daha çok proje geçirmesi mümkün olacaktır. IPA III'te belirlenen pencereler aşağıda sıralanmış olup tarım ve kırsal kalkınma başlığı 4. Pencere hedeflerinde tanımlanmıştır.

IPA III Pencereler;

1. Hukukun üstünlüğü, temel haklar ve demokrasi
2. İyi yönetişim, müktesebat uyumu, stratejik iletişim ve iyi komşuluk ilişkileri
3. Yeşil gündem ve sürdürülebilir bağlantısallık

4. Rekabetçilik ve kapsayıcı büyüme
5. Bölgesel ve sınır ötesi işbirliği [132].

6.SONUÇ

Güvenlik ve kalite açısından insanlar tarafından tüketilen gıdanın tanıtılması için iyi bir teknoloji kullanımının yanı sıra minimum ve maksimum teknik standartları içeren sürdürülebilir bir gıda yasasının uygulanması gerekmektedir. Bu nedenle doğal kaynak aşamasından üretim, işleme, paketlenme, depolama, nakliye, reklam, satış, tüketime vb. tüm aşamalarda gıda güvenliğini sağlamak için Gıda Kanunu uyarınca iş bilincinin artırılması gerekmektedir. Ancak daha fazla kalkınma araştırması yaparken, ülkemizin değerlerine ve toplumumuzun özelliklerine bağlı olarak ulusal konularda temel hizmetlere ihtiyaç duyabileceğimiz unutulmamalıdır.

Aday ülke durumunda bulunduğumuz Avrupa Birliği'nde gelişmiş gıda hukuku bulunmaktadır. AB, entegre bir sistemle modern gıda güvenliği kuruluşları oluşturmuş ve üye ülkeler idari yapılarını AB sistemine göre baştan düzenlemişlerdir. Ülkemiz gıda mevzuatının temelini oluşturan ve müzakere sürecinin kazancı olan 5996 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesi ile güçlü bir mevzuat altyapısı oluşturmaktadır.

Kanun ile birlikte Türkiye "*çiftlikten sofraya gıda güvenliği*" anlayışını benimseyerek gıda güvenliği politikasını revize etmiş ve gıda güvenliği bakımından yeni bir dönem başlamıştır. 5996 Sayılı Kanun kapsamında yaklaşık 170 yönetmelik yayımlanmış ve yönetmeliklerle AB standartlarına uyum sağlamak için güncel düzenlemeler oluşturulmuştur. Bu düzenlemelerle birlikte en iyi denetçi tüketicinin kendisi fikrinden yola çıkarak tüketicinin denetim mekanizmasına katılımının sağlanması amacıyla "Alo 174 Gıda Hattı" faaliyete geçirilmiştir. Tüketiciler 7 gün 24 saat boyunca çağrı merkezine şikayetlerini bildirebilmektedirler. Sonuç olarak, değerlendirme ve yönetim sırasında ortaya çıkan sorunlar, şeffaflık ilkesinde belirtildiği gibi yasal bir çerçevede kamuoyuna duyurulmaktadır.

Gıda ithalat ve ihracatını kolaylaştırmak bu faaliyetlerde bulunan işletmelerin düzenlenmesi için AB ve gelişmiş ülkelerle uyumlu "Gıda Güvenliği Bilgi Sistemi (GGBS)" oluşturulmuştur. Sistem sayesinde ithalat ve ihracat yapacak gıda işletmeleri ürünlerin bildirimlerini İl Müdürlüğüne bildirip, belirlenen ürün kontrol zamanına kadar bütün işlemlerini yapabilmektedirler. Sistemde ürün sertifikaları, onaylı ve kayıtlı işletmeler ve ürün menşelerine ait bütün bilgiler mevcut olup güncellenebilmektedir.

Ülkemizin AB ile katılım müzakerelerinde gıda güvenliği başlığına uyum bakımından önemli bir adım olan Ulusal Gıda Referans Laboratuvarı kurulmuştur. Etkin bir gıda kontrol sisteminde sürdürülebilir laboratuvar projesi olarak AB mali yardımıyla kurulan Referans laboratuvarı gıda denetiminde AB standartlarına uyum sağlaması açısından destek olmaktadır. AB Müktesebatının gözden geçirilmiş düzenleyici çerçevesindeki öncelikli gıda güvenliği başlığında öngörülen Tebliğ'ler sürekli olarak geliştirilmekte ve uygulanmaktadır. Türkiye 'de yayımlanan tebliğlerle birlikte yeni dönem başlamış ve buna bağlı olarak gıda sektöründe olumlu gelişmeler yaşanmaktadır.

Fasıl 12 başlığının açılmasıyla uyum çalışmalarına hız veren ülkemiz bu konuda ilerlemelere devam etmektedir. Fakat mevzuatın uygulanmasında güçlükler ve kurumsal kapasitenin artırılmasında ilerleme kaydedilmesi gerekmektedir. Müktesebata uyum için kurumsal kapasitenin gelişmiş olması gerekir ve bununla beraber personel eğitimi, denetim organı ve personel sayısı ve teknik olanaklar konusunda kapasite iyileştirilmelidir. Özellikle sınır kontrol noktalarında çalışmalara hız kazandırılması gerekmektedir. Bu başlık altındaki reformlar tüketicilere daha sağlıklı gıda tedariki sağlamak ve bu da tarım ve gıda endüstrisini daha rekabetçi hale getirmektedir.

Günümüz gıda endüstrisinde bilimsel, teknolojik, ekonomik gelişmelerden ve mevzuattaki eksiklikten kaynaklı taklit ve tağşiş artış göstermiştir. Bu durum ülkemizdeki gıda güvenliğinin sağlanmasının önündeki en büyük engellerden birini oluşturmaktadır. 5996 sayılı kanunda belirtilen idari yaptırımların caydırıcı olmaması sebebiyle 16 Nisan 2021 tarihinde Gıda ve Yemlerde Taklit ve Tağşiş Fiili ve İdari Para Cezalarının Hesaplanmasına Dair Yönetmelik yürürlüğe girerek taklit ve tağşişin önlenmesi hedeflenmiştir.

Türkiye'de yaygın olarak bulunan küçük ölçekli işletmeler AB standartlarını karşılayamamaktadır. İşletmelerin mevzuata uygun hale getirilmesi amacıyla maddi olarak desteklenmesi gerekmektedir.

Gıda alanında çalışan kamu ve özel sektördeki teknik personelin hizmet içi eğitimlerinin artırılması, laboratuvarlardaki teknik donanım ve akredite analizlerin çeşitliliğinin artırılması, üniversitelerle iş birliğinin artırılması gerekmektedir.

Gıda güvenliği modern yaşamın en önemli hukuki sorunlarından biridir. Gıda sektöründe güvenilir ürünlerin üretimi, tüketici haklarının savunulması ve gıda alanında yürürlükte bulunan

yasaların uygulanabilirliğindeki eksikliklerin önlenmesi amacıyla hukuk fakültelerinde gıda hukuku bölümlerin açılması ve gıda hukukuyla ilgili kuruluşların oluşturulması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- [1] E. Halaç, “ Gıda Kalitesi ve Gıda Mevzuatı ile İlgili Temel Kavramlar Işığında Türk ve AB Gıda Mevzuatının Karşılaştırılması” Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi (4) 2002, 107-131.
- [2] T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, “IFPRI 2018 Küresel Gıda Politikaları Raporu” Erişim adresi:
https://www.tarimorman.gov.tr/ABDGM/Belgeler/Uluslararası%20Kurulu%C5%9Flar/IFPRI_2018_Global_Food_Policy_Report_Tr.pdf. [Erişim tarihi: 3 Şubat 2021].
- [3] Ö. Eştürk ve M.N. Ören, “ Türkiye’de Tarım Politikaları ve Gıda Güvencesi ” Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi, 24(2), 2014. Sayfalar 193 – 200.
- [4] Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB), “ Gıda Egemenliğimiz için Üretim Ekonomisine Geçilmeli, Kamucu Tarım ve Gıda Politikaları Uygulanmalıdır. ” Erişim adresi: <http://www.tmmob.org.tr/icerik/gida-egemenligimiz-icin-uretim-ekonomisine-gecilmeli-kamucu-tarim-ve-gida-politikalari>. [Erişim tarihi: 10 Şubat 2021].
- [5] V. Öz, H. Çakan, Ş. Karadayı ve B. Karadayı, “ Acil Tedavi Birimlerinde Gıda Zehirlenmeleri. ” Marmara Medical Journal, 27(2), 89-95.
- [6] İ.S. Doğan, ve E. Küçüköner, “ Yeni Ürün Geliştirmede Gıda Bileşenlerinin ve Fonksiyonlarının Rolü ” Süt Endüstrisinde Yeni Eğilimler Sempozyumu, P2, 195-199.2003.
- [7] Y. Topçu, “ Gıda da Sanayi ve Üretim Politikalarının Toplam Kalite Yönetimiyle Entegre Edilebilirliğinin Değerlendirilmesi ” Tarım ve Ekonomi Dergisi, 10 (1 ve 2), 2004. Sayfalar:27-41.
- [8] A. Karabal, “ Gıda Mevzuatı ve Gıda Güvenliği ” International Journal of Social And Humanities Sciences, 3(1). 2019. Sayfalar 179 – 198.
- [9] Comission of The European Communities, “ White Paper on Food Safety ” COM (1999) 719 final, Brussels, 2000.
- [10] E. Gültekin, “ Avrupa Birliği Gıda Politikasındaki Gelişmeler ve Türkiye ” Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Dış İlişkiler ve Avrupa Topluluğu Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, AB Uzmanlık Tezi, Ankara, 2005.
- [11] C. Aydın, “ Tüketici Satın Alma Sürecinde Gıda Güvenliği: Gdosuz Etiketli Ürünler Üzerine Bir Araştırma”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası Ticaret Anabilim Dalı, Yüksek lisans tezi, İstanbul. 2012.

- [12] Z. Tetik, “Avrupa Birliği’nin Gıda ve Tarım Ürünleri Ticaretine İlişkin Değerlendirmeler”, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, AB Uzmanlık Tezi, Ankara, 2015.
- [13] E. Erbelet, “ Gıda Güvenliğinin Türk Tarım Politikalarındaki Yeri ve Türk Tarımına Etkisi”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Bilimdalı İktisat Politikası Anabilimdalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2014.
- [14] G. Çeltek, “Avrupa Birliğinde Gıda Güvenliği”, Gıda Mühendisliği Dergisi, S:18, 3, 2004.
- [15] H. Çınar, “Avrupa Birliği Hayvansal Yan Ürünler Direktif ve Türkiye’de Uygulanabilirliği” Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Dış İlişkiler ve Avrupa Topluluğu Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, AB Uzmanlık Tezi, Ankara, 2008.
- [16] G. Duman, “Avrupa Birliği Üyeliği Yolunda Türkiye’de Hayvan Sağlığı”, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Dış İlişkiler ve Avrupa Topluluğu Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, AB Uzmanlık Tezi, Ankara, 2005.
- [17] B. Meulen, “The Structure of European Food Law.”Laws 2013, 2, 69–98; doi:10.3390/laws2020069
- [18] C. Erden, “Türkiye’de Gıda Güvenliğinde Karşılaşılan Sorunlar ve Gıda Güvenliğinin Benimsenmesinde Eğitim Yöntemlerinin Uygulanabilirliği.” Namık Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Tekirdağ, 2012.
- [19] H. Giray, A. Akın, C. Dolekoğlu, Ve S. Gun, “Gıda Güvenliği ve AB Uyum Sürecinde Türkiye’de Yaşanan Gelişmeler”, VII Tarım Ekonomisi Kongresi, Antalya, 2006.
- [20] Comission of The European Communities, “The General Principles of Food Law in The EuropeanUnion ” Commission Green Paper, COM(97) 176 final, Brussels, 1997.
- [21] 9. Kalkınma Planı (2007-2013). “Gıda Güvenliği, Bitki ve Hayvan Sağlığı Özel İhtisas Komisyonu Raporu”, Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Yayın No: DPT 2711, 82 sayfa.
- [22] Ş. Özbek, ve H. Fidan, “Türkiye ve Avrupa Birliği’nde Gıda Standartları.” Selçuk Üniversitesi Selçuk Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi 24 (1): (2010) 92-100 ISSN:1309-0550
- [23] H. Giray, A. Soysal, “Türkiye’de gıda güvenliği ve mevzuatı” TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni, 6 (6); 2007, 485-490

- [24] H. Özkara, “Avrupa Birliği Gıda Mevzuatına Uyumun Türkiye Gıda İmalat Sanayi Üzerine Olası Etkileri.” Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı Gıda Ekonomisi ve İşletmeciliği Yüksek Lisans Programı, Yüksek Lisans Tezi, Antalya, 2006.
- [25] M. Kayahan, N. Artık, İ. İlbeği, R. Ercan, ve S. Seval, “Ulusal ve Uluslararası Gıda Mevzuatı”, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, Türkiye Ziraat Mühendisliği 6. Teknik Kongresi, Ankara, 2004.
- [26] D. Dinan, “AB Ansiklopedisi”, Çev: Hakan Akay, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2005.
- [27] “Ulusal Gıda ve Beslenme Stratejisi Çalışma Grubu Raporu” Devlet Planlama Teşkilatı Müşerharlığı İktisadi Sekörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Ankara, 2001.
- [28] E. Çığ, “Avrupa Birliği’nde Gıda Kontrolü Uygulamaları ve Türk Gıda Kontrol Sisteminin AB’ye Uyumu.”, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Dış İlişkiler ve Avrupa Topluluğu Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, AB Uzmanlık Tezi, Ankara, 2008.
- [29] T. Adıgüzel, “AB’ye Gıda Ürünleri İhracatının Gıda Güvenliği Açısından Değerlendirilmesi”, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Dış İlişkiler ve Avrupa Topluluğu Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, AB Uzmanlık Tezi, Ankara, 2008.
- [30] Official Journal of the European Communities. “Regulation (EC) No 178/2002 of The European Parliament and of The Council.” . L 31/1. 1.2.2002
- [31] N. Hamburacı, “AB’de Gıda ve Yemin Resmi Kontrollerinin Finansmanı ve Türkiye’nin Uyumu.” T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, AB Uzmanlık Tezi, Ankara, 2015.
- [32] European Commission, “General Food Law.” Erişim adresi: https://ec.europa.eu/food/safety/general_food_law_en[Erişim tarihi: 10 Ekim 2020].
- [33] N. Buzbaş, “ Türkiye ve AB’de Gıda Güvenliği: Ortaklığın Sinerjisi.” 28.Türkiye-AB Karma İstişare Komitesi Toplantısı, 13-14 Eylül 2010, İskoçya.
- [34] European Union. “About EFSA.” Erişim adresi <https://www.efsa.europa.eu/en/aboutefsa>. [Erişim tarihi: 10 Ekim 2020].
- [35] Ç. Doğan, “AB Gıda Güvenliği Politikası ve Türkiye’nin Uyum Süreci.” 2011. Erişim adresi: <https://docplayer.biz.tr/2789180-Ab-gida-guvenldgd-poldtdkasi-ve-turkdye-ndn-uyum-surecd.html>. [Erişim tarihi: 10 Ekim 2020].

- [36] T. Robinson, ve H. Deluyker, “ EFSA’s Food and Feed Safety Crisis Prepared ness and Response.” EFSA Dergisi 2012; 10 (5): e1051.
- [37] European Union. “European Food Safety Authority (EFSA)” Erişim adresi: https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/efsa_en#:~:text=Structure,government%2C%20organisation%20or%20industry%20sector. [Erişim tarihi: 10 Ekim 2020].
- [38] E. Sayın, “Avrupa Birliği Ülkelerinde Gıda Denetim Sistemleri ve Ülkemizdeki Sistemin Karşılaştırılması Üzerine Bir Araştırma.” Namık Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Gıda Mühendisliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Tekirdağ, 2007.
- [39] T.H. Varzakas, E.T. Tsigarida, C. Apostolopoulos, D. Kalogridou-Vasiliadou, D.J. Jukes, “The role of the Hellenic Food Safety Authority in Greece – implementation strategies.” Food Control 17 (2006) 957-965.
- [40] N. Artık, “Gıda Güvenliği ve Gıda Denetiminin AB Ülkelerindeki Durumu.” 2009.
- [41] S. Yılmaz Çebi, ve E. Olhan, “ Avrupa Birliği Gıda ve Yemde Hızlı Alarm Sistemi'nin Türkiye'nin Gıda Ürünleri İhracatı Üzerine Etkilerinin Değerlendirilmesi” Tarım Ekonomisi Dergisi, 2017;23(1):133-144.
- [42] E. Aktaş Yeşil, “Avrupa Birliği’nde Gıda Güvenliği Kapsamında Gıda Etiketleme Mevzuatı ve Türkiye’nin Uyumu” Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Dış İlişkiler ve Avrupa Topluluğu Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, AB Uzmanlık Tezi, Ankara, 2008.
- [43] European Commission. “Biological Safety” Erişim adresi: https://ec.europa.eu/food/safety/biosafety_en. [Erişim tarihi: 10 Ekim 2020].
- [44] Ü.A. Güler, ve P. Can, “ Kimyasal Kontaminantların Çevre Sağlığı ve Gıda Güvenliği Üzerine Etkileri” Sinop Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi, 2017;2(1) :170-195.
- [45] G. K.Girgin, “Haccp Sisteminin Otel İşletmeleri Açısından Değerlendirilmesi: 5 Yıldızlı Otel İşletmelerinde Bir Uygulama”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Balıkesir, 2008.
- [46] S.A. Çetin, ve B. Şahin, “ Gıda Güvenliğinde Risk Faktörleri ve Hijyenin Önemi.” . Journal of Tourism and Gastronomy Studies, 2017; 5/ 2:310-321.
- [47] European Commission. “Chemical Safety” Erişim adresi: https://ec.europa.eu/food/safety/chemical_safety_en [Erişim tarihi: 10 Kasım 2020].

- [48] European Commission. “Food Improvement Agents.” Erişim adresi: https://ec.europa.eu/food/safety/food_improvement_agents_en. [Erişim tarihi: 11 Kasım 2020].
- [49] A. Boğa, ve S., Binokay, “Gıda Katkı Maddeleri ve Sağlığımıza Etkileri.” Arşiv Kaynak Tarama Dergisi, 2010; 19(3): 141 – 154.
- [50] T. Karatepe, ve H. Ekerbiçer,. “Gıda Katkı Maddeleri” Sakarya Tıp Dergisi, 2017;7(4):164-167.
- [51] İ.Özkaya, “Gıda Katkı Maddeleri ve Toksinler ” İstanbul Üniversitesi, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri, Sağlıkta ve Hastalıkta Beslenme Sempozyum Dizisi No: 41 • Kasım 2004: 39-44.
- [52] Ü.C. Atman, “Gıda Katkı Maddeleri ve Gıda Kontrolü.” TTB Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi, 2004; 13(3): 86-88.
- [53] Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı, 2011. “Enzimlerin Özellikleri.” Erişim adresi: http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Enzimlerin%20%C3%96zellikleri.pdf. [Erişim tarihi: 12 Kasım 2020].
- [54] L. Gürses, “Gıda ve Enzim.” Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Gıda Bilimi ve Teknoloji Kür. , Ankara.
- [55] Ş. Karagöz, Ve A. Demirdöven, “Steviare boudiana Bitkisinin Tatlandırıcı, Antioksidan ve Antimikrobiyal Özellikleri.” Akademik Gıda 16(4) (2018) 431-438.
- [56] European Commission.“Novelfood.” Erişim adresi: https://ec.europa.eu/food/safety/novel_food_en. [Erişim tarihi: 13 Kasım 2020].
- [57] Commission of The European Communities, “For a Regulation Replacing Regulation (EC) No 258/97 on Novel Food sand Novel Food Ingredients” SEC(2008) 12, Brussels, 2008.
- [58] A. Boera, and A. Bastb, “Demanding safe foods Safety testing under the novel food regulation (2015/2283) ” Trends in Food Science&Tecnology 72(2018) 125-133.
- [59] “Not Sure If Your Product Is a Novel Food.” Erişim adresi: <https://pentec-consulting.eu/novel-food/#>. [Erişim tarihi: 13 Kasım 2020].

- [60] European Commission, “Commission Staff Working Document The Refit Evaluation of the General Food Law (Regulation (EC) No 178/2002).”SWD (2018) 38 final PART ½,Brussels, 2018.
- [61] Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı Avrupa Birliği Ekonomik Entegrasyonu ve AB Ekonomisinde Yaşanan Gelişmeler. Erişim adresi:https://www.ab.gov.tr/siteimages/birimler/empb/yayinlar/ab_ekonomi_kitapcik_20_yil_kapakli_2020.v.2..pdf. [Erişim tarihi: 15 Kasım 2020].
- [62] European Commission. “Future Food Safety Budget and Policy.” Erişim adresi:https://ec.europa.eu/food/safety/future_en. [Erişim tarihi: 13 Kasım 2020].
- [63] Ç. Cengiz, A. Kurtar, “ 2021-2027 Çok Yıllı Mali Çerçevesi: Avrupa Birliği’nde Güncel Zorlukların Bütçe Önceliklerine Yansımaları” Journal of Yasar University, 2019, 14 (Special Issue), 1-17
- [64] European Commission. “Future Food Safety Budget and Policy.” Erişim adresi:https://ec.europa.eu/food/safety/future/food-safety-future-budget_en. [Erişim tarihi: 16 Kasım 2020].
- [65] Yeşil Düşünce Derneği, “Avrupa Yeşil Mutabakatı.” Erişim adresi: <https://yesildusunce.org/dl/uploads/yesilavrupamutabakati.pdf>. [Erişim tarihi: 16 Kasım 2020].
- [66] “AB Yeşil Müttaabakatı Nedir?” Erişim adresi: <https://www.iso.org.tr/surdurulebilirlik/AB-yesil-mutabakati.html>. [Erişim tarihi: 16 Kasım 2020].
- [67] “Avrupa Birliği Yeşil Mutabakat Sürecinde Türk Gıda ve İçecek Sektörü” Erişim adresi: <https://www.setbir.org.tr/haber/128/avrupa-birligi-yesil-mutabakat-surecinde-turk-gida-ve-icecek-sektoru>. [Erişim tarihi: 16 Kasım 2020].
- [68] European Commission, “Delivering on EU food safety and nutrition in 2050 - Scenarios of future change and policyresponses.” DG SANCO Rue de la Loi 200 1049, Brüksel, 2013.
- [69] Ç. Gökırmaklı, ve M. Bayram, “Gıda İçin Gelecek Öngörülleri: Yıl 2050” Akademik Gıda 16(3) (2018) 351-360, DOI: 10.24323/akademik-gida.475396
- [70] European Commission, “Official controls and enforcement.” Erişim adresi: https://ec.europa.eu/food/safety/official_controls_en [Erişim tarihi: 20 Aralık 2020].

- [71] Demiröz, B. “Türkiye ve Dünyada Gıda Denetimi ve Laboratuvarlar” Gıda Mühendisliği Dergisi. https://www.gidamo.org.tr/resimler/ekler/7f7fb873eaf2952_ek.pdf?dergi=19 [Erişim tarihi: 21 Aralık 2020].
- [72] “Avrupa Birliği Düzenlenmemiş Alan Yasal Çerçevesi” Erişim adresi: <https://ugdgm.ticaret.gov.tr/data/5f450c3f13b8761320144cdc/Avrupa%20Birli%C4%9Fi%20D%C3%BCzenlenmemi%C5%9F%20Alan%20Yasal%20%C3%87er%C3%A7eve.pdf>. [Erişim tarihi: 20 Aralık 2020].
- [73] Committee on Sanitary and Phytosanitary Measures, “Commission Delegated Regulation supplementing Regulation (EU) 2017/625 of the European Parliament and of the Council as regards rules concerning the performance of specific official controls of wood packaging material, notification of certain consignments and measures to be taken in case of non-compliance” G/SPS/N/EU/336, 2019.
- [74] European Commission, Better Training for Safer Food (BTSF). Erişim adresi: https://ec.europa.eu/food/safety/btsf_en. [Erişim tarihi: 21 Aralık 2020].
- [75] European Commission, “European Union Reference Laboratories.” Erişim adresi: https://ec.europa.eu/food/ref-labs_en. [Erişim tarihi: 21 Aralık 2020].
- [76] European Commission, “Funding of Official Controls.” Erişim adresi: https://ec.europa.eu/food/funding/official-controls_en. [Erişim tarihi: 21 Aralık 2020].
- [77] TÜBİTAK Bilim, Teknoloji ve Yenilik Politikaları Daire Başkanlığı, “Gıda Alanı Ulusal Ar-Ge ve Yenilik Stratejisi Hazırlanmasına İlişkin Bilgi Notu” 2010. Erişim adresi: https://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/BTYPD/btyk/22/BTYK22_Ek7_Gida_Bilgi_Notu.pdf. [Erişim tarihi: 21 Aralık 2020].
- [78] European Commission, “Farm to Fork Strategy – for a fair, healthy and environmentally-friendly food system.” Erişim adresi: https://ec.europa.eu/food/farm2fork_en [Erişim tarihi: 21 Aralık 2020].
- [79] Tarım Orman Şurası, “Gıda Güvenliği ve Güvencesi Grubu Çalışma Belgesi” 2020.
- [80] S. Eren, “Yeni Normal Yolunda AB’nin Yeşil Geleceği.” Euro Politika Dergisi, 4(2) (2020) 237 – 248
- [81] European Commission, “Farm to Fork Strategy.” Erişim adresi: https://ec.europa.eu/food/horizontal-topics/farm-fork-strategy_en [Erişim tarihi: 21 Aralık 2020].

- [82] European Commission, “Funding, Procurement&Grants” Erişim adresi: https://ec.europa.eu/food/funding_en. [Erişim tarihi: 22 Aralık 2020].
- [83] European Commission, “Report From the Comissinto The European Parliament and The Council.” COM(2017) 546 final, Brussels.
- [84] Official Journal of the European Union, “ Regulation (EU) No 652/2014 of The European Parliamentand of The Council.” L 189/1, 2014.
- [85] European Commission, “Committees” Erişim adresi: https://ec.europa.eu/food/committees_en. [Erişim tarihi: 22 Aralık 2020].
- [86] K. Demirağ, ve H. Yılmaz, “Gıda Güvenliği, Sürdürülebilirliği ve Yerel Yöntemler” TMMOB İzmir Kent Sempozyumu, 2014. Erişim adresi: <http://www.tmmobizmir.org/wpcontent/uploads/2014/05/200859.pdf>, [Erişim tarihi: 21 Aralık 2020].
- [87] A. F. Demirel, ve B. Çak, “ The Importance of Animal Welfare Applications in Food Safety in terms of the Relevant Legislation in Turkey and the European Union” Van Veterinary Journal, , 2016, 27 (2) 111-116.
- [88] Ç. Yangıç Yüksel, “Tüketicilerin Satın Alma Alışkanlıkları ve Gıda Güvenliği Konusundaki Bilinçleri: Ankara, Etimesgut Örneği.”Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Manisa, 2019.
- [89] M Ö, Bozçağa ve D. Cihangir, “Müzakere sürecinde açılan 13’üncü başlık: gıda güvenliği, veterinerlik ve bitki sağlığı politikası ” İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi, 153, 21-28, Doruk Grafik San Tic ve Ltd Şti, İstanbul, 2010.
- [90] M., Bozoğlu, B. Topuz, ve N. Alhas Eroğlu, “Türkiye’de Gıda Güvenliği Mevzuatı ve Uygulamaları.” 2nd Uluslararası Unidokap Karadeniz Biyoçeşitlilik Sempozyumu.” Ondokuz Mayıs Üniversite, FS12, 266, Samsun, 2018.
- [91] Resmî Gazete, “5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu.” 2010. Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/06/20100613-12.htm>, [Erişim tarihi: 21 Aralık 2020].
- [92] G. Çopuroğlu, A. Kasımoğlu Doğru, ve N.D. Ayaz, “Türk gıda mevzuatında risk analizi.” Etlık Vet Mikrobiyol Derg, 2015; 26 (1): 23-28

- [93] Resmi Gazete, “Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi.” Sayı:30474, Kararname Numarası: 1, Bölüm:14, 2018.
- [94] Ç. Kurtar, “AB Gıda ve Hayvan Sağlığı Ofisi Denetimleri ve Türkiye'nin Gıda Resmi Kontrolleri.” Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2016.
- [95] Vazgeçer, B., 2018. “Türk Gıda Kodeksi” 8. Tarım Gıda ve Soğuk Zincir Lojistiği, Mersin. Erişim adresi: <http://mtso.org.tr/uploads/library/2018/03/dr-betul-vazgecer-turk-gida-kodeksi-F6LI.pdf> Sempozyumu. [Erişim tarihi: 22 Aralık 2020].
- [96] T.C Tarım ve Orman Bakanlığı, “2018 Yılı Faaliyet Raporu” Erişim adresi: https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/Belgeler/Bakanl%C4%B1k_Faaliyet_Raporlar%C4%B1/2018%20FAAL%C4%B0YET%20RAPORU.pdf, [Erişim tarihi: 22 Aralık 2020].
- [97] M. Beykaya, “ Türkiye’de Gıda Endüstrisinde Gıda güvenliği ve Denetimlerin Rolü: Iğdır İli Örneği” Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 10(1): 2020. 260-270, DOI: 10.21597/jist.581593 ISSN: 2146-0574, eISSN: 2536-4618.
- [98] T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı. “Resmi kontroller” Erişim adresi: <https://www.tarimorman.gov.tr/Konular/Gida-Ve-Yem-Hizmetleri/Gida-Hizmetleri/Resmi-Kontroller>. [Erişim tarihi: 21 Aralık 2020].
- [99] “Resmi Gıda Denetimleri Çalıştay” Gıda Mühendisliği Dergisi, 38(2013),35-47. Erişim adresi: https://www.gidamo.org.tr/resimler/ekler/4103123a0952b4c_ek.pdf?dergi=93. [Erişim tarihi: 21 Aralık 2020].
- [100] T.C Tarım ve Orman Bakanlığı, “Ulusal Kalıntı İzleme Planı- 2017”. Erişim adresi: <https://docplayer.biz.tr/47049496-Ulusal-kalinti-izleme-plani-turkiye.html>. [Erişim tarihi: 21 Aralık 2020].
- [101] Akın, A. ve Gün, S. “Avrupa Birliğine Katılım Sürecinde Gıda İşletmelerinin AB Standartlarına Uyumu.” Erişim adresi: <https://tarekoder.org/2008bursa/2-3.pdf>, [Erişim tarihi: 22 Aralık 2020].
- [102] “Avrupa Birliği Müktesebatı Ve Gıda Sektörü Raporu” İdari Kalkınma Vakfı Dergisi, 209(8), 2016
- [103] T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı. “Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü Ocak 2021.” Erişim adresi: <https://www.tarimorman.gov.tr/sgb/Belgeler/SagMenuVeriler/GKGM.pdf>. [Erişim tarihi: 25 Aralık 2020].

- [104] T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, “Gıda Hizmetleri” Erişim adresi: <https://www.tarimorman.gov.tr/Konular/Gida-Ve-Yem-Hizmetleri/Gida-Hizmetleri>, [Erişim tarihi: 22 Aralık 2020].
- [105] T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı “Kodeks Alimentarius Komisyonu.” Erişim adresi: https://www.tarimorman.gov.tr/GKGM/Belgeler/DB_Gida_Isletmeleri/kodeks_alimentarius_komisyonu.pdf. [Erişim tarihi: 22 Aralık 2020].
- [106] İstanbul İl Tarım ve Orman Müdürlüğü. “Bitkisel Gıda ve Gıda İle Temas Eden Madde ve Malzemelerin İthalat İşlemleri” Erişim adresi: <https://istanbul.tarimorman.gov.tr/Sayfalar/Detay.aspx?SayfaId=228> [Erişim tarihi: 22 Aralık 2020].
- [107] T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, “2020 Faaliyet Raporu” Erişim adresi: https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/Belgeler/Bakanl%C4%B1k_Faaliyet_Raporlar%C4%B1/TARIM%20VE%20ORMAN%20BAKANLI%C4%9EI%202020%20FAAL%C4%B0YET%20RAPORU%20v.pdf [Erişim tarihi: 22 Aralık 2020].
- [108] B. Şenöz, “Türkiye’de Gıda Denetim Sisteminde Laboratuvarların Haber Önemi, Dünü ve Bugünü” Gıda Mühendisliği Dergisi, 38 (2013).
- [109] Council of The European Union, “Brussels European Council 16/17 December 2004” 16238/04, Brussels.
- [110] H. Mordeniz, “Uluslararası Anlaşmalar, Tarım Politikaları ve Gıda Sanayiine Yansımaları” Akademik Gıda Dergisi, 3(2), 2005, S:44-46.
- [111] Türkiye Cumhuriyeti Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, “Türkiye- AB Tarım İlişkilerine Dönüm Noktaları (1964-2009).” Dış İlişkiler ve AB Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, Ankara, 2009.
- [112] B. Övgün, “Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinde Bir Çıkmaz: Politika Transferi Açısından Tarım Sorunu” Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi Cilt: 9, No:1 (Yıl: 2010), s.91-109
- [113] “Katılım Ortaklığı Belgeleri.” Erişim adresi: <https://www.ab.gov.tr/46226.html>. [Erişim tarihi: 27 Aralık 2020].
- [114] “Türkiye ile Katılım Ortaklığı Belgesinde Yer Alan İlkeler, Öncelikler ve Koşullara İlişkin 23 Ocak 2006 tarihli Konsey Kararı (2006/35/AT)” Erişim adresi:

https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2006.pdf
f. [Erişim tarihi: 25 Aralık 2020].

[115] European Commission, “Council Decision of 8 March 2001 on the principles, priorities, intermediate objectives and conditions contained in the Accession Partnership with the Republic of Turkey (2001/235/EC)”, OJ L 85, 24/3/2001, s.13-23

[116] R. Kılıç, “Türkiye’nin AB’ye Uyum Sürecinde 2003 Yılı Katılım Ortaklığı Belgesi ve Kısa Vadeli Öncelikler” Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 7, 2002.

[117] European Commission, “Council Decision of 19 May 2003 on the principles, priorities, intermediate objectives and conditions contained in the Accession Partnership with Turkey (2003/398/EC), OJ L 15, 12/6/2003, s.40-56.

[118] European Commission, “Council Decision of 23 January 2006 on the principles, priorities and conditions contained in the Accession Partnership with Turkey” (2006/35/EC), 26.1.2006, s. 14-23.

[119] European Commission, “Council Decision of 18 February 2008 on the principles, priorities and conditions contained in the Accession Partnership with the Republic of Turkey and repealing Decision 2006/35/EC.” (2008/157/EC), 26.2.2008, s. 14-23.

[120] T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, “Katılım Sürecine İlişkin Temel Belgeler” Erişim adresi:

https://www.tarimorman.gov.tr/Lists/Icerik/Attachments/1/Muzakere_Surecinde_Temel_Belgeler.pdf [Erişim tarihi: 27 Aralık 2020].

[121] “Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu. Erişim adresi:

<http://www.deltur.cec.eu.int/default.asp?lang=0&ndx=9&ord=22&key=11621> [Erişim tarihi: 27 Aralık 2020].

[122] M.A. Özer, “Temel Belgeler Eşliğinde Türkiye- Avrupa Birliği İlişkileri” Sayıştay Dergisi, SAYI: 66-67

[123] G. Günaydın, “Avrupa Birliği Genişleme Sürecinde Türkiye Kırsal ve Tarımsal Politikalar” Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi (Yönetim Bilimleri), Doktora Tezi, Ankara, 2006.

[124] T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı. “Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler.” Erişim adresi:

<https://www.tarimorman.gov.tr/Konular/Avrupa-Birligi-ve-Dis-Iliskiler/Avrupa-Birligi>
[Erişim tarihi: 1 Ocak 2021].

- [125] T.C. Dışişleri Bakanlığı, “Fasıl 11: Tarım ve Kırsal Kalkınma.” Erişim adresi: <https://www.ab.gov.tr/76.html>. [Erişim tarihi: 1 Ocak 2021].
- [126] T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı., “Avrupa Birliği Sürecinde 12 No’lu Gıda Güveniği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı Politikası Faslı” Ankara, 2017.
- [127] S. Aytüre, “Türkiye-Avrupa Birliği Tarım İlişkileri ve Geleceği” Economic and Social Impacts of Globalization” and “Future of Turkey-EU Relations. Nevşehir ,26th -28th April 2018, s 49-62.
- [128] European Commission, “Comission Staff Working Document Turkey 2018 Report.” SWD (2018) 153 final, S,72-75, Strazburg.
- [129] European Commission, “Comission Staff Working Document Turkey 2019 Report.” SWD(2019) 220 final, S,75-78, Brussels.
- [130] European Commission, “Comission Staff Working Documentt Turkey 2020 Report.” SWD(2020) 355 final, S,78-81, Brussels.
- [131] A. Uzunpınar, “Katılım Öncesi AB Kırsal Kalkınma Politikası ve Türkiye’ de Uygulanacak IPARD Programı Kapsamında Proje Hazırlama, Değerlendirme ve Seçim Süreci ” T.C. Tarım ve Köyışleri Bakanlığı, Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, AB Uzmanlık Tezi, Ankara, 2008.
- [132] T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, “IPA”Erişim adresi: <https://www.tarimorman.gov.tr/ABDGM/ipa/Menu/65/Katilim-Oncesi-Yardim-Araci> [Erişim tarihi: 2 Ocak 2021].
- [133] J. Yalınpala Çokgezen, “AB-Türkiye Mali İlişkilerinin Değerlendirilmesi” Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 16(2), 2007, s.147-168.
- [134] H. Karabacak, “Avrupa Birliği Mali Yardımları ve Türkiye ile Mali İşbirliği” Erişim adresi: <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2019/09/ABmaliyardim.pdf>. [Erişim tarihi: 2 Ocak 2021].
- [135] M. Bakırcı, “Avrupa Birliği Üyelik Öncesi Destek Fonu’nun (IPA) Kırsal Kalkınma Bileşeni (IPARD), Türkiye’nin Durumu ve Muhtemel Etkileri” Doğu Coğrafya Dergisi, 14(21), 2009, S: 53 – 78.
- [136] European Commission, “Instrument for Pre-Accession Assistance (IPA)” Erişim adresi: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/funding/ipa/. [Erişim tarihi: 2 Ocak 2021].

- [137] S. Mehter Aykın, ve K. Gürsoy, “ Müzakere Sürecinde Türkiye’ye Yönelik Avrupa Birliği Mali Yardımları: Taahhütler ve Gerçekleşmeler.” Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 18(2), 2011,S:159 – 179
- [138] T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, “IPA I ve IPA II Dönemi Programlama” Erişim adresi: https://www.ab.gov.tr/ipa-i-ve-ipa-ii-donemi-programlama_45627.html [Erişim tarihi: 2 Ocak 2021].
- [139] T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, “IPA Birimi.”Erişim adresi: <https://www.tarimorman.gov.tr/ABDGM/Menu/48/Ipa-Birimi>. [Erişim tarihi: 2 Ocak 2021].
- [140] European Commission, “Sectorfiche – IPA National programmes / Component I” Erişim adresi: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/the_former_yugoslav_republic_of_macedonia/ipa/2016/ipa_2013_024109.9_the_former_yugoslav_republic_of_macedonia_agriculture_and_rural_development.pdf [Erişim tarihi: 2 Ocak 2021].
- [141] Official Journal of the European Union, “Regulation (EU) No 231/2014 of The European Parliament And of The Council of 11 March 2014 establishing an Instrument for Pre-accession Assistance (IPA II).” (2014) L 77/11.
- [142] Official Journal of the European Union, “ Comission Implementing Regulation (EU) No 447/2014 of 2 May 2014 on the specific rules for implementing Regulation (EU) No 231/2014 of the European Parliamentand of the Council establishing an Instrument for Preaccession assistance (IPA II).” (2014) L 132/32.
- [143] European Commission, “European Neighbourhood Policy And Enlargement Negotiations” Erişim adresi: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/instruments/overview_en. [Erişim tarihi: 2 Ocak 2021].
- [144] European Commission, “Comission Implementing Decision amending Commission Decision C(2014) 5998 of 26 August 2014 adopting the Indicati and Strategy Paper for Turkey for the period 2014-2020” C(2018) 5067 final, Brussels.
- [145] T.C. Dışişleri Bakanlığı, “Agriculture and Rural Development.” AB İşleri Müdürlüğü Erişim adresi: https://ab.gov.tr/agriculture-and-rural-development_51882_en.html. [Erişim tarihi: 3 Ocak 2021].

- [146] Delegation of the European Union to Turkey, “Technical Assistance (TA) for the Establishment of a Farm Advisory System (FAS) in Turkey” Erişim adresi: <https://www.avrupa.info.tr/en/project/technical-assistance-ta-establishment-farm-advisory-system-fas-turkey-7861>. [Erişim tarihi: 3 Ocak 2021].
- [147] Delegation of the European Union to Turkey, “Improving fish stock assessment.” Erişim adresi: <https://www.avrupa.info.tr/en/improving-fish-stocks-assessment-130>. [Erişim tarihi: 3 Ocak 2021].
- [148] Delegation of the European Union to Turkey, “EU Supporting Fishery Producer Organisations in Turkey” Erişim adresi: <https://www.avrupa.info.tr/en/eu-and-member-states/eu-supporting-fishery-producer-organisations-turkey-9980>. [Erişim tarihi: 3 Ocak 2021].
- [149] European Commission, “Regulation of the European Parliament and of the Council Establishing the Instrument for Pre-accession Assistance (IPA III)” COM(2018), 465 Final, 2018/0247 (COD), Brussels.

EKLER

EK-1

ONAY KAPSAMINDAKİ GIDA İŞLETMELERİ;

- Hayvansal Gıdalar İçin Özel Hijyen Kuralları Yönetmeliği kapsamındaki gıda işletmeleri:

I- GENEL FAALİYET GÖSTEREN İŞLETMELER

- a- Muhafaza şartları sıcaklık kontrolünü gerektiren hayvansal gıdaları depolayan müstakil soğuk depolar
- b- Hayvansal gıdanın yeniden ambalajlandığı müstakil işletmeler
- c- Hayvansal gıdanın, gıda işletmecilerine toptan satışının yapıldığı yerler
- d- Bitkisel ve işlenmemiş hayvansal ürünlerin her ikisini de içeren gıdaların üretildiği yerler

II- EVCİL TIRNAKLI HAYVAN ETİ ÜRETEN İŞLETMELER

- a- Kesimhane
- b- Parçalama tesisi

III- KANATLI ETİ VE TAVŞANIMSİ ETİ ÜRETEN İŞLETMELER

- a- Kesimhane
- b- Parçalama tesisi

IV- ÇİFTLİK AV HAYVANI ETİ ÜRETEN İŞLETMELER

- a- Kesimhane
- b- Parçalama tesisi

V- YABAN AV HAYVANI ETİ ÜRETEN İŞLETMELER

- a- Av hayvanı eti işleyen tesisler
- b- Parçalama tesisi

VI- KIYMA, HAZIRLANMIŞ ET KARIŞIMLARI VE MEKANİK OLARAK AYRILMIŞ ET ÜRETEN İŞLETMELER

- a- Kıyma üreten işletmeler
- b- Hazırlanmış et karışımları üreten işletmeler
- c- Mekanik olarak ayrılmış et üreten işletmeler

VII- ET ÜRÜNLERİ ÜRETEN İŞLETMELER

- a- İşleme tesisi

VIII- CANLI ÇİFT KABUKLU YUMUŞAKÇALARI İŞLEYEN İŞLETMELER

- a- Sevkiyat merkezi
- b- Arındırma merkezi

IX- BALIKÇILIK ÜRÜNLERİ İŞLEYEN İŞLETMELER

- a- Fabrika gemisi
- b- Dondurucu gemisi
- c- Taze balıkçılık ürünleri tesisi
- ç- İşleme tesisi
- d- Toptan satış yeri
- e- Mezat salonu

X- ÇİĞ SÜT VE SÜT ÜRÜNLERİ İŞLETMELERİ

- a- Toplama merkezi
- b- Süt işleme tesisi

XI- YUMURTA VE YUMURTA ÜRÜNLERİ İŞLETMELERİ

- a- Yumurta paketleme tesisi
- b- Sıvı yumurta tesisi
- c- İşleme tesisi

XII- KURBAĞA BACAĞI VE SALYANGOZ İŞLEYEN İŞLETMELER

- a- İşleme tesisi

XIII- DON YAĞI TORTUSU VE HAYVANSAL YAĞLARI İŞLEYEN RENDERİNG TESİSLERİ

a- Toplama tesisi

b- İşleme tesisi

XIV- İŞLENMİŞ MESANE, BAĞIRSAK VE İŞKEMBE ÜRETİMİ YAPAN İŞLETMELER

a- İşleme tesisi

XV- JELATİN ÜRETEN İŞLETMELER

a- İşleme tesisi

XVI- KOLLAJEN ÜRETEN İŞLETMELER

a- İşleme tesisi

KAYIT KAPSAMINDAKİ GIDA İŞLETMELERİ;

17.12.2011 tarih ve 28145 sayılı Resmi Gazetede Yayımlanan Gıda İşletmelerinin Kayıt ve Onay İşlemlerine Dair Yönetmeliğin Ek-1’de belirtilen işletmelerin dışında kalan diğer işletmeleri kayıt kapsamındadır.

EK-2

Katılım Öncesi Yardım Aracı kapsamında Tarım ve Orman Bakanlığı’nın tamamlanan ve devam eden projeleri

Mali İşbirliği Yılı	Projenin Adı	Toplam Bütçe(€)	AB Katkısı(€)	Türkiye Katkısı(€)	Durumu
2002	Türkiye’de Gıda Denetim Hizmetlerinin Desteklenmesi Projesi	14.139.000	10.123.000	4.016.000	Tamamlandı

Türkiye için Mali Yardım Programı (2002-2006) kapsamında gerçekleştirilen projeler ve bütçeleri

Mali İşbirliği Yılı	Projenin Adı	Toplam Bütçe(€)	AB Katkısı(€)	Türkiye Katkısı(€)	Durumu
2002	Türkiye'nin Veterinerlik Sektöründe Mevzuat uyumlaştırmasın dan sorumlu olan Türk Makamlarına Destek Projesi	3.000.000	2.250.000	750.000	Tamamlandı
2002	Türkiye'nin Bitki Sağlığı sektöründe AB Müktesebatıyla Uyumlaştırılmasına Destek Projesi	5.313.000	4.235.000	1.078.000	Tamamlandı
2003	Su Ürünleri Sektörü– AB Müktesebatına Yasal ve Kurumsal Uyum Projesi	6.603.000	6.169.000	434.000	Tamamlandı
2004	Türkiye'de Gıda Güvenliği ve Kontrol Sistemi'nin Yeniden Yapılandırılması ve Güçlendirilmesi Projesi	10.700.000	8.712.500	1.987.500	Tamamlandı
2004	Sağlık Bakanlığı, Çevre ve Ormancılık Bakanlığı ve Tarım ve Köyişleri Bakanlığının Klinik Olmayan Sağlık ve Çevre Koruma için İyi Laboratuvar Uygulamaları alanında mevzuat uygulaması ve uyumlaştırılması konusunda güçlendirilmesi	1.500.000	1.500.000	0	Tamamlandı
2004	Türkiye'de Organik Tarımın geliştirilmesi ve mevzuatının AB Mevzuatına uyumlaştırılması Projesi	1.260.000	1.172.500	87.500	Tamamlandı
2004	AB Ortak Tarım Politikasının Uygulanması için Hazırlık Projesi	2.075.000	1.348.750	72.625	Tamamlandı

2004	Piyasa Gözetimi Laboratuvarlarının Desteklenmesi Projesi	578.420	433.815	144.605	Tamamlandı
2005	Yeni Sınır Kontrol Noktalarının Kurulması Projesi	13.250.000	10.000.000	3.250.000	Tamamlandı
2005	Ulusal Gıda Referans Laboratuvarının Kurulması Projesi	6.399.000	4.849.000	1.550.000	Tamamlandı
2005	Türkiye'de Kuduz Hastalığının Kontrolü Projesi	11.884.500	9.103.750	2.780.750	Tamamlandı
2005	Kırsal Kalkınma Ajansı Kurulması Projesi	5.199.000	4.249.000	950.000	Tamamlandı
2006	Türkiye'de Kuş Gribi Hastalığının Kontrolü Projesi	10.400.000	8.350.000	2.050.000	Tamamlandı
2006	Türkiye'de Şap Hastalığının Kontrolü Projesi	65.437.800	49.078.350	16.359.450	Tamamlandı
2006	Pilot Türk Çiftlik Muhasebe Veri Ağının Kurulması Projesi (FADN)	1.240.000	1.080.000	160.000	Tamamlandı
2006	Türkiye'de Tohumculuk Sektörünün Geliştirilmesi ve AB'ye Uyumu Projesi	2.335.000	2.020.000	315.000	Tamamlandı

IPA I kapsamında (2007-2013) projeleri ve bütçeleri

Mali İşbirliği Yılı	Projenin Adı	Toplam Bütçe(€)	AB Katkısı(€)	Türkiye Katkısı(€)	Durumu
2007	Bitki Pasaport Sistemi ve Operatörlerin Kaydı Projesi	1.140.000	1.105.000	35.000	Tamamlandı
2007	Türk Balıkçılık Sisteminde Stok Değerlendirmenin Başlatılması Projesi	2.200.000	2.200.000	0	Tamamlandı
2007	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nda İstatistikle ilgili Kurumsal Kapasitenin Arttırılması Projesi	1.150.150	1.100.150	50.000	Tamamlandı
2007	Türkiye'de Nitrat Direktifi'nin Uygulanması İçin	6.765.000	5.823.750	941.250	Tamamlandı

	Destek Projesi-Çevre ve Orman Bakanlığı yürütücülüğünde				
2008	IPARD Kapsamındaki Çevre ve Kırsal Alan Tedbirlerinin Uygulanması için Hazırlık	1.140.000	1.055.000	85.000	Tamamlandı
2008	Koyun ve Keçilerin Küpelenmesi ve Aşılması Projesi	44.600.000	34.530.000	10.070.000	Tamamlandı
2009	Pilot FADN Projesinin Uzatılması ve Sürdürülebilirliğinin Sağlanması	1.450.000	1.377.500	72.500	Tamamlandı
2010	Türkiye'de ŞAP Hastalığının Kontrolü ve Eradikasyonu-2	7.812.685	6.640.782	1.171.903	Tamamlandı
2010	Türkiye'de Yabani Hayattaki Kuduzlara Karşı Oral Aşılama	2.200.000	1.870.000	330.000	Tamamlandı
2010	Arazi Parsel Tanımlama Sisteminin (LPIS) Dijitalleştirilmesi	46.200.000	39.270.000	6.930.000	Tamamlandı
2011	IACS Prosedürleri Hakkında Personelin Eğitimi	1.500.000	1.350.000	150.000	Tamamlandı
2012	Koyun ve Keçilerin Elektronik Kimliklendirilmesi ve Kaydı Projesi	34.100.000	28.900.000	5.200.000	Tamamlandı
2013	Yerinde Kontroller, Risk Değerlendirme ve IACS Yazılımı Konusunda Personel Eğitimi Teknik Destek	6.400.000	4.800.000	1.200.000	Tamamlandı
2013	Çapraz Uyum Kurallarının Uyumlaştırılması	930.000	883.500	46.500	Tamamlandı
2013	Resmi Kontroller, Risk Analizi, Hayvan Refahı, Zoonoz Hastalıklar, Hayvansal Yan Ürün Yönetimi Konularında Kapasite Oluşturma (Eşleştirme Bileşeni)	2.000.000	1.900.000	100.000	Tamamlandı

2013	Türk Balıkçılık Yönetim Sisteminin Güçlendirilmesi	1.690.000	1.605.500	84.500	Tamamlandı

SEI/ESEI (2006-2013) projeleri ve bütçeleri

Mali İşbirliği Yılı	Projenin Adı	Toplam Bütçe(€)	AB	Türkiye Katkısı(€)	Mevcut Durumu
2006	AB mevzuatı esasında Tarım-Gıda İşletmelerinin Sınıflandırılmasının Desteklenmesi	180.446,00	162.402,00	18.044	Tamamlandı
2006	Türkiye Balıkçılık Yönetim Sistemine Stok Değerlendirme çalışmalarının entegrasyonu projesine yönelik ihale belgelerinin hazırlanması	68.866,00	61.980,00	6.886	Tamamlandı
2007	IPARD'ın Akreditasyonu sürecinde Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu'na Teknik Destek	176.030,00	158.427,00	17.603	Tamamlandı
2007	Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu İzleme ve Veri Toplama Sistemi için Tedarik İhale Teklif Dosyası ve Teknik Şartname Hazırlanmasına Teknik Destek	128.213,00	115.392,00	12.821	Tamamlandı
2007	IPARD Programı için Yayın/Danışma Hizmetlerinin Kurumsal Analizi için Teknik Destek	109.609,00	98.649,00	10.960	Tamamlandı
2007	IPARD Leader Tedbirinin Uygulanmasına Destek	250.000,00	250.000,00	0	Tamamlandı
2007	IPARD Programının Değerlendirilmesi için Değerlendirme	115.100,00	103.503,00	11.510	Tamamlandı

	Stratejisinin Hazırlanmasına Destek				
2007	IPARD'ın akreditasyonu ile ilgili olarak Türkiye'nin Ulusal Yetkilendirme Otoritesi ve Yetkili Akreditasyon Görevlisi adına Uygunluk Denetimi Sağlamak (akreditasyon öncesi gözden geçirme)	255.467,27	229.921,27	25.546	Tamamlandı
2007	Proje Analizine Yönelik Ayrıntılı Eğitim	150.407,00	135.367,00	15.040	Tamamlandı
2008	IPARD Kapsamında Yayım/Danışmanlık Hizmetlerinin Kapasitesinin Geliştirilmesi	250.000,00	250.000,00	0	Tamamlandı
2009	Leaderted biri için Yönetim Otoritesinin Kurumsal Kapasitesinin İyileştirilmesi	155.000,00	139.500,00	15.500	Tamamlandı
2009	IPARD için Sektör analizleri	300.000,00	300.000,00	0	Tamamlandı
2010	Bitki Sağlığı Sınır Kontrol Noktası Kurulumunun Geliştirilmesi için Teknik Değerlendirme Amacıyla Teknik Destek	106.620	95.958	10.662	Tamamlandı
2010	Risk Değerlendirme Biriminin İhtiyaçlarının Karşılanması	170.958	153.862	17.096	Tamamlandı
2010	Veteriner Strateji Dokümanının Hazırlanması	2.596.000,00	2.336.400,00	259.600	Tamamlandı
2010	Türkiye Cumhuriyetinde AB Hayvansal yan ürünler mevzuatının uygulanması için strateji geliştirilmesi	250.000,00	250.000,00	0	Tamamlandı
2010	Türkiye'de Risk Değerlendirme Sistemi İhtiyacı	187.000,00	168.300,00	18.700	Tamamlandı

2011(ES EI)	Su Ürünleri Üreticileri Birliklerinin Kurumsal Kapasitesinin Geliştirilmesi	1.000.000,00	950.000,00	50.000	Tamamlandı
2013	Stepeko sistemlerinde iklim değişikliğine karşı ekosistem tabanlı uyuma ilişkin tarımsal etkileri	3.190.000	2.900.000	290.000	Tamamlandı
2013 (ESEI)	Ayrıştırılmış Tarımsal Desteklemeyi Düzenleyici Etki Analizi (RIA) Hazırlığı için Kapasite Oluşturma ve Destekleme için Hizmet Alımı	1.000.000	900.000	100.000	Tamamlandı

IPA II kapsamında (2014-2020) projeleri ve bütçeleri

Mali İşbirliği Yılı	Projenin Adı	Toplam Bütçe(€)	AB	Türkiye Katkısı(€)	Mevcut Durumu
2014	Ortak Pazar Organizasyonu (CMO) Gerekliliklerine Uyum için bir Strateji Geliştirilmesi için Teknik Yardım	962.068	722.000	240.068	Tamamlandı
2014	Türkiye'de IPARDII Programı'nın Tedbir Danışmanlığı Hizmetlerine Yönelik Kapasite Geliştirme Teknik Yardım Projesi	1.025.100	768.000	257.100	Tamamlandı
2014	Türkiye'de Çiftlik Danışma Sisteminin (FAS) Kurulması için Teknik Yardım	2.000.000	1.500.000	500.000	Tamamlandı
2015	Yumrulu Deri Hastalığının (LSD) Kontrolü ve Önlenmesi	14.364.864	12.700.000	1.664.864	Uygulamada
2015	Türkiye'de Kuduza Karşı Ağızdan Aşı Temini	14.850.000	13.700.000	1.150.000	Uygulamada

2015	Balıkçılık Faaliyetlerinde Stok Değerlendirmelerinin Uygulanması	6.290.000	5.800.000	490.000	Uygulamada
2015	Gıda İşleme Sektörü ve Çiftçilerin AB Çevre ve Hijyen Standartları ve IPARD Desteği Açısından Farkındalığının Artırılması için Teknik Yardım	800.000	800.000		Uygulamada
2016	Su Ürünleri Üretici Örgütleri ve İl Tarım Müdürlükleri için CFPCMO'su doğrultusunda Kapasite Geliştirme	1.600.000	1.600.000		Uygulamada
2016	FADN için Teknik Yardım: Hedef 2020	2.000.000	2.000.000		Uygulamada
2016	Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu'nun (TKDK) Risk Yönetimi ve Kontrol Faaliyetlerinin Uygulama Kapasitesinin Güçlendirilmesi için Teknik Yardım	800.000	800.000		Uygulamada